

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**EKOTURİZM KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN REKREATİF
FAALİYETLERDEN ELDE EDİLEN SERBEST ZAMAN DOYUMUNUN
DAVRANIŞSAL NİYETE ETKİSİ: DOĞU KARADENİZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bariş HACİNEBİOĞLU

AĞUSTOS – 2021

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**EKOTURİZM KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN REKREATİF
FAALİYETLERDEN ELDE EDİLEN SERBEST ZAMAN DOYUMUNUN
DAVRANIŞSAL NİYETE ETKİSİ: DOĞU KARADENİZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bariş HACİNEBİOĞLU

**AĞUSTOS – 2021
GÜMÜŞHANE**

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**EKOTURİZM KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN REKREATİF
FAALİYETLERDEN ELDE EDİLEN SERBEST ZAMAN DOYUMUNUN
DAVRANIŞSAL NİYETE ETKİSİ: DOĞU KARADENİZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bariş HACİNEBİOĞLU

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fazıl KAYA

**AĞUSTOS – 2021
GÜMÜŞHANE**

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “Ekoturizm Kapsamında Yürütülen Rekreatif Faaliyetlerden Elde Edilen Serbest Zaman Doyumunun Davranışsal Niyete Etkisi Doğu Karadeniz Örneği” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

09/ 08 / 2021

.....

Barış HACİNEBİOĞLU

ÖNSÖZ

Bu çalışmada ekoturizm kapsamında yürütülen rekreatif faaliyetlerden elde edilen serbest zaman doyumunun davranışsal niyete etkisi araştırılmıştır. Konu seçiminde turizmin yükselen değerleri olarak görülen rekreasyon ve ekoturizm konuları göz önünde bulundurulmuş, bu kavramların en önemli etki alanları olan serbest zaman doyumunu ile davranışsal niyet konuları tercih edilmiştir.

Çalışmanın konu seçiminden bugüne kadar desteğini ve bilgilerini esirgemeyen sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fazıl KAYA'ya teşekkürlerimi sunarım. Akademik hayata yönlendiren ve desteğini üzerimden hiçbir zaman çekmeyen Doç. Dr. Evren GÜÇER'e teşekkürlerimi sunarım. Tez sürecinde beni yalnız bırakmayan ve desteğini esirgemeyen Öğr. Gör. Sefa AYDIN'a teşekkürlerimi sunarım.

Gelmiş olduğum bu noktaya kadar hayatımın hiçbir yerinde desteklerini ve varlıklarını esirgemeyen öncelikle abim Zafer HACINEBİOĞLU ve nezdinde tüm kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez sürecinde manevi olarak sürecin her anında desteğini bildiğim ve hissettiğim yol arkadaşım Selin AYDIN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sabrını, sükûnetini, varlığını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen annem Hacer HACINEBİOĞLU'na ve bu noktaya gelene kadar ve bundan sonra ki yaşanacak her olayda dimdik nasıl duracağımı öğreten babam Mustafa Hulusi HACINEBİOĞLU'na sonsuz saygı, sevgi ve minnet ile teşekkürlerimi sunmaktan onur duyarım.

Gümüşhane - 2021
Barış HACINEBİOĞLU

ÖZET

HACINEBİOĞLU, Barış. Ekoturizm Kapsamında Yürütülen Rekreatif Faaliyetlerden Elde Edilen Serbest Zaman Doyumunun Davranışsal Niyete Etkisi: Doğu Karadeniz Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2021, (XIV + 120)

Bu tez çalışmasında “Ekoturizm Kapsamında Yürütülen Rekreatif Faaliyetlerden Elde Edilen Serbest Zaman Doyumunun Davranışsal Niyete Etkisi” incelenmiştir. Kitlel olarak turizm hareketlerine katılım sağlayan bireylerin, özellikle son dönemlerde deniz-kum-güneş üçgenine olan taleplerinin belli bir seviyede kaldığı görülmüştür. Serbest zaman artışıyla beraber gelişim gösteren turizm endüstrisinde, bol miktarda doğal ve kültürel değerlere sahip olan destinasyonların, yılın tüm aylarında var olan turizm hareketlerinden yeterli payı alabilmesi için ziyaretçilere unutamayacağı bir deneyim yaşatması gerekmektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde: ekoturizmin özellikleri, ilkeleri ve etkileri ile beraber rekreasyon kavramı, sınıflandırılması, ekoturizm ile rekreasyon ilişkisi ve ekoturizm kapsamında yapılan rekreatif faaliyetler hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde: serbest zamanı, ortaya çıkışını, etkileyen faktörlerle beraber serbest zaman doyumunu hakkında gerekli bilgiler sunulmuştur. Araştırmanın üçüncü bölümünde: turist davranışını, turist davranışını etkileyen faktörleri, davranışsal niyeti ve davranışsal niyetin boyutları hakkında literatür araştırması yapılmıştır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise Doğu Karadeniz Bölgesi’ne gelen ziyaretçilerin katıldıkları rekreatif faaliyetlerden aldıkları serbest zaman doyumunu ve davranışsal niyete yönelik sorular sorulmuştur. Yapılan bu anket çalışmasının verileri analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda anket çalışmasına katılım sağlayanların tamamına yakını katılım sağladıkları faaliyetlerden yüksek doyum aldıklarını, tekrar ziyaret edeceklerini ve aynı zamanda yakın çevrelerine bölgeyi önerecekleri analizler sonucunda ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, Rekreasyon, Serbest Zaman Doyumu, Davranışsal Niyet

ABSTRACT

HACINEBİOĞLU, Barış. The Effect of Leisure Time Satisfaction Obtained from Recreational Activities within the Scope of Ecotourism on Behavioral Intention: The Case of Eastern Black Sea, Master Thesis, 2021 (XIV + 120)

In this thesis, "The Effect of Leisure Time Satisfaction Obtained in Recreational Activities Conducted within the Scope of Ecotourism on Tourist Behavioral" was examined. It has been observed that the demands of individuals who participate in tourism movements on a mass basis, especially for the sea-sand-sun triangle, have remained at a certain level. It has been proved by the statistical data made about the subject that the demand for the destinations with abundant natural and cultural resources has gained a serious acceleration. In the tourism industry, which develops with the increase of free time, destinations with abundant natural and cultural values should provide visitors with an unforgettable experience in order to get enough share from the tourism movements that exist in all months of the year.

In this study, the first guideline, the characteristics of ecotourism, its principles and effects, as well as the relation of recreation with tourism, its classification and the recreational activities carried out in it were given. In the second part of the study, literature reviews about leisure time, its emergence and factors affecting leisure time satisfaction are made. In the third part of the study, a literature search was made on behavioral intention that affects tourist behavior. In the fourth and last part of the study, permission from the Eastern Black Sea was asked about the satisfaction they received from the recreational activities and recommend them to someone else and analyzed at the end of this survey study. You can enter the research into the research by stating that the research has received high satisfaction from the activities they have provided by participating in the survey study, that they are very satisfied, they will visit again and at the same time, they can reveal the analysis that they will recommend the region to their close circles.

Keywords: Ecotourism, Recreation, Leisure Satisfaction, Behavioral Intention

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY Error! Bookmark not defined.

BİLDİRİM IV

ÖNSÖZ..... V

ÖZET.....VI

ABSTRACT VII

İÇİNDEKİLER VIII

TABLO LİSTESİ XII

ŞEKİL LİSTESİ..... XIII

KISALTMALAR LİSTESİ.....XIV

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EKOTURİZM VE REKREASYON KAVRAMI.....3-34

1.1. Ekoturizm Kavramı 3

1.1.1 Ekoturizmin Gelişme Nedenleri ve İlkeleri.....5

1.1.2 Ekoturist Kimdir? 8

1.1.3. Ekoturizmin Etkileri 8

1.1.3.1. Ekoturizmin Çevresel Etkileri 10

1.1.3.2. Ekoturizmin Ekonomik Etkileri 12

1.1.3.3. Ekoturizmin Sosyo-Kültürel Etkileri..... 13

1.2. Rekreasyon Kavramı 15

1.2.1. Rekreasyon Faaliyetlerinin Sınıflandırılması..... 16

1.3. Ekoturizm ve Rekreasyon İlişkisi.....	21
1.3.1. Ekorekreasyon	25
1.4. Ekoturizm Kapsamında Yürütülen Rekreatif Aktiviteler.....	26
1.4.1. Öğrenmeye Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri:	27
1.4.2. Eğlenmeye Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri:	30
1.4.3. Dinlenmeye Dayalı Aktiviteler	34

İKİNCİ BÖLÜM

2. SERBEST ZAMAN DOYUMU	36-52
2.1. Zaman Kavramı	36
2.2. Serbest Zaman Kavramı	37
2.3. Serbest Zamanın Ortaya Çıkışı.....	38
2.4. Serbest Zaman Değerlendirme	40
2.4.1 Olumlu Yönleri	42
2.4.2. Olumsuz Yönleri	43
2.7. Serbest Zaman Faaliyetlerinin Sınıflandırılması.....	44
2.8. Serbest Zaman Doyumu	45
2.9. Serbest Zaman Doyumunu Etkileyen Faktörler	47
2.10. Serbest Zaman Doyumunun Etkilediği Alanlar	48
2.10.1. Yaşam doyumu.....	48
2.10.2. İş doyumu	49
2.10.3. Motivasyon.....	50
2.11. Serbest Zaman Doyumunun Ölçülmesi.....	51
2.12. Turizm ve Serbest Zaman İlişkisi.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TURİSTLERİN DAVRANIŞSAL NİYETİ	54-64
3.1. Turist Davranışı	54
3.2. Turist Davranışını Etkileyen Faktörler	56
3.2.1. Psikolojik Faktörler	56

3.2.2. Kişisel Faktörler	58
3.2.3. Sosyo-Kültürel Faktörler	59
3.3. Davranışsal Niyet Kavramı	60
3.4. Davranışsal Niyetin Boyutları	62
3.4.1. Tekrar Ziyaret Etme Niyeti	62
3.4.2. Tavsiye Etme Niyeti	63
3.5. Serbest Zaman Doyumu ve Davranışsal Niyetlere İlişkin Alanyazın	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EKOTURİZM KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN REKREATİF FAALİYETLERDEN ELDE EDİLEN SERBEST ZAMAN DOYUMUNUN DAVRANIŞSAL NİYETE ETKİSİ.....	66-91
4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	66
4.2. Araştırmanın Yöntemi	66
4.2.1. Araştırmanın Model ve Hipotezleri.....	66
4.2.2. Araştırmanın Hipotezi ve Alt Hipotezler	68
4.2.3. Evren ve Örneklem.....	68
4.2.4. Veri Toplama Tekniği ve Aracı	69
4.2.5. Araştırma Verilerinin Analizi.....	70
4.3. Araştırmanın Bulguları.....	70
4.3.1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Normallik Analizleri	70
4.3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	72
4.3.3. Ankete İlişkin Güvenirlilik Analizleri.....	79
4.4. Tanımlayıcı Bulgular.....	79
4.4.1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	79
4.4.2. Katılımcıların Tatil Tercihlerine İlişkin Bulgular	82
4.4.3. Çalışma Modeli Analizi	86
4.4.4. İlişki Analizi (Regresyon Analizi)	88
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	93
KAYNAKÇA	99

EKLER

Ek 1. Anket Formu 116

Ek 2. Etik Kurul Onay Formu 119

ÖZGEÇMİŞ..... 121

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Serbest Zaman Doyumu Ölçeği Normallik Testi	71
Tablo 2. Davranışsal Niyet Ölçeği Normallik Testi.....	72
Tablo 3. Serbest Zaman Doyumu Ölçeğine ilişkin DFA değerleri.....	75
Tablo 4. Serbest Zaman Doyumu Ölçeğine İlişkin İkinci Düzey DFA Değerleri	77
Tablo 5. Davranışsal Niyet DFA Değerleri.....	78
Tablo 6. Davranışsal Niyet ve Serbest Zaman Doyumu Boyutlarına İlişkin Güvenirlilik Analizi.....	79
Tablo 7. Demografik Bilgiler	80
Tablo 8. Bölgede Ziyaret Edilen Şehir Oranları	81
Tablo 9. Tatil Tercihlerine İlişkin Bulguların Dağılımı.....	82
Tablo 10. Rekreatif Faaliyetlere Katılıma İlişkin Bulgular	83
Tablo 11. Serbest Zaman Doyumu ve Davranışsal Niyet İfadelerine İlişkin Verilerin Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	84
Tablo 12. Modelin Analiz Sonuçları	87
Tablo 13. İlişki Analizi (Regresyon Analizi).....	88
Tablo 14. Serbest Zaman Doyumu Boyutları İle Davranışsal Niyet Boyutu Arasındaki Korelasyon Değerleri	89
Tablo 15. Model Özeti	90
Tablo 16. Anova Testi.....	90
Tablo 17. Bağımlı Değişkenlerin Bağımsız Değişken Üzerine Etkileri	91
Tablo 18. Hipotez Sonuç Tablosu.....	92

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Rekreasyon Faaliyetlerinin Sınıflandırılmasında Kullanılan Kriterler	17
Şekil 2. Ekoturizm Kapsamında Yürütülen Rekreatif Aktiviteler	27
Şekil 3. Araştırmanın Modeli	67
Şekil 4. Serbest Zaman Doyumuna İlişkin Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizleri	74
Şekil 5. Serbest Zaman Doyumuna İlişkin İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizleri	76
Şekil 6. Davranışsal Niyete İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi	78
Şekil 7. Çalışma Modelinin Analizi	87

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜRKÇE		İNGİLİZCE	
ABD	Ana Bilim Dalı	MS	Master of Science
	Dünya Doğayı Koruma Vakfı	WWF	World Wildlife Fund
ÖKA	Özel Kuş Alanları	SBA	Special Bird Areas
SZDÖ	Serbest Zaman Doyum Ölçeği	LTSS	Leisure Time Satisfaction Scale
SZD	Serbest Zaman Doyumu		Leisure Satisfaction
SZMÖ	Serbest Zaman Motivasyonu Ölçeği	LMS	Leisure Motivation Scale
	Uluslararası Doğayı Koruma Derneği	IUCN	International Union for Conservation of Nature
vb.	Ve benzeri	etc.	Et cetera
vd.	Ve diğerleri	et al.	And Other People
yy.	Yüzyıl	o. h. y.	One Hundred Years

GİRİŞ

Göçebelikten yerleşik hayata geçişle beraber çalışma saatleri artmış, kişilerin günümüze oranla işi gününün büyük bir kısmını kapsar hale gelmiştir. Çalışanların iş saatleri bir hafta da 55-60 saat dolaylarında olmakla beraber yılda ortalama 3000 saate denk gelmektedir. Bu durumdan dolayı temel ihtiyaçlar dışında kişinin kendine ayıracağı zaman çok az kalmaktadır (Cevahircioğlu, 2007:13). Ancak sanayi devrimi ile beraber, insanların çalışma yaşamları dışında serbest zaman olgusu oluşmaya başlamıştır. Serbest zaman, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygarlığın, yaşanılan çağın ve teknolojinin pozitif bir getirisi olarak kabul edilmektedir. Bu durumla alakalı olarak günlük, haftalık ve aylık çalışma saatlerinde sağlanan azalmalar ile tatil günleri ve iş dışı serbest zaman süresi artmıştır. Bu artışla beraber serbest zamanın sosyal ve toplumsal yaşamda ki önemi çok daha fark edilir bir hal almış ve artış göstermeye devam etmektedir (Karaküçük, 2008:24).

Belirtilen bu serbest zaman ile serbest zaman doyumu kavramları bireyin yaşamı içerisinde bulunan birçok faktör ile değişkenlik gösterebilen ve birçok boyutu direkt etkileyebilen önemli bir etmendir. Kavramla alakalı literatür taraması yapıldığında, serbest zaman doyumu ile beraber; yaşam doyumu, iş doyumu, farklı kültüre ayak uydurma, stres boyutu, bunalmışlık seviyesi, rehabilitasyon vb. durumların fazlaca birbiri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Serbest zaman bunlarla birlikte doyum ve başarı hissi veren bir etken olduğu belirtilmektedir. Serbest zaman olarak belirtilen zamanda yapılan faaliyetlerin asıl amacı gönüllü katılım gösterilmesini sağlamak ve özgürlük hissi vermektir (Gökçe, 2008:23). Serbest zamanın doyum hissi veren bir etken olarak görülmesi, kişinin serbest zamanlarında yapmış olduğu aktivitelerin kendine geri dönüşünün nasıl olduğu, haz duyup duymadığı, tavsiye edip etmeyeceği gibi davranışsal niyeti etkileyen unsurları da etkilemektedir. Davranışsal niyet, Lin ve Hsieh (2005)'e göre, hizmet satın alıcıların katılım sağladıkları organizasyondan tekrar hizmet alıp ya da almayacağını göstergesi konumundadır. Hizmet için alt yapıyı oluşturanların ve hizmeti verenlerin, verdikleri hizmet esnasında ortamda gösterebildikleri becerileri ile

katılımcılar, hizmet aldıkları yere sadakat göstermekte ve hizmet aldıkları yerde çok daha fazla maddi gider sağlamaktadır.

Serbest zaman ve davranışsal niyet konuları üzerine, bağımsız veya farklı kavramların ilişkisini ortaya koyan çeşitli çalışmaların yapılmış olmasına rağmen, serbest zaman doyumunun davranışsal niyet üzerine etkisini inceleyen doğrudan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın hedefi serbest zaman doyumun davranışsal niyet üzerine etkisini ortaya koymaktır.

Yeryüzünde meydana gelen sosyokültürel, ekonomik ve çevresel alanlardaki değişimlerin de etkisiyle beraber, bireylerin turizm ve rekreasyon anlayışının farklılaşması sonucunda: “deniz-kum-güneş” üçgeninin değişmesine sebep olmuş, geleneksel turizm mantığının dışında doğa ve kültür içerikli turizm talebi artarak ekoturizm anlayışı ön plana çıkmaya başlamıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi, ekoturizm kapsamında değerlendirildiği zaman ülkenin bu alanda lider konumunda görülmesini sağlayacak düzeyde doğal ve kültürel yapıyı bünyesinde bulundurmaktadır. Doğal ve kültürel bir yapıya sahip olmasının yanı sıra bölge, rekreatif faaliyetlerin yapılabilmesi açısından da oldukça elverişli bir coğrafyaya sahiptir. Ekoturizm ve rekreasyonun bir arada olması sebebiyle çalışma sahası olarak Doğu Karadeniz Bölgesi tercih edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EKOTURİZM VE REKREASYON KAVRAMI

1.1. Ekoturizm Kavramı

Ekoturizm kelimesinin temeli, Yunanca “oikos” (ev, yakın çevre)’a dayanan, organizmaları ve onların çevresiyle ilişkilerini araştıran ve bilim diliyle ekoloji (çevre bilimi) olarak isimlendirilen kelimedenden ortaya çıkmıştır. İnsan diğer varlıklar gibi çevresi ile etkileşim hâlinindedir. Ekoloji dolayısıyla biyolojik toplulukların korunması kadar, bölgesel kültürlere saygıyı da zorunlu hâle getirmektedir. Buradan anlaşılabileceği üzere ekoturizm, ev sahibi bölgenin doğasının ve kültürel özelliklerinin en az hasar görmesini sağlayacak ziyaret etkinliklerini ifade etmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006:2).

Ekoturizm; çevresel ve kültürel değerleri meydana çıkararak kendine özgü bir kültür oluşturmuştur. Yöre insanı ve kültürü ile bir araya gelmeyi sağlayan, yöre halkının ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına destek olan, rekreatif faaliyet alanında hizmet veren ve alan insanların doğaya karşı tutumları ve duyarlılıklarını artıran, aynı zamanda doğal dengeyi ve sürdürülebilirliği koruyan, destekleyen bir turizm türüdür (www.ktb.gov.tr, 2020). Ekoturizm’de öne çıkan tanımlardan birini yapan World Wildlife Fund (WWF) (2010) ekoturizmi, doğal çevreye en az etkide bulunan ve bu arada yerel halka ekonomik fayda sağlayan turizm çeşidi olarak tanımlıyor.

Ekoturizmin kelime anlamı tam olarak net olmamasına rağmen bu terimi ilk kullananlardan biri olarak kabul edilen Hetzer (1965), ekoturizmi dört temel ilke ile tanımlamıştır (Çelem ve Kılıç Benzer, 2007):

- Çevresel etkileri minimuma indirmek
- Konaklama yapılan ülkenin kültürüne saygı duymak
- Bölge halkına faydaları en üst seviyeye çıkarmak
- Turist tatminini en üst seviyeye çıkarmaktır.

Gülezer (2000) ise ekoturizmi “soft turizm” olarak isimlendirmiş ve çevreyi bilinçli şekilde koruma bağlamında aşağıdaki amaçların önemsenmesini önermiştir:

- Önceliklerin bölgede yaşayan halka verilmesi
- Alınacak tüm ilgili kararlara bölgede yaşayan halkın katılımının sağlanması
- Sosyal ve kültürel kimliklerin korunması ve geliştirilmesi
- Kültürel hayatın geliştirilmesi ve kültürel varlıkların korunması

Bu tanımlarda fikir birliği tam olarak sağlanmasada, ekoturizm hakkında üzerinde fikir birliği sağlanan temel özellikler de var. Bu özellikler şöyle sıralanabilir (Yücel, 2002: 2);

- Doğa temelli olması (ziyaret amacıyla gelenler doğal alanlardaki her türlü unsuru gözlemliyor ve anlamaya çalışıyorlar)
- Biyoçeşitliliğin korunması konusunda etkin olmak
- Bölgesel halkların refahını desteklemesi
- Çevresel ve sosyo-kültürel etkilerin olumsuzluğunu minimuma indirmek amacıyla aktiviteleri hem turistler hem de bölgedeki halkın sorumluluğunda düzenlemesi
- Yenilenemez kaynakların kullanımını veya tahribini minimuma indirmek
- Yerel mülkiyetin ve yerel topluma dönük istihdam imkânlarının üretilmesini öngörmesi

Ekoturizm için yapılan çeşitli tanımlara göz önüne alındığında, çağın yoruculuğu ve yıpratıcılığından kurtulabilmek için doğayı temel almak isteyen bireylerin bastırılmış turizm isteğine karşılık veren ve aynı zamanda faaliyet imkânı bulunan bölgelerde ki yerel halkın ekonomisini canlandıran, bunların yanında kendini yenileyemeyen doğal kaynakları koruyarak gelecek nesillere aktarılmasını temel ilke edinen turizm türü olarak tanımlanabilir (Wight, 2001: 37-62).

Ekoturizmin tanımında bariz şekilde diğer turizm türlerinden farkı göze çarpmakta ve kendine özgü birtakım özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Sungur, 2012: 338-344):

- **Turist tipi:** Doğal ve kültürel bölgelere yolculuk etmeyi seven, yerel kültürleri ve çevreyi öğrenme ve değerini kavrama isteğinde olan bireylerden oluşur.
- **Yer:** Daha çok doğal, bazen de koruma alanları veya kültürel cazibeleri kapsar.

- **Faaliyetler:** Çevreye minimum zarar ile kaynakların kullanılması ve çevresel eğitimin desteklenmesine dayanır.
- **Olanaklar:** Çevreye duyarlı teknolojilerin ve yerel kaynakların kullanımını gerektirir.
- **Gelişme yaklaşımı:** Ekonomik gelişme ile koruma amaçlarının birleştirilmesine dayanır.
- **Gelişme süreçleri:** Bireylerin ve çevrenin üzerinde minimum olumsuz etkiler yaratmalı ve tüm yerel halkı aktif olarak sisteme dâhil etmelidir. Daha sonra da yerel halka ekonomik faydalar sağlayarak istihdamı arttırmalıdır.

Ekoturizmin talebinin artmasına ve gelişmesine sebep olan birtakım durumlar vardır. Gelişmesi ile beraber sürdürülebilirliğini sürekli hâle getirebilmek adına ekoturizmin ilkeleri de bulunmaktadır.

1.1.1 Ekoturizmin Gelişme Nedenleri ve İlkeleri

Ekoturizm teriminin kelime kökeni konusunda literatürde bir fikir birliği yoktur. Bazı araştırmacılar, terimin kökeninin Hetzer'in 1965 yılında ekoturizmle ilgili çalışmalarına kadar eskiye dayandığını belirtmektedirler. Hetzer'e göre ekoturizm: özellikle kuşlar ve diğer yaban hayatı, doğal alanlar, kayalıklar, mağaralar, fosil alanları, arkeolojik sitler, sulak alanlar, nadir türler veya tehlike altındaki türlerin bulunduğu alanlar gibi doğal ve arkeolojik kaynaklara dayanan turizmdir. Diğer bir görüşe göre ise ekoturizm kavramı ilk olarak 1987 yılında Ceballas-Lascurian tarafından, "insanın olumsuz etkilerinin nispeten az olduğu alanlara manzara, bitki örtüsü ve hayvanların yanı sıra geçmişte ve günümüzde hâlen bulunan kültürel kaynak değerlerine hayranlık duymak, hoşlanmak ve özel bir çalışma yapmak için yapılan seyahatler" olarak tanımlanmıştır (Caldicott ve Fuller, 2005: 1-17).

Ekoturizm; bozulmuş, tahrip edilmiş peyzaj alanlarının aslını bozmadan onarmak için teşvik edici bir görev üstlenir. Buna ek olarak alan içinde çöplerin toplanması, habitat gözlemlene ve yürüyüş yollarının bakım ve onarımı gibi etkinliklerin daha sistematik yapılmasını sağlamaktır. Ekoturizmin kırsal bölgelerde ki yerel halk ekonomisini ve alanın orijinal hâlini korumaya katkıda bulunduğu belirtilir (Weaver, 1999:792-816).

Dünya Turizm Örgütü'ne göre ekoturizmin geliştirilmesindeki temel amaçlar şunlardır (Kahraman ve Türkay, 2004:42):

- Turizm sektörünün olumsuz etkilerini minimuma indirmek,
- Hem doğada ki tahribatın önüne geçmek hem de bölgede yaşayan insanlara ekonomik gelir elde ettirmek,
- Daha küçük gruplar veya ferdî olarak, doğayı ve bölgede yaşayanların yaşantısını bölgede yaşayarak tecrübe etmek amacıyla el değmemiş doğal alanlara yolculuk etmek.

Yukarıda yapılan farklı tanımlamalardan da net şekilde görüldüğü üzere, ekoturizmin çıkış nedeni olarak genellikle gün geçtikçe duyulan ihtiyaç ve beraberinde ki çevre duyarlılığı ve sürdürülebilir turizm anlayışı gibi faktörler gösterilmektedir. Lâkin ekoturizmin çıkışı ve varlığını devam ettirmesine, turizmin sürekli daha popüler bir hâle gelmesi ve talep bölgesinin kitle turizminin olduğu yerlerden diğer bölgelere genişlemesini turizm sektörünün daha fazla bölgeye yayılmasının ve kârlarının artırılmasının hedeflenmesi şeklinde oldukça pozitif bir çerçeve de çizilmektedir. Pratikte turizm endüstrisi zamanla artan çevre ve sosyal bilinç duygusuyla cevap verecek şekilde güdülenen turizm pazarının talebine sürdürülebilirliğe doğru kaymaktadır (Poon, 1993).

Kitle turizmine karşı ekoturizmi savunanlara göre: ekoturizm, kitle turizminin çevreye bıraktığı olumsuz etkilere karşı doğanın sürdürülebilirliğini devam ettirebilmesi için bir alternatif turizm çeşididir. Ekoturizme katılım sağlayanların büyük bir çoğunluğu, gelişmekte olan ülkelere oranla daha çok para ve daha çok zamanı olduğu için Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya gibi gelişmiş ülkelere olmaktadır (Arslan, 2005:29-53). Wallace ve Pierce (1996) tarafından Amazon destinasyonu üzerine yapılan araştırmada, ziyaretçilerin, %68'i Avrupalı, %14'ü Kuzey Amerikalı, % 9'u Brezilyalı, % 5'i Asya ve Afrikalı olduğu saptanmıştır. Nepal, Kenya, Tanzanya, Çin, Meksika, Kosta Rika, Porto Riko, Belize gibi yerler ekoturizm için en gözde yerlerdir. Özellikle Kosta Rika ve Belize, ekoturizmin lider iki ülkesi olarak görülür. Ekoturistlerin en fazla katılım sağladığı etkinlikler trekking, tırmanma, kuş gözlemciliği, foto safari, yaban hayatı safarisi, kamp, kaya tırmanıcılığı, olta balıkçılığı, rafting, kano, kayak, botanik çalışmalarıdır.

Ekoturizmin amaçlarına baēlı olarak ziyaretçiler, yerel halk ve yerel iş yerlerinin etkinliklerini içeren ekoturizmin tanımı, genel ayırt edici doğası ve sonuçları hakkında çeşitli ilkeler bulunmaktadır. Ekoturizmin amaçlarıyla ve doğasıyla bağlantılı kurallar bütünü olarak bu ilkeler aşağıdaki gibidir (Tetik, 2012: 75):

- Çevre üzerindeki olumsuz durumların etkilerini en aza indirmek,
- Ekoturizm amacıyla seyahat eden kişileri bilgilendirirken tabiatın ekolojik dengedeki öneminin farkına varılmasını sağlamak,
- Ziyaretçiler ve yerel halk arasında ekosistemlerin anlaşılmasını, kıymet verilmesini ve farkına varılmasını teşvik etmek,
- Yerel halkın örf ve âdetlerine saygı gösterme, onların mahremiyetine ve değerlerine önem vermek,
- Ziyaretçiler ve yerel halk arasında ki etkileşimin pozitif yönde olmasını teşvik etmektir.

Ziyaretçiler tarafından korunması gereken doğal ortamları kullanırken özellikle kendini yenileyemeyen destinasyonlarda bilinçli kullanım sürdürülebilirliēin ve doğayı korumanın ana unsurlarıdır.

1.1.2 Ekoturist Kimdir?

Bulunduğumuz çağda ki ekonomik, siyasal ve teknolojik gelişmelerle beraber turizm anlayışında da son yıllarda ciddi değişiklikler gözlenmektedir. Zamanla insanlar lüks turizm anlayışından uzaklaşmakta buna paralel olarak alışılmış turizm merkezlerinden de uzaklaşma eğilimi yaşanmaktadır. Giderek daha da belirgin hâle gelen yeni tip turistlerin talep ve beklentileri, deniz-kum-güneş üçgeninden ziyade doğa ile iç içe ve doğa dostu tesislerde hizmet almak ve el değmemiş, bozulmamış bir çevrede tatil yapmaktır (Bakırcı, 2002: 243-248). Doğaya duyarlı seyahat eden ekoturistler, basit anlamda ekoturizm faaliyetlerine katılan kişiler olarak tanımlanabilir. Ekoturistler, öğrenmek amacıyla yolculuk eden, doğa meraklısı, gereksiz tüketime karşı ve keşfetmeyi seven kişilerdir. Ekoturistlerin en büyük özellikleri doğaya karşı korumacı ve duyarlı olmalarıdır. Ekoturistler bulundukları ortamın keyfini çıkararak anı yaşayan kişilerdir. Gözlemlemek, deneyim sahibi olmak ve öğrenmek amacıyla yolculuk yaparlar (Fennell, 2008).

Ekoturistlerin kimliklerinin belirlenmesinde belli ölçütler vardır. Mesela yapılan bir aktivitenin ekoturizm kapsamında değerlendirilebilmesi için ekoturistde bulunması gereken bir takım özellikler olmalıdır. Bu özellikler şu şekildedir (Ballantine ve Eagles, 1994: 210):

- Etik kurallar çerçevesinde ki olumlu çevre kuralları geliştirmelidir.
- Doğal kaynakların tahribatını engellemelidir.
- Otantiklik merkezli ve bölgeye özgü değerlere odaklanmalıdır.
- Yaban hayatını korumalıdır.
- Doğanın kıymetini bilmeli ve eğitimsel olarak yeterli seviyede olmalıdır.
- Farkındalığın ve hoşlanma duygusunun yoğun olması gerekmektedir.

Ekoturiste yönelik yapılan tanımlamalar ve faaliyetlerde gösterdikleri hassasiyet göz önüne alındığında, destinasyon alanlarında turizmin olumlu anlamda gelişmesine katkı sağladıkları ifade edilebilir (Arslan, 2005: 32).

1.1.3. Ekoturizmin Etkileri

Keşfetme ve öğrenme merakıyla beraber insanlar, gezgin gözüyle farklı bölgeler gezme ve farklı deneyimler edinme merakı sebebiyle ekoturizme olan ilgi hızlı bir şekilde çoğalmakta ve bu durumun etkisiyle ekoturizm evrenin birçok yerinde

büyümeye ve gelişmeye devam etmektedir. Bahsedilen büyüme ve gelişmeler devam ederken ekoturizmle alakalı planlamalara maksimum özenin gösterilmesi süreçle alakalı birçok olumsuzluğun da önüne geçmekte etkin rol oynamaktadır. Çünkü planlama aşamasında özen gösterilmemiş ekoturizm yabani çevreyi, doğal hayatı ve kültürel mirasları olumsuz etkilemektedir (Yılmaz, 2008). Ciddi sonuçlar doğurabilecek başka diğer bir durumda en faydalı hâli ile doğa, ekoturizm için bir cennet, macera alanı ve gerçek olmayan karakterler ile doğaya fayda sağlamama, gerekse ziyaretçilerin beklentilerini farklılaştırabilir. Hâlbuki ekoturizm fikri bir yandan devam edilebilirlik ilkesinden faydalanırken bir yandan da diğer ülkeler ile gerçekleştirilen turizm endüstrisini yaşatabilecek etkinliklere teşvik etmektedir (Erdoğan, 2003: 154).

Ekoturizmde iki etkin görüş vardır. Bunlardan ilki, bölge halkının bulunduğu bölgeye duyduğu ilginin ürün ticareti için değerlendirilebileceğini ön görürken bir diğer görüş ise söz konusu ilginin, bahsedilen ürünün temel kaynakları korumak maksadıyla kullanılabileceğini savunmaktadır. Bu turizm türü, yüksek gelirler ile ticaret yapmayı amaçlayan geleneksel turizm çeşidinin aksine; bireysel ve daha küçük miktarlarda gelirli ziyaretçileri amaçlayan, turizm aktivitelerini daha geniş bir alana yaymayı planlayan bir anlayışa sahiptir. Bu yaklaşım türü turizm bölgesinin kısa süreler içerisinde akına uğramasını engelleyerek kalıcı bir turizm çeşidi amaçlamaktadır. Çevrenin bozulumunu da en aza indirmek bir amaç olarak görülmektedir (Bakırcı, 2002: 243-248).

90'lı yıllarda küresel ısınma gibi sorunlar çevre duyarlılığını artırırken günümüzde iklim değişimleri ve ormanların katledilmesi gibi konular söz konusudur. Bu konuların öncelik kazanmasıyla birlikte, çevre ve çevrenin korunmasına ilgi artmıştır. Sektörün bu konuya iki farklı yaklaşımı bulunmaktadır. İlk yaklaşım, ekoturizm ve benzeri farklı kavramlar dile getirilerek bölgenin bir pazar hâline getirilmesidir. Bu dönüşüm neticesinde sürekli gelişen bir pazar alanı meydana getirilmiş olup çeşitli firmalar bu turizm ile doğrudan bağlantılı etkinlikler oluşturmuştur. Bir diğer husus olarak, çevre değişimin bir parçası olduğunu fark ederek sürdürülebilirlik ve bir gelişme aşamasında olduğunu fark eder ve turistik alanların kendisi için iyi bir iş imkânı olabileceğini anlar (Hudman, 1992).

Bu turizmin bir diğer amacı ise kitle turizminin tam tersine, turist sayısını azaltmak ve turizm faaliyetlerini yılın bütün dönemlerine yaymak, doğal çevrede ki

dönemsel yoğunluğu azaltmak, yapılan tahribatı onarmak yerine engellemeye yönelik çalışmalar yapmak ve kalıcı ekonomik çıkarlar elde etmektir (Öztunalı, 1998: 22-25).

Her yönü ile ele alınması gereken ekoturizm faktörünün en büyük faydalarından birisi yerel ölçekte gerçekleştiği durumda sağlamaktadır. Ekoturizmin büyük gruplar hâlinde yapılmaması, konaklama yapılan yerlerin genellikle aile işletmesi olan pansiyonlarda yapılması çalışmaların yerel kapsamda ve az sayıdaki sermayelerle kurulması, alışıldık mimarinin ve lokal ham maddenin kullanılması işin kökeni olarak görülmektedir. Ekoturizm varoluş anlayışına uygun şekilde uygulandığı sürece, kullanılırken özen gösterilmesi gereken ekosistemlerin devam ettirilebilirliği, bu mevkilerin içinde ve etrafında var olan insanların sosyal ve ekonomik gelişmesi için fırsat sunabilen bir sistemdir. Bu turizmin değerli ham maddelerinden birisi olan dağlık ve ormanlık alanlarda hayatını devam ettiren insanların gelir seviyesine bakıldığında, bu turizmin insanlar arasındaki sınıf farkını ortaya çıkartan ve bu farkı azaltıcı yönde bir etki ettiği de görülmektedir (Ozaner, 2002: 319-323).

Ekoturizm ile elde edilen gelir, ziyaret edilen bölgenin halkına doğrudan gelir kaynağıdır. Oysaki diğer turizm çeşitlerinde gelir akışı organizasyon sahiplerinedir. Bu sebeple bölge halkının gelişimine bir etkisi yoktur. Bölge yönetimlerin eşliğinde, doğa ve çevre dostu mimarilerin korunmasına, tarihi eserlerin ve bölgelerin bölge ile bağının bozulmaması hususuna dikkat ederek yeni bir şekillendirme yerine var olanı değerlendirmek ve bölgeye kazandırmak için uğraşır ve geliştirir (Kasalak ve Bahtiyar, 2017: 1088-1096).

1.1.3.1. Ekoturizmin Çevresel Etkileri

Ekoturizmin bakış açısından ele alınan turizm türlerine bakıldığında, tamamının doğa temelli olduğu göz önüne alınabilir. Dolayısıyla ekoturizm amacına uygun yürütüldüğünde, bölgenin çevresel koruyuculuğuna yaptığı katkı göz ardı edilemez. Ekoturizm amaçlarına bakıldığı zaman en başta olumsuz çevresel etkilerin en aza indirilmesinin gelmesi de ekoturizmi doğayı koruyan bir yaklaşımla faydalı bir etkinlik olarak karşımıza çıkarmaktadır (Özkök ve Çoban, 2009: 591). Honey (1999), ekoturizm yaklaşımı ile Galapagos adalarına bakıldığında, ekoturizm kavramının bu tür turizm adalarında farkındalık meydana getirdiği görülmüştür. Buna ek olarak Avustralya'nın

Queensland şehrinde ekoturizmin etkin olarak koruma alanlarında doğayı korumaya etki ettiği gözlemlenmiştir.

Doğayla temelli turizm çeşitleri kapsamında dahi doğanın korunmasına yönelik önlemler alınmadığı takdirde doğaya zarar verilebilmektedir. Fakat kitle turizmine oranla bozulmanın boyutları fazla olmasa dahi, göz ardı edilemeyecek sorunlar oluşmaktadır (Erdoğan, 2003: 155). Daha önce turizme açılmamış bölgeleri turizm amacıyla faaliyet göstermesi, tahribat alanlarının artmasına neden olabilmektedir. Yani ekoturistlerin asıl istediği ve talep ettiği doğal çekiciliği yüksek bölgelerin az miktarlarda misafir ağırlayabilmeleri, dış tehditlere karşı savunmasız bu alanların da zarar görmesine neden olacaktır (Demir ve Çevirgen, 2010: 8).

Gerçekleştirilen farklı araştırmalarda, ekoturizmin faydalı olmayan çevresel sonuçları verilen bazı örnekler ile anlatılmaya çalışılmıştır (Demirgen ve Çevirgen, Özkök ve Çoban, 2009:597-598; Erdoğan, 2003).

- Kenya’da gerçekleştirilen safari etkinlikleri, yabani hayvanların ve çevrenin hayatını olumsuz olarak etkilemiş ve Kenya’da yaşayan çita popülasyonunu yok olma tehlikesi ile karşı karşıya getirmiştir.
- Amerika’da bulunan Yellowstone Milli Parkı’nda ziyaretçilerin ziyaret sırasında parka bırakmış oldukları atıklar nedeniyle bölgede hayatını devam ettiren ayıların alışılmadık şekilde öldükleri gözlemlenmiştir.
- Nepal’de bulunan Sagarmatha Milli Parkı’nda ekoturizm faaliyetlerine katılmak amacıyla gelen turistlerin attıkları atık maddeler zamanla yığınlar halini almış ve millî park içerisinde bulunan ağaçların zamanla kuruyup ormanların yok olma aşamasına geldiği gözlemlenmiştir.
- Monarchy cinsi kelebeklerin Kaliforniya eyaletinde kışı geçirmek için gittikleri bölgede, ekoturizme bağlamında gerçekleşen etkinliklerin artması neticesinde, Monarchy kelebeklerin bulundukları bölgeler ve bölgede üremek için kullandıkları alanların yok olduğu gözlemlenmiştir.
- Alaska eyaletinde ekoturizm etkinlikleri sonucunda boz ayıların olumsuz yönde etkilendiği ve ölmeye başladıkları gözlemlenmiştir.
- Tikal Millî Parkı’nda düzenlenen ekoturizm etkinlikleri neticesinde birçok hayvanın sağlığının bozulduğu ve birçok alanda olumsuz etkilendiği gözlemlenmiştir.

- Himalaya adalarında düzenlenen ekoturizm etkinliklerinin sayısının büyük ölçüde artması neticesinde bölgenin büyük oranda kirlendiği ve su kaynaklarının kullanılamaz hâle geldiği görülmüştür.
- Meksika eyaletinde yer alan Mangrov ormanları, birçok yabani hayvana ev sahipliği yapan bir alan iken büyük oranda tahrip edilerek tatil köyleri inşa edilmiştir.

1.1.3.2. Ekoturizmin Ekonomik Etkileri

Ekoturizmin geliştiği bölgelerde toplumun ekonomik refahına oldukça etki yarattığı söylenebilir. Ancak bu etkinin ne yönde ve ne miktarda olduğunu belirlemek oldukça güçtür. Ekoturizmin yarattığı ekonomik etkilerin net olarak belirlenme güçlüğü, faaliyetlerin çeşitliliği ve ekoturizm sınırlarının tam olarak ortaya konulmamasında kaynaklanmaktadır (Yücel, 2002: 4). Ancak ekoturizmin bölgede yaşayanların yaşam seviyesini yükseltmek ve bölgede ki ekonomik olanakları oluşturma eğilimi etkisiyle bu alanda olumlu etki meydana getirerek kırsal gelişime katkı vermek olarak anlatılabilir. Ekoturizmin meydana getireceği düşünülen faydalı ekonomik etkilere şunlar örnek verilebilir (Demir ve Çevirgen, 2006: 11-12).

- Turizm amacıyla inşa edilmiş konaklama alanları, yemek alanları, mağazalar ve diğer hizmet alanları gibi bölgedeki farklı ekonomik alanlara katkı sağlamaya öncülük eder.
- Bölgesel ekonomide farklılık meydana getirerek öncelikle tarıma bağlı işlerle gerekli iş olanağı oluşturamayan bölge halkına yeni iş fırsatları sağlar.
- Bölgeye gelen ziyaretçilerden sağlanacak olan gelir hem bölgeye hem de bölge halkına olumlu katkı sağlar.
- Ziyaret edilen bölgenin sahip olduğu geleneksel ve kültürel el sanatları, yemekler gibi ürünlere olan merakı artırır ve bölgenin bu değerler ile kâr elde etmesini sağlar. Ekonomi alanı oluşturur.
- Bölge parkları için iyi bir yönetim olduğu durumda bir finans kaynağı olabilir. Böylece doğal alanların ve parkların muhafaza edilebilmesi için bir olanak sağlamış olur.

Turizmin en büyük avantajlarından birisi de iş olanakları sunmasıdır. Fakat burada da dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bölgede yaşayan insanlar arasından

yerel rehberler yetiştirilmeli ve diğer alakadar işler içinde yine yerel halk eğitilmelidir. Çünkü bölge halkı ağırlıkla kalifiye gerektirmeyen, beceriye ihtiyaç duyulmayan, alt seviyede ücret verilen işlerde değerlendirilmektedirler (Erdoğan, 2003: 160). Bu bölgelere yapılan seyahat seferleri, uluslararası çalışan turizm acenteleri ve seyahat operatörlerinin düzenlemesi sonucunda bu alanlarda maddi sızıntılar oluşmaktadır. Ekoturizm faaliyetlerine katılan turistlerin, diğer turizm çeşitlerine katılım gösteren turistlerden daha fazla maddi imkâna sahip oldukları ve daha fazla harcama yaptıkları açıktır. Fakat turistler tarafından harcanan paranın büyük bölümü bölgeye tur düzenleyen firmalara ve seyahat için kiralanan araçlara ayrılmaktadır. Yerel bölge için harcanan para miktarı büyük ölçüde azalmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006: 13). Bu durum da yerel halkın turizm etkinliklerinden hak ettiği payı alamamasına neden olmakta ve halkın turizme bakış açısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Malezya’da yapılan araştırma neticesinde, ekoturizm faaliyetlerin bölge ekonomisini geliştirdiği ortaya çıkarılmış, fakat harcamaların ağırlıklı olarak sızıntılar sebebiyle bölge ekonomisine katkı sağlamadan bölge dışına çıkarıldığı saptanmıştır. Çin’in Hainan eyaletinde bulunan farklı iki millî parkta gerçekleştirilen incelemeler neticesinde bu parklardan elde edilen gelirlerinde büyük ölçüde sızıntılara maruz kaldığı görülmüştür. Kenya’da millî parklardan elde edilen gelirin sızıntı oranı ise %35-44 arasında seyretmektedir. Büyük oranlarda sızıntı olan bu bölgelerde ekoturizmin önemi de anlaşılamamaktadır (Özkök ve Çoban, 2009: 598; Yacob, Shuib ve Radam, 2008). Kosta Rika’da gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda istihdamın ve maddi kazanç olarak yerel halkın memnun olmasına rağmen yerli halkın gelir seviyesinde ve refah düzeyinde herhangi bir artış gözlemlenmemiştir. Montever millî parkını ziyaret eden turistlerin bir yıl içerisinde bölge içerisinde 4,5 milyon dolar harcama yaptıkları tespit edilmiştir. Fakat bu devasa miktarın yalnızca 850 bin dolarlık kısmı Montever ve civarında harcanmaktadır (Weaver, 1997: 808).

1.1.3.3. Ekoturizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Hizmet sektörünün alt dallarından biri olan turizmin büyük oranda hizmet amacı güden bir sektör olması nedeniyle ekoturizm etkinliklerinde bölgeyi ziyaret için gelen turistler ile bölge halkının iyi ilişkiler içinde olması ve kişilerin karşılıklı düşünce, kültür ve değerlerinden etkilenmemesi mümkün değildir. Yaşanılan bu süreçte

ekoturizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği alanlarda birbirinden farklı sosyokültürel etkilerin oluşmasını sağlamaktadır (Özkök ve Çoban, 2009: 591-602). Turizmin gelişip ilerlemesi amacıyla her şeyden önce lokal ve doğal bölgelerde önemli değişiklikler yapılmaktadır. Bölgede yaşayan halklar, ferdi topraklardan ve her zaman yerlisi oldukları deniz ve doğal alanlardan alı konulmaktadır. Alışılmış olan imal türleri durdurulmuş ve mevsimden mevsime gerçekleştirilen imalata dayalı kültür ve ticaret bağı meydana getirilmektedir. Bahsedilen kullanımlar yapılmadan bölgede yaşayanların turizm faaliyetlerinde yer almak isteyip veya yer almak istemedikleri belirlenmeli ve talepler doğrultusunda imkânlar yaratılmalıdır (Yalçınalp ve Var, 2009: 351-364). Bu söylenen verilere dayalı olarak ileriye ileriye ekoturizm bölgelerinin sürdürülebilirliği daha da artırılabilir hâle getirilebilmektedir. Bu bahsedilen durumlara cevap bulunmadığı sürece, çevreye ve sosyal hayata zarar veren durumların etkisi ve sayısı artacaktır. Bunun sebebi ise bu etkinliklerin yapıldığı bölgelerde ki doğal alanların korunması ve geliştirilmesini planladığı kadar bu bölgelerdeki kültüre değerlerinde korunup, geliştirilip, tanıtılmasını temel olarak benimsemiştir (Demir ve Çevirgen, 2006: 16).

Bölgede yaşayanlar yapılan etkinlikleri kabullenmemiş veya istenmeyen biçimde etkilemiş ise sosyal ve kültürel çevreye de olumsuz etkilerde bulunabilir. Bu etkilere bazı örnekler şunlar verilebilir (Scheyvens, 1999):

- Ekoturizmin toplum üzerindeki bir diğer olumsuz etkisi ise kendisinden beklenen faydaların geniş bir kitleye yayılması olmuş ve bunun neticesinde yerli halk umduğunu bulamamış, ilgisini kaybetmiş ve psikolojik sorunlar yaşar hâle gelmiştir.
- Ziyaret edilen toplumların sahip oldukları bazı gelenekler ve miras değeri taşıyan değerleri düzenlenen ekoturizm etkinlikleri olumsuz etkilemiştir.

Ekoturizm amacıyla bölgeye giden turistlerin bölgelerde her yere gidebilecekleri göz önünde bulundurulursa bu bölgenin doğal düzeni bozulabileceğinden ve küreselleşme ibresinin bu bölgelere de döndüğünde bölgede yaşayan halkın kültüründe ve gelenek, göreneklerinde olumsuz yönde değişim olabilir (Swarbrooke, 2005).

Ekoturizm bölgede yaşayan insanlar aracılığıyla, turistlerin yoğun olarak ziyaret ettikleri gelişmek aşamasında olan bölge ahalisi tarafından bazı durumlarda hoş görülmez. Bölgeyi ziyaret eden turistler yüksek gelir seviyelerine sahip iken, yerliler düşük gelirli olabilir. Bu duruma bir örnek olarak Chitwan Millî Parkı'na giden

turistlerin neredeyse tamamı yüksek gelirli iken bölgenin yere problemleri ile ilgilerinin olmaması bölge halkının şikâyetlerine neden olmaktadır. Bu parkta yaşayan gergedanlar ve kaplanlar sürekli olarak bölge halkına ve onların tarım ürünlerine zarar vermektedir. Ayrıca turistlerden dolayı ürün fiyatlarının sürekli olarak artması ve millî parkta yerlilerin düşük fiyatlara çalıştırılması da bu şikâyetleri artırmaktadır. Buna benzer bir durumda Dubhwa Millî Parkı'nda ise 4 yıl içerisinde 93 bölge insanı kaplanlar tarafından yara verilerek öldürülmüştür (Erdoğan, 2003: 159-160).

1.2. Rekreasyon Kavramı

Teknoloji çağında özellikle insanlarda fiziki yorgunluğun yanı sıra zihinsel yorgunluk ve psikolojik bozukluklar da fazlasıyla baş göstermeye başlamıştır. Fiziki yorgunluk dinlenerek geçebilirken zihinsel yorgunluk ve psikolojik bozukluklar için ekstra eylemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu eylemler için çalışma zamanının dışında kalan boş zamanlarda gerek yaşanan bölgeler gerekse yaşanan bölgelerin dışında kişinin hobisiyle alakalı aktiviteler yapabileceği yerler tercih edilir. Tercih edilen aktivitelere aktif olarak ya da pasif olarak katılmaya genel hatlarıyla rekreasyon denir (Sevil, 2012: 3). Rekreasyon hayatın birçok alanında insanlarla iç içedir. Dağ yürüyüşleri, safari, rafting, yamaç paraşütü gibi aktiviteleri aktif rekreasyona örnek verilebilirken; tiyatro izlemek ve stadyumda futbol izlemeyi de pasif rekreasyona örnek verilebiliriz. Aktiviteler, kişilerin ayrı ayrı amaç ve istekleri doğrultusunda anlam kazanır. Aktivitelerin bu özelliği net bir tanımın yapılmasını imkânsız hâle getirmektedir. Ancak çeşitli yaklaşımlarla geniş bir perspektiften bazı tanımları yapılmıştır (Tütüncü ve Aydın, 2014: 118).

Rekreasyon, kelime anlamı olarak Latince “recreatio” yani “sağlığın yenilenmesi” anlamına gelmektedir. Dilimizde ise boş zamanları değerlendirme olarak karşılık bulmaktadır. Biraz daha geniş perspektiften bakıldığında ferdi veya gruplar hâlinde boş zamanlarda gönüllülük esasına dayanarak aktif veya pasif olarak yapılan eğlendirici ve dinlendirici faaliyetlerin bütünüdür (Can, 2015: 11).

Psikolojik olarak yeniden yaratma durumuna yönelik yapılan rekreasyon açıklamasının günümüzde yerini etkin bir şekilde korumakla beraber, iki yönden de eleştiri almaktadır. Konuyla alakalı eleştirilerden ilki: bulunduğumuz bu çağın sanayi toplumlarında ki bireylerin birçoğu, çalıştıkları yerlere verdikleri önemden daha fazlasını psikolojik ve fiziksel olarak rekreatif etkinliklere vermektedirler (Köktaş,

2014: 3-15). Bu durumun nedenleri arasında ise sağlık bilincinin artması, toplumsal ve ekonomik ilişkilerin kurulmasında aktif rollere sahip olması gibi birçok faktör vardır. Bu nedenle, sadece çalışma sonucunda bunalan ve yorulan bireylerin motivasyonunu tekrar kazandırmak için yapılan etkinlikler olarak görülmesi giderek rekreasyonun faydalarının göz ardı edilmesini beraberinde getirir. İkincisi ise, sadece çalışma sonucunda bunalan ve yorulan bireylerin motivasyonunu tekrar kazandırmak için yapılan etkinlikler olarak görülmesi sayıları özellikle modern toplumlarda artış gösteren ve bu etkinlikleri ihtiyaç olarak gören, çalışmayan 3. yaş grupları için bir anlam ifade etmemektedir (Kraus, 1985: 32).

Rekreasyonun, faaliyet türleri ve uygulama amaçlarına göre; iş veya yarı boş zamanlarda yapılan bir faaliyet olup olmadığı zaman zaman bazı tartışmaları beraberinde getirir. Bu etkinliklere katılan bireylerin yaklaşımları baz alınır sa bu farklılıkları belirlemek imkânsız hale gelir (Karaküçük, 2005: 62).

Rekreasyonun geniş bir perspektiften anlatılması amacıyla şu tanımlayıcı ifadeler kullanılmaktadır (Koçyiğit ve Yıldız, 2014: 214):

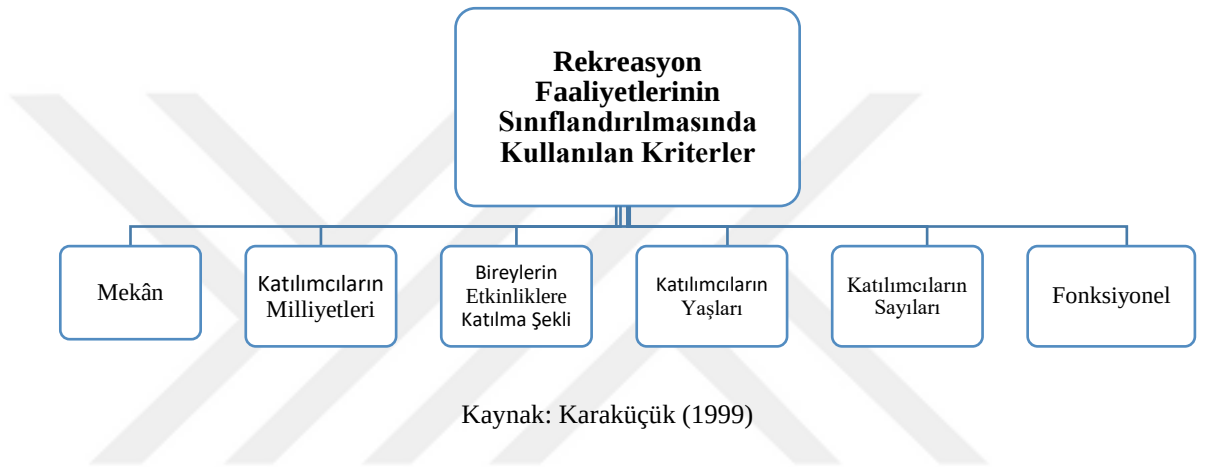
- Rekreasyon, boş zamanda yapılır. İş değildir. Kâr gayesi taşımaz.
- Rekreasyonda kişi; gönüllü olarak ve tamamen kendi arzusu ile katıldığı etkinlikler de bulunur.
- Rekreasyon faaliyetleri, katılana zevk veren, mutlu eden ve neşelendiren bir tarzda olur.
- Rekreasyon faaliyeti, kişisel ve toplumsal fayda sağlar.
- Toplumsal değerlere karşıt eylemlerde bulunmaz. Yemek yemek, uyumak gibi hayati önem taşımaz.

1.2.1. Rekreasyon Faaliyetlerinin Sınıflandırılması

Rekreasyon faaliyetleri yazarlar tarafından farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Stebbins (1997) boş zaman aktivitelerini; ciddi boş zaman aktivitesi (amatör, hobi ve gönüllü) ve kayıtsız boş zaman aktivitesi (ciddi boş zaman aktivitesi dışında kalan tüm aktiviteler) olarak iki şekilde sınıflandırmaktadır. Hacıoğlu vd. (2009) ise rekreasyon faaliyetlerinin sınıflandırılmasında mekân, amaç, fonksiyon vb. kriterleri kullanmaktadır. Bazı rekreasyon faaliyetleri birden fazla gruba girebilmektedir. Örneğin, televizyon izlemek rekreasyonu pasif rekreasyona, kültürel rekreasyona ve ev

rekreasyonuna girebilmektedir. Golf, kayak gibi etkinlikler ise hem açık alan rekreasyonuna hem de sportif rekreasyona girebilmektedir. Bunun nedeni rekreasyonun çok yönlü olmasıdır. Bu nedenle kesin bir sınıflama yapmak zor olmakla birlikte, rekreasyon faaliyetlerinin sınıflandırılmasında kullanılan kriterler Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Rekreasyon Faaliyetlerinin Sınıflandırılmasında Kullanılan Kriterler

1.2.1.1. Mekânsal Açidan Rekreasyon Çeşitleri

Boş zamanlarda yapılacak rekreatif etkinlikler mekânsal olarak değerlendirildiğinde, açık alan ve kapalı alan rekreasyonu olarak gruplandırılır (Hazar, 2003:29).

a) Açık Alan Rekreasyonu

Açık alan rekreasyonu: toprak, deniz ve havada yapılan aktivitelerin bütünüdür. Açık havada yapılan piknik, doğa yürüyüşü, dağcılık ve tırmanış, sörf gibi aktiviteler açık alan rekreasyonuna örnek olarak verilebilir (Ardahan ve Mert, 2014: 129).

Açık alan rekreasyonu kişilerin karşılıklı davranışlarını ve doğal ortamlarda ki etkileşimlerini konu edinen doğal alanlarda gerçekleştirilen serbest zaman faaliyetlerinden oluşur. Katılan bireylerin her birine farklı anlam ifade eden bu deneyim süreci kişilere belli faydalar sağlamaktadır. Sosyalleşme sürecinin hızlanmasına yardımcı olan açık alan rekreasyonu, kişilerin günlük hayatta yerine getirmek zorunda

oldukları görevleri psikolojik olarak kolaylaştırmakla beraber kişilerin bulunduğu ortamda kendine güveninin artmasına yardımcı olur (Plummer, 2009:1).

b) Kapalı Alan Rekreasyonu

Halka açık olan kapalı mekânlarda veya kişisel kullanım alanlarında (ev gibi) yapılan boş zaman etkinlikleri kapalı alan rekreasyonu kapsamında değerlendirilir. Kapalı alan rekreasyon etkinliklerini şu şekilde örneklendirebiliriz (Argan vd., 2013: 16):

- Spor salonlarında ki faaliyetlere ve derneklerde ki kapalı alan etkinliklerine katılmak veya bu etkinlikleri seyretmek,
- Kongre, fuar vb. toplantılara katılmak,
- Defile gibi kapalı alan gösterimlerine katılmak,
- El sanatları veya kültürel kurslara katılım göstermek,
- Kişisel alanlarda televizyon izlemek veya kitap okumak,
- Kapalı alanlarda geleneksel olarak yapılan günlere ve ziyafetlere katılmak,
- SPA, havuz, hamam gibi kapalı alanlardaki gün geçtikçe yaygınlaşan sağlıklı yaşam etkinliklerine katılmak,
- Satranç, kâğıt oyunları, tavla gibi etkinliklere katılmak,
- Rekreasyon merkezlerinde ki aktivitelere katılmak veya izleyici olarak bulunmak.

1.2.1.2. Katılımcıların Milliyetlerine Göre Rekreasyon Çeşitleri

Ulusal ve uluslararası olmak üzere iki farklı grupta incelenen bu rekreasyon çeşidinde: Ulusal rekreasyon, daha yerel olmakla birlikte ülke sınırları içerisinde bulunan fertlerin ve kuruluşların önderlik ettiği boş zaman değerlendirme faaliyetleridir. Uluslararası rekreasyon ise Ulusal rekreasyonun aksine daha evrensel ve hedef kitlesi çok daha fazla olan boş zaman değerlendirme etkinliğidir. Bunlara örnek olarak; Rio Karnavalı uluslararası, Kadirga Şenliği ise ulusal bir rekreatif faaliyettir (Kurar ve Baltacı, 2014: 44).

1.2.1.3. Bireylerin Etkinliklere Katılma Şekline Göre Rekreasyon Çeşitleri

Kişilerin çalışma zamanı dışında kalan boş zamanlarında psikolojik olarak ihtiyaç duydukları ve katıldıkları rekreasyonel faaliyetler, kişilerin yapılan faaliyetlere

aktif bir şekilde katılmaları veya sadece izleyici niteliğinde katılmaları, aktif katılımlı rekreasyon ve pasif katılımlı rekreasyon olarak ikiye ayrılmaktadır.

Aktif katılımlı rekreasyon, kişilerin faal olarak katılım sağladıklarından dinamik bir rekreasyon türüdür ve bu türün en büyük örneklerinden birisi spor yapmaktır. Pasif katılımlı rekreasyon ise faal olmadıkları sadece izleyici niteliğinde katıldıkları ruhsal ve mental dinlenmeyi amaçladıkları rekreasyon türüdür ve sinema, tiyatro gibi etkinlikler bu türün en yaygın örneklerindendir (Hazar, 2003: 22).

1.2.1.4. Katılımcıların Yaşlarına Göre Rekreasyon Çeşitleri

Katılımcıların yaşlarına göre rekreasyon: çocuk rekreasyonu (5-14 yaş arası), gençlik rekreasyonu (15-24 yaş arası), yetişkin rekreasyonu (25-54 yaş arası) ve üçüncü kuşak rekreasyonu (55 ve üstü yaş) olmak üzere dörde ayrılır (Yaylı, 2014:54-58).

1.2.1.5. Katılımcıların Sayılarına Göre Rekreasyon Çeşitleri

Bireylerin etkinliklere katılım esnasında ki sayıları temel alınarak yapılan gruplamadır. Bireysel rekreasyon ve grup rekreasyonu olarak iki grupta incelenmektedir. Bu gruplar;

Bireysel Rekreasyon: Kişilerin, yaşadıkları bölgeden veya iş yerlerinden dolayı yaşadıkları streslerden arınmak veya uzaklaşmak amacıyla bireysel olarak yaptıkları etkinliklerdir (Hazar, 2003: 24). Kulaklıkla müzik dinlemek, bireysel yürüyüşler yapmak vb. gibi aktif veya pasif olarak yapılan tüm bireysel rekreatif faaliyetleri kapsar.

Grup Rekreasyonu: Kişilerin, topluluk hâlinde serbest zaman değerlendirme durumlarıdır. Bireyler grup olarak yapılan faaliyetlere katılarak bir grubun üyesi olur ve dolayısıyla o grubun özelliklerini barındırırlar (Sevil, 2012: 16). Grup rekreasyonuna örnek olarak; festivaller, konserler gibi topluluk gerektiren etkinlikler verilebilir.

1.2.1.6. Fonksiyonel Açidan Rekreasyon Çeşitleri

Fonksiyonel açıdan rekreasyon çeşitlerini diğer gruplardan ayıran temel özellik rekreasyon kavramının genişliğini gösteren ve daha detay alanlara değinmesidir. Bu alanlar şu şekilde açıklanabilir:

Ticari rekreasyon, kişilerin bir ücret ödemek kaydıyla katılım sağladıkları boş zaman değerlendirme aktiviteleridir. Diğer bir deyimle, kâr amacı güdülen ve

organizatörlerin önderliğinde düzenlenen, katılan bireylerin belli bir ücret ödeyerek dâhil olabildikleri faaliyetlerdir (Hazar, 2003:25).

Estetik rekreasyon, sanatsal açıdan güzel kavramının karşılığına erişmek amacıyla, yüksek gelir sahiplerinin, kültür seviyesi yüksek olan bireylerin katılım sağladıkları rekreasyon türüdür. Örneğin, Farid Farjad gibi sanatsal yetenekleri çok yüksek olan kişilerin eserlerini dinlemek (Ertüzün, 2013: 48).

Sosyal rekreasyon, bireylerin var olan sosyal çevrelerini koruyabilmek ve üstüne ekleyerek daha da sosyalleşebilmek adına katılım sağladıkları faaliyet türüdür. Sosyal rekreasyona örnek olarak; doğum günleri, davetlere katılmak ve partiler söylenebilir (Sevil, 2012: 17).

Sağlık rekreasyonu, yaşadığımız bu çağda bireylerin artık sağlıklı yaşam konusunda ki bilinçlenmesi ve doğal sağlık yollarını tercih etmesiyle beraber artan boş zaman değerlendirme etkinlikleridir. Örneğin; termalizm (mineralli doğal sular), klimatizm (hava), uvalizm'e (bitkisel yöntemlerle tedavi) yönelik geziler (Kaçar, 2014:54).

Fiziksel rekreasyon, açık ve kapalı mekânlarda aktif olarak yapılan etkinlik çeşitleridir. Bunlar (Yaylı, 2014:76-77):

- Havuz, akarsu, göl ve deniz etkinlikleri arasında yüzme, su altı dalış, su sporları, havuz oyunları
- Dağ sporları arasında tırmanma, yürüyüş, avcılık, dağ bisikleti, kar motoru ve kızak gezileri
- Fiziksel beceri oyunları ve yarışmaları arasında çocuklara, gençlere, yetişkinlere ve üçüncü yaş grubuna yönelik oyunlar ve yarışmalar
- Sportif rekreasyon istasyonlarındaki etkinlikler arasında ise paraşütle atlama, yamaç paraşütü, buz dansı, binicilik gibi aktiviteler bulunmaktadır.

Sanatsal rekreasyon, bireylerin sanatsal yatkınlıklarını geliştirici boş zaman değerlendirme faaliyetleridir. Örneğin; opera ve bale gösterileri, ağaç oymacılığı, ebruli boyaması gibi (Karaküçük, 2008: 77).

Kültürel rekreasyon, etkinliklere katılım sağlayan bireylerin bilgi ve becerilerini arttırmaya yönelik yapılan bütün boş zaman değerlendirme etkinlikleridir. Örneğin (Karaküçük, 2008: 82);

- El sanatları kursları, yabancı dil kursları gibi kurslara katılmak,

- Günübirlik ve turistik geziler (yat gezisi, fayton gezisi vb.),
- Sergi, panayır, şenlik gibi etkinliklerde aktif rol ama veya etkinlikleri izlemek,
- Kütüphane etkinlikleri,
- Sosyal etkinlikler (arkadaş ziyareti, kutlama partileri), bilgisayar oyunları vb.,
- Geleneksel yaşantı ve eğlence biçimlerinin canlandırılması,
- Zekâ oyunları,
- Tavla, domino,
- Eğlence parklarındaki oyunlar,
- Korku tüneli, salıncak gibi katılımcılarda şok, korku yaratan oyunlar,
- Bilgisayar oyunları.

1.3. Ekoturizm ve Rekreasyon İlişkisi

Çağımızda taşıdığı anlamı ile rekreasyon ve ekoturizm terimleri, günümüz dünyasında yok sayılabilecek derecede az olan boş ve serbest zamanların değerlendirilmesi amacıyla meydana gelmeye başlamıştır (Çabuk, 1996: 22). Rekreasyon ve ekoturizm terimlerinin temelinde yaşamsal bir bağ mevcuttur. Ekoturizme katılmak isteyen bir birey rekreasyonel bir faaliyette yer almış olur. Fakat bu olayın tam tersi doğru değildir. Çünkü her rekreasyonel etkinlik ekoturizm olarak değerlendirilemezken her ekoturizm faaliyeti bir rekreasyondur (Erdoğan, 1996). Üzerinde durduğumuz bu iki terim serbest zaman değerlendirmenin iki temel alanını meydana getirmektedir. Topuzlu (1989) yapmış olduğu çalışmada Ekoturizm ve rekreasyon terimlerinin arasındaki bağın temel kaynağının iki teriminde serbest zamanlarda meydana getiriliyor olduğunu ifade etmektedir. Koç (1991) ise bu iki terimin birbiri ile benzer olan özelliklerini aşağıda verildiği gibi özetlemiştir;

- Her iki olgu da hem fiziksel olarak hem de zihinsel olarak aktiflik içerir,
- Her iki terim de bireyler tarafından gönüllü olarak boş zamanlarda yapılır,
- Her yaş grubundaki bireyler katılım gösterebilir,
- Bireyler tek başlarına veya toplu olarak yapabilir,
- Tarihî yapıları korumak, restore çalışmaları ve çevreyi geliştirmek için yapılan girişimler ekoturizm ve rekreasyona katkı sağlar.

- Yerel rekreasyonda ki kalite, otelcilik gibi hizmetlere olan ilgiyi artırır ve turizme olan talebi artırır.

Ekoturizm ile rekreasyon arasında ilişki olduğu gibi bu iki terim ile çevre arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Ekoturizm ve rekreasyon genel olarak ulaşımı, sanayisi ve refah seviyesi yüksek ülkelerden daha az gelişmiş olan ülkelere doğru olduğundan az gelişmiş ülkelerin gelişimi açısından büyük önem taşımaktadırlar. Gelişmiş ülkelerden daha az gelişmiş ülkelere insanları yönlendiren etken bu bölgelerde ise doğal ve kültürel değerlerin daha az tahrip edilmiş olmasıdır (Çabuk, 1996: 24). Bu nedenle yüksek kültürel ve doğal değerlere sahip olan ülkelerin gelişim gösterirken doğal ve kültürel alanlara zarar vermesi ekoturizm ve rekreasyonel etkinliklerin büyük oranda zarar görmesine neden olur. Çevresel değerlerin korunması ve yaşatılması ekoturizm ve rekreasyonu olumlu yönde etkilemektedir (Sarı, 2001: 42). Diğer bir deyişle, ekoturizm ve rekreasyonel etkinliklerin temel kaynağı olan çevre aynı zamanda bu etkinliklerin zarar görüp yok olmasına da sebep olabilir (Oğuz, 1991: 11-13). Doğru şekilde uygulanmayan ekoturizm ve rekreasyon faaliyetlerinin meydana getirdiği olumsuzluklar (Örücü, 2002: 35-36);

- Doğal çevrenin zarar görmesi,
- Görselliğin bozulması,
- İnsan kaynaklı kirlenmeler (hava, su, gürültü vb.),
- İnsan kaynaklı tüketimin sebep olduğu zararlı atıkların insan sağlığını tehlikeye atması,
- Toplu kullanım alan sorunları,
- Toplu kullanım alanlarına artan rağbetten kaynaklı sorunlar.

Ekoturizm ve rekreasyon faaliyetleri amacıyla toplumun kullanımına sunulacak alanlar gözetim altında tutulmalıdır. Rekreasyon ve ekoturizmin çevreyle doğru orantılı olarak geliştiği unutulmamalıdır. Tarihi, kültürel ve doğal değerler barındıran bölgelerde ekoturizm ve rekreasyonel faaliyetler yapılacağı zaman meydana gelebilecek her türlü tahrip düşünülmeli kaynaklar ve çevreyi en iyi biçimde korumak için çalışmalar yapılmalıdır (Dinç, 2006: 38).

Rekreasyonun belli yönlerini ve önemli bir kısmını oluşturan turizm; dinlenme, eğlenme ve gelişme özellikleriyle bir bütün hâline gelmiştir. Turizm ortaya çıkmasında ki temel amaçların başında boş zamanı değerlendirme gelmektedir. Büyük bir ekonomik

ve sosyal değerlere sahip turizm faaliyeti bu bakımdan rekreasyonla birbirlerinden ayrı düşünülemezler. Sonuç olarak turizmin ilerlemesi ve bireylerin refah seviyelerinin artmasının yanı sıra boş zamanın artışı da bu faaliyetlerin artış göstermesinde etkili olmuştur (Çubuk, 1984: 68).

Sanayileşmeyle beraber ortaya çıkan rekreasyon çalışma hayatının içinde ki bireyler için bir imkân ve yüksek üretimin elde edilmesiyle daha geniş kitleleri hedefleyen ve ayırım olmadan herkese açık şekilde hayata geçirilmektedir. Bunun devamında ise bireylerin eğlenme ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılamak için birbirinden farklı birçok faaliyet ve kaynakları yaratılmaktadır. Bu kaynakların başında turizm gelir. Devletler ve ilgili kuruluşların yapmış oldukları ve yapmaya devam ettikleri stratejilerle turizmin daha da etkin hâle getirildiği gözlenmektedir (Karaküçük ve Akgöl, 2016: 102-103).

Rekreasyon aktivitelerinin hayat standartlarını arttırmaya, turizme oranla çok daha fazla katkıda bulunduğu söylenebilir. Diğer yandan, insanlar turizmin gelişimini hayat kalitesinin durumuna değil, ekonomik durumun iyiliğine bağlı olarak görmektedirler. Turizm ve rekreasyon ilişkisi; turizmin bir sonucu olarak rekreasyon imkânlarının gelişeceği, turistik gelişimin, rekreasyon tesis ve programlarına olumlu yönde etki edeceği ve rekreatif kaliteyi artırabileceği şeklindedir. Fakat bölgesel olarak ziyaretçiler için büyütölmüş tesis ve hizmet alanlarının, bölgede yaşayan insanların yararına kullanımının sağlanmasında ki eksiklik de bu ilişki için endişe yaşanmasına neden oluyor (Karpuz, 2017: 29).

Rekreasyonun en önemli faaliyet alanı kabul edilen turizmin birkaç çeşidi boş zaman etkinliğinden ziyade yapılmasının zorunluluğu olan bir çalışma özelliği taşımaktadır (iş amaçlı yapılan turizmler gibi). Bu nedenle oluşan bir turizm veya rekreasyon amacıyla yapılan bir turizm ile rekreasyon arasında bazı ilişkilerden söz edilebilir (Fisunoğlu, 1997: 13-26):

- Turizm amaçlı geziler, eğlenme ve dinlenme amaçlı gezilerden yer, yol, yüzler, yaşam tarzları, tavır ve davranışlarda çok boyutlu değişiklikler yapma imkânlarını artırma özellikleriyle farklılıklar gösterir.
- Turizm genel olarak, insanın para ve zaman harcama açısından da büyük bir satın alma olayıdır. Bu anlamda, turizm genelde alıcı açısından daha çok bir yatırım alanı olarak görülürken daha dar kapsamlı düşünülen rekreatif

hizmetleri veya ürünleri kişinin olağan tüketim alışkanlıklarının içinde yer alır.

- Turizm olayına harcanan zaman süreksizlik arz eder ve tek kareliktir. Eğlence ve dinlenmeye ayrılan zamanda ise süreklilik ve düzenlilik söz konusudur.
- Turizm, tüketicinin onu elde edebilmesi için evinden ayrılmasını gerektirir. Oysa diğer rekreatif etkinliklerde böyle bir zorunluluk yoktur. Rekreasyon evde veya çevresinde yapılabilir; ancak turizm bu anlamda kişinin ayağına getirilemez.
- Turizm önemli bir ekonomik değer yaratır. Rekreasyonda ön plana çıkan değer ise öncelikle kişinin mutluluğudur.
- Rekreasyon ve turizm aynı etkinlik çeşitleri ve aynı etkinlik yapılan alanları kullanabilmektedirler. Turizm ve dışarda gerçekleştirilen rekreasyon etkinliklerinin, imkânlarının tedarik edilmesi (arz) ve bunlara katılma talebi yönünde iki temel ortak özelliği bulunmaktadır. Bu arz ve talebin ekonomik ve sosyal etkileri vardır. Böylece, rekreasyonistlerle turistler aynı faaliyetleri yapan insanlar olarak görülebilmektedir.

Bahsedilen rekreasyon ve turizm ilişkisi, boş zaman, eğlenme gibi kavramların ortak kümesi olması sebebiyle birbirlerini ikame edici kavramlar olarak görülmektedirler. Fakat birbirleriyle iç içe görülse dahi birbirlerinden birçok yerde ayrılan kavramlardır (Sevim ve Özer, 2013). Turizm, boş zamanın özel olarak kullanılmasını ve rekreasyonun özel bir şeklini temsil etmektedir. Böyle olmasına karşın ne boş zamanı ve rekreasyonu tümünden kapsamamaktadır. Yapılan birçok seyahati kapsamakla beraber tüm seyahatleri turizm olarak görmek mümkün değildir. Turizm boş zaman ve rekreasyondan özel bir şekilde ayrıldığı gibi diğer taraftan da seyahat ve göçten ayrılmaktadır (Dinçer, 1993).

Rekreasyon ile turizm arasındaki bağ çevresel boyutlarda biraz daha yaklaşmaktadır. Son zamanlarda küresel tehdit olarak görülen ekolojik felaketin doğal ve kültürel alanların yanlış kullanımıyla alakalı olduğu ve kendini yenileyemeyen kaynaklarında tahrip sınıfının içerisinde olması gibi sorunların bu iki unsurun birbiri ile yaklaşmasının sorgulanır hâle gelmesine sebep olmaktadır (Kızanıklı, 2014: 46-60).

Turizm endüstrisinin ana kaynağı çevredir. Çevrenin zarar görmesi durumunda rekreasyonel amaçlı yapılan turizm faaliyetlerinin azalması anlamına gelir. Türkiye’de

yaşanan kıyı bölgelerine aşırı yığılma, yoğunluğun beraberinde getirdiği talep doğrultusunda ki betonlaşma, yığılma sebebiyle oluşan turizm kaynaklarında ki kirlilik, flora ve fauna üzerindeki olumsuz baskı ve turizm faaliyetlerinin 12 aya yayılamamasıyla beraber gelen mevsimlik nüfus hareketi gibi sorunlarla olumsuz bir profil çizmektedir (Issı, 1989: 116-120). Bu durumun önüne geçebilmek için öncelikle sürdürülebilir turizmi, turizme ham madde olan kaynakların özelliklerinin korunup geliştirilerek çekiciliğinin devamını sağlamak), ekoturizm politikası çerçevesinde gerçekleştirmek için yapılması gerekli bazı önlemler söz konusudur. Bunlar (Güneş, 1995: 35-39): Saha çalışmasını özenli bir şekilde yaparak çevresel kaynak envanterinin çıkartılması ve buna bağlı olarak korunması, hükümetlerin, yerel yönetimlerin, yerel halkın ve organizasyon şirketlerinin yaptığı planlamalarda turizm açısından talebi fazla olan bölgelerin ekolojik taşıma kapasitelerini belirleyerek doğayı yormayacak şekilde faaliyet gerçekleştirmesi ve ziyaretçilerin bu konuda bilinçlendirilmesi, ferdi turizm çeşitlerinin kitlesel turizmin önüne geçmesi, yeni kaynakların yaratılması, turizm yatırımlarının dengelenerek bölgesel yoğunlaşmanın önüne geçilmesi gibi özetlenebilir.

Türkiye önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. 8000 km. uzunlukta bir sahil, çeşitli uygarlıklardan kalan muazzam bir tarih, kalıntılar, eşsiz doğa güzellikleri ve iklim farklılıkları, çok çeşitli turizm yapacak ortamlar (dağlar, yaylalar, mağaralar, akarsular, göller ve termal kaynaklar) ve Türk insanının konukseverliği bu potansiyele sadece birkaç örnek teşkil eder. Kuşkusuz yatak kapasitesi altyapı sorunları gibi bazı teknolojik imkânlar da gereklidir. Bunlar da süratle iyileştirilmektedir. Bunun sonucu ise ekonomiye önemli katkılar sağlanması olarak görülmektedir (Bal, 1995).

1.3.1. Ekorekreasyon

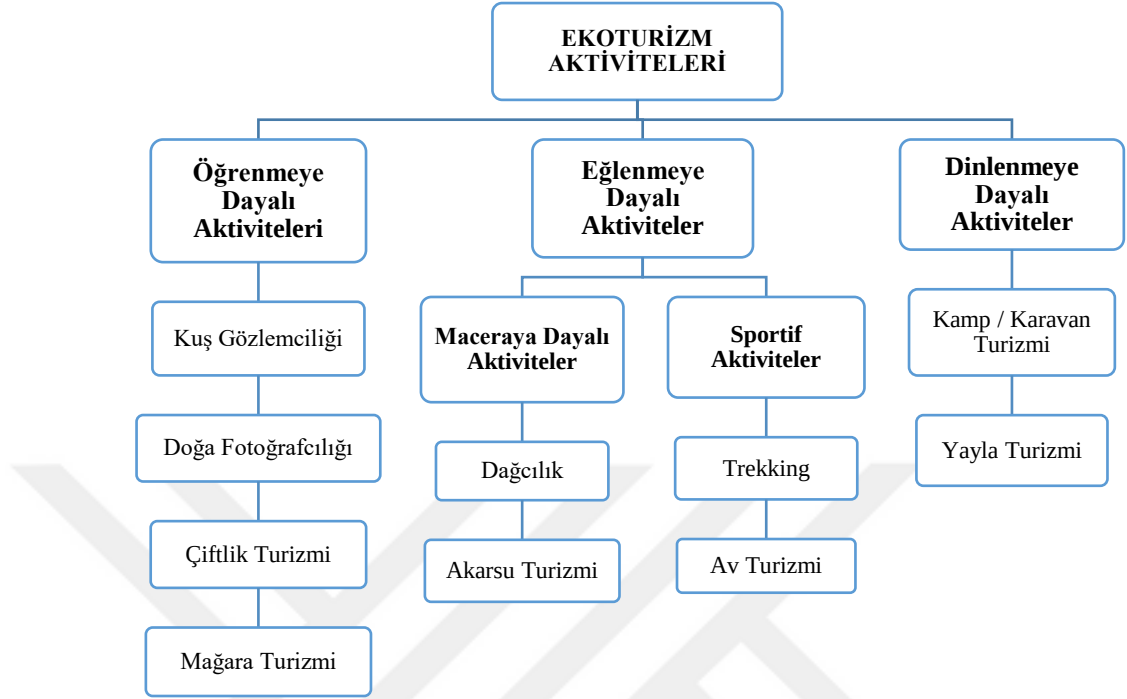
Çevre ve ekoloji kelimelerine tanımlama yapılmasıyla beraber rekreasyon ile bağlantılı olduğu ve çevre kullanımının rekreasyonel açıdan önemini ortaya çıkarmıştır. Ekorekreasyon, tanımdan da anlaşılacağı üzere çevre ile rekreasyon ifadelerinin birleşim alanlarını temsil eden bir kavramdır. Literatürde farklı kavramlar arasında ki yapılan çalışmaların ön plana çıkmaya başladığı günümüzde bu yeni kavramın da popüler hâle gelmesi çevre kullanımı esnasında ki boş zaman faaliyetlerinin çevreci bir şekilde yapılmasına sebep olmayı hedeflemektedir (Ayyıldız Durhan, 2018: 26).

Ekorekreasyon, daha basit bir tanımla serbest zaman etkinliklerinin ekolojik dengenin korunması ve sürdürülebilirlik ilkesiyle gerçekleştirilmesi şeklinde ifade edilebilir. Ekorekreasyonun amacı rekreatif etkinlikler esnasında kullanılan doğal alanlarda ki kaynakların korunması ve katılımcıların sorumluluk alarak katılım sağlamalarıdır. Açık alan rekreasyonu ile yeşil rekreasyon kapsamında da değerlendirilen ekorekreasyon, doğa merkezci olup birey tahribatlarını minimize etmek amacıyla önlemler almaktadır. Bunun nedeni ise doğal ortamlarda yapılan rekreasyonel faaliyetlere olan ilgi gün geçtikçe artmış ve tehdit unsuru oluşturmaya başlamıştır. Ekorekreasyon kapsamında yapılan etkinlikler, yapılan alan bakımında kent içi ve kent dışında olmak üzere iki farklı bölgede meydana gelen planlı veya plansız şekilde yapılan doğa temelli etkinliklerdir. Ekorekreasyona verilebilecek en bilinen örnekler; rafting, mağaracılık, yoga, izcilik gibi açık alanda yapılan etkinliklerdir (Karaküçük ve Akgül, 2016: 25).

1.4. Ekoturizm Kapsamında Yürütülen Rekreatif Aktiviteler

Günümüz teknoloji seviyesinin her gün artması, çalışma koşullarının iyileşmesi, kişilerin refah düzeyinin artması ve sanayileşmenin büyük şehirlerde artması kişilerin kitle turizminden diğer turizm türlerine kaymasına ve kültürel, doğal alanlara yaptıkları seyahatlerin artmasına sebep olmuştur (Şafak, 2003:134). Bireylerin ve grupların kendi özel ilgi alanlarına yönelik gerçekleştirdikleri boş zaman değerlendirme faaliyetlerine özel ilgi turizmi denir. Fakat boş bir zaman değerlendirme etkinliğinin özel ilgi turizmi sayılabilmesi için iki ana etkeni barındırması gerekir. Bunlardan birincisi değerlendirilen boş zamanda özel bir ilginin bulunması iken ikincisi ise bu değerlendirilen boş zamanın ticari bir boyut kazanmaması yani pazar hâline gelmemesidir (Trauer, 2006: 186- 187). Özel ilgi turizmi kapsamında değerlendirilen bu faaliyetleri üç ana başlık altında inceleyebiliriz (Gökmen, 2014: 19):

Şekil 2. Ekoturizm Kapsamında Yürütülen Rekreatif Aktiviteler

Kaynak: Karaküçük (2008)

1.4.1. Öğrenmeye Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri:

Öğrenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri adından da anlaşılacağı üzere temel amacı keşfetmektir. Keşif yaparken, öğrenirken aynı zamanda hiç karşılaşılmayan görselliklerle karşılaşmak mümkündür. Bahsedilen öğrenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri aşağıda detaylıca verilmiştir (Akyürek, 2016: 20).

a) Kuş Gözlemciliği:

Gökyüzünde bulunan kanatlı canlıların yaşam şekillerini ve göç güzergâhlarını izleyebilmek için başka bir deyişle kuşların gözünden doğayı görmeyi amaçlayan kuş gözlemciliği turizmi, bir çeşit gözlem sporudur. Bu gözlem türü turizm faaliyetleri arasında ki yerini almadan önce sadece hobi olarak yapılmaktaydı. Hobi olarak nitelendirildiği dönemde ciddi bir kitleye erişmesi sonucunda turizmin alternatif bir türü olarak kabul edilen kuş gözlemciliği, sulak alanlar ve bozkırlar gibi kuş gözlemciliğinin yapılabileceği alanlarda tesisleşme yapılarak kuş turizmi olarak literatüre girdi (Şekercioğlu, 2002: 288).

450 çeşitten fazla kuş çeşidi bulunan Türkiye’de 184 adette önemli kuş alanı bulunmaktadır (www.kustr.org, 2020). Doğu Karadeniz’de yapılan kuş gözlemciliği ise son zamanlarda boş zamanında artışıyla orantılı şekilde artmıştır. Son 10 yılda Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize ve Trabzon illerinde fotoğraflanan 338 kuş türüyle bastırılan “Doğu Karadeniz’in Kuşları” adlı kitap bölgede kuş gözlemciliğinin ne kadar ilerlediğini ve önemsendiğini göstermektedir (www.trabzon.ktb.gov.tr, 2020).

b) Doğa Fotoğrafçılığı:

Ekoturizm kapsamında yapılan faaliyetlere katılan ziyaretçiler, gittikleri bölgelerde sadece gezi yapmamakla beraber gezerken aynı zamanda da gezdikleri alanların fotoğraflarını çekmektedirler. Fotoğraf çeken ziyaretçiler etkinlik sonunda geri döndüklerinde ziyaret ettikleri bölgelerin kültürel miraslarını, bakir bölgelerini hatta vahşi yaşamı ölümsüzleştirmiş olmaktadır (Divinagracia vd., 2012: 87).

Doğa fotoğrafçılığı da hızla artan kitlesinden dolayı alternatif turizm kapsamında değerlendirilmektedir. Konuyla alakalı yapılan çalışmaya göre, doğa ve kültür fotoğrafçılığı “*coğrafik, mevsimsel veya kentsel özellikler*” bakımından ziyaretçilerin ilgi duymasını sağlamaktadır. Farklı destinasyonların ziyaret edilmesinde de fotoğraf turizminin etkisi azımsanamayacak seviyededir (Kement ve Bükey, 2019: 24).

c) Çiftlik Turizmi

Kırsal turizmin alt dalı olarak kabul edilen çiftlik turizmi, kırsal bölgelerde ki kaynakların kullanılması temeline dayanmaktadır (Mastronardi vd., 2015: 1). Bu alternatif turizm çeşidinde temel ihtiyaç olarak kabul edilen barınma ve beslenmenin satın alınabildiği, çiftlik hayatı farkındalığının yaratılabilmesi adına sebzelerin ekildiği, atlı doğa yürüyüşlerinin yapıldığı ve balık avı gibi faaliyetlere olanak sağlayan bir turizm çeşididir.

Tarım ya da hayvan üretme çiftliklerinde tatil yapma North Dakota’da 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır. İlk çiftlikler 1880 yılında işletilmeye başlanmıştır. 1949’da yayımlanan ilk çiftlik tatili broşürlerinde turistler tarafından kabul gören çiftlik tatili imkânları listelenmiştir. Kırsal turizmin çeşitlerinden biri olan çiftlik turizmi, ziyaretçilerin bölge gezilerinden ziyade bölge halkının günlük yaşamında yaptığı işleri yaparak doğayla tam anlamıyla iç içe olunan turizm şeklidir. Bu turizm çeşidiyle alakalı

birçok tanımlama yapılsa da genel anlamıyla gidilen bölgede ki çiftlik sahipleriyle beraber çiftlik işleri yaparak tecrübe edinme imkânı bulunan rekreatif faaliyetler olarak tanımlanabilir (Ersöz ve Bozkurt, 2015:217-233).

Her mevsimde turizm etkinlikleri için elverişli olan kırsal bölgelerde özellikle çiftlik turizmi destinasyonların gelişmesinde büyük rol oynamaktadır. Bununla beraber çiftlik turizmi yapılabilmesi için gerekli temel şartların yerine getirilmesi gerekmektedir (Cut-Lupulescu vd., 2014: 301-302). Bu temel şartlar şu şekilde sıralanır:

- Tarımla alakalı sistemsel sorunlara ve bu bölgede yaşayan yerel halkın karşılaştığı ekonomik zorluklarla baş edebilmesi için ek gelir sağlaması.
- Çekiciliği olan turistik ürünlerin ve bölge halkının bilinçlendirerek ekonomik gelir sağlayacak faaliyet sayısının artmasını sağlamak.
- Ekolojik sistemler, sosyoekonomik ve sosyokültürel gelişmeler arasında bir denge oluşturmak ve gelişim sürecini, dolayısıyla değişimi desteklemek;
- Ekonomik alışverişin yanı sıra kültürel alışverişi de destekleyerek sosyal uyum ve dayanışma gibi etkenlerin oluşmasını sağlamak.
- Çiftlik turizmi faaliyetlerinin gerçekleşmesi için bölge halkının ve bu turizm amacıyla bölgeye gelen ziyaretçilerin, yaşam şartlarını iyileştirmesi amacıyla daha önceden planlanmış bölgesel politikaların faal hâle gelmesi için yardımcı olmak.
- Ekonomik gelir sağlayan etkinliklerin rekabet edebilir hâle gelebilmesi amacıyla az gelişmiş bölgelerde gerekli donanımların ve altyapının eksikliklerini gidermek.

d) Mağara Turizmi:

İnsanların ilk yaşam alanları olan mağaraların, bilinen bu özelliğinden dolayı ve doğal görünümünün de ilgi çekici olması sebebiyle turizm sektörüne kazandırılmıştır. Turizm çatısı altında değerlendirilmesiyle beraber ziyaretçilere mağaraların yerinde gösterilmesi planlanmış ve bu doğrultuda ciddi çalışmalar yapılmıştır. Dünya üzerinde aktif olarak kullanılabilen mağaraların birçoğu turizme açılmıştır. Mağaraların oluşum aşamalarından dolayı birbirinden farklı özellik ve farklı görseellikle olmaları sebebiyle ziyaretçilere farklı bir deneyim şansı sunmaktadır (Küçükaslan, 2007: 275).

Kendini yenileyemeyen kaynakların başında gelen mağaraların oluşumu binlerce yıl sürmektedir. Doğal mirasları ve görsel zenginlikleri bünyesinde bulunduran mağaralar herhangi bir zaman diliminde meydana gelmiş eşsiz doğal anıt denilebilecek alanlardır (Yeşil vd., 2008: 244).

Doğa turizmi kapsamında ki mağaraları ziyaretçilere cazip kılan durumların başında mağara içerisinde ki damlama, akma, buharlaşma, durgun su ortamı gibi çökme mekanizmaları nedeni ile oluşan speleotem (mağara oluşumu) adı verilen şekillerin biçim, renk, yoğunluk ve boyutları açısından sunduğu görselliktir (Doğaner, 2001: 142). Mağaraların yıl boyu aynı ortalama sıcaklık (17-24°C) ve nemde (%40-80) kalması, belirgin bir hava akımının olmaması, mağara içerisinde bir iklim alanı oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum da sağlık turizmi açısından mağara tedavisi (speleoterapi) olarak değer taşımaktadır. Mağara canlıları da turistik olarak çekim oluşturmaktadır (Yeşil vd., 2008: 247).

Mağaralar, turizm destinasyonları olarak kullanıma açılacaksa, öncesinde kendini yenileyemeyen bu kaynakların korunabilmesi adına sürdürülebilirlik kuralları göz önünde bulundurularak planlama yapılması gerekmektedir. Doğal kaynakların tüketildiği ve devamlılığının getirilemediği sürece ekoturizm kapsamında faaliyetler gerçekleştirilen alanlar zamanla yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmakta ve yerel halkın turizme olan bakışının değişmesine neden olmaktadır (Kuntay, 2004: 87).

Doğal ve kültürel çevreye zarar veren turizm adı altında ki kaynak tüketimi özellikle bu faaliyetler esnasında profesyonel kişilerin eşlik etmesiyle beraber çevreye karşı duyarlı ve bilinçli turizm faaliyetlerine dönüşmektedir.

1.4.2. Eğlenmeye Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri:

Eğlenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri iki alt başlık altında incelenmektedir. Bunlardan birincisi: maceraya dayalı ekoturizm aktiviteleri, ikincisi ise sportif faaliyetlerdir. Aşağıda detaylı olarak verilen faaliyet türlerinde temel amaç katılımcılara yüksek adrenalin yaşatmaktır (Akyürek, 2016: 31).

1.4.2.1. Mearaya Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri:

a) Kış Turizmi ve Dağcılık

Kış turizmi ve dağcılık, dağlık bölgelerde bulunma, tatil ve dinlenme ile beraber dağ sporları faaliyetini gerçekleştirme uğraşlarını kapsayan bir turizm faaliyetidir. Bu tür uygulamalar genellikle yüksek ve orta dağlık bölgeler üstünde planlanmakta ve geliştirilmektedir. Kış turizmi, karın yerde kalma süresinin daha uzun olduğu dağlık bölgelerde yapılan ve kış sporlarıyla alakalı yapılan etkinliklerin daha çok kayak merkezleri gibi geliştirilen alanlarda yapıldığı bir turizm türüdür (Ülker, 1999: 11-12).

Çimen ve Kılıç (2003)'e göre kış turizmi aktivitelerini, kayak turizminin içinde olduğu ve buna uygun eğimli ve karlı alanlarda yapılan aktiviteler, diğer hizmetlerden ve konaklamadan oluşan aktiviteler ve ilişkilerin tamamı olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye, yılda 4-6 aylık süre zarfında kar yağışı alan ve kayak merkezi olmaya uygunlukta kar seviyesi barındıran birçok destinasyona sahiptir. Var olan bu destinasyonların hem iç turizme hem de dış turizme açılabilmesi bakımından toplamda 16 adet kış sporu merkezi Turizm Teşvik Kanunu baz alınarak Turizm Merkezi olarak kabul edilmiştir. Turizm Merkezi olarak kabul edilen bu merkezlerde ki ilk amaç *“planlı gelişmesi ve planlarda koruma – kullanma dengesi gözetilmesidir.”* Kültür ve Turizm Bakanlığınca kış sporları turizm merkezi olarak ilan edilmiş olup Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan kış sporları turizm merkezleri şunlardır; Gümüşhane-Zigana Dağı, Bayburt-Kop Dağı (www.kultur.gov.tr, 2021).

2000'li yıllardan beri Gümüşhane'de (Zigana Kayak Merkezi), Ordu'da (Çambaşı Kayak Merkezi) ve Bayburt (Kop Dağı Kayak Merkezi) kış turizmi kapsamında hizmet verilmektedir. Bu merkezlere karşı olan yoğun ilgi açılması planlanan kış merkezlerinin başarılı olacağı ve hatta talebi yükseltebileceğini ortaya koymuştur.

b) Akarsu (Rafting) Turizmi

Taşıdıkları su miktarlarının faaliyet yapabilmek adına istenilen seviyeye geldiği dönemlerde yeterli eğimin olduğu akarsularda, önceden planlanan rotaya sadık kalarak botlarla akarsu üzerinde yapılan macera yolculuğuna rafting denilmektedir (www.ktb.gov.tr, 2020). Bu etkinlik için özel olarak yapılmış botlara verilen isim ise

rafttır. Rafting faaliyetinin ise dilimizde ki karşılığı salcılıktır. Raftların ilk kullanım amacı spor değil, 90'lı yılların başında akarsular üzerinde ki amatör yük taşıma araçlarıydı. Raft yapımında kullanılan malzemelerin bütünü akarsularda ki kullanımı kolaylaştıracak türden oldukları için özellikle eski dönemde yük taşıma için tercih ediliyordu. İlk kullanım amacı farklı olsa dahi zaman içerisinde kullanım amacı büyük ölçüde değişmiş ve şu an özellikle macera temelli rekreatif etkinliklerin vazgeçilmezi hâline gelmiştir (Ready ve Kemlage, 1998: 11-15)

Aksiyon ve adrenalinin üst seviyede olduğu raftinge olan talep gün geçtikçe artmış ve günümüzde milyonlarca insanın katılım gösterdiği bir spor haline gelmiştir. ABD' de bulunan ve raftinge uygun olan yaklaşık 14 nehirde yıllık iki milyon dolaylarında rafting organizasyonu gerçekleştirilmektedir. Ortalama olarak bir rafting botunda 8 kişi olduğu kabul edilirse yılda 16 milyon dolaylarında kişinin rafting aktivitesine katıldığı belirlenebilir. Dünyanın önde gelen rafting destinasyonları ise *“ABD'deki Arizona, Colorado, Ocoee, Nantahala nehirleri, Zambiya ile Zimbabve sınırındaki ünlü Viktorya Selalelerinin de bulunduğu Zambezi Nehri, Nepal'de Himalaya vadisindeki Trisuli, Seti, Marshyangdi, Kali Gandaki, Sunkoshi, Karnali nehirleri; Şili'nin Patagonya bölgesindeki Futaleufu nehri; Tayland'da Khao Yai Milli Parkı'ndaki, The Kaeng Hin Phoeng nehri ve Türkiye'de de dünyanın en hızlı akan 10 nehrinden birisi olan Çoruh nehridir”* (Yücel, 2006: 3-4).

Akarsu kaynaklarının sulama aracı olarak kullanımının dışında turistik etkinlikler amacıyla kullanılmasına akarsu turizmi denilmektedir. 21. yy. 'ın teknolojik gelişmeleri ve beton yapılaşmaları göz önünde bulundurulduğunda insanların doğal ortamlara geri dönme isteklerinin artması kaçınılmaz olmuştur. Doğal ortamların büyük etkenlerinden olan akarsuların da bu duruma orantılı olarak yaygınlaşması doğal bir sonuç olarak belirtilmektedir (Kozak vd., 2001: 26).

Türkiye'nin rafting sporu ile tanışması 1992 yılında olmuştur. İspir'den başlayarak Artvin'e kadar devam eden Çoruh nehrinde 6 bot kullanılarak yapılmıştır. Su sporları bakımından gayet zengin bir coğrafyaya ve doğal kaynağa sahiplik eden Türkiye'ye gelen turistlere karşı önemli bir ekoturizm alanı sunmaktadır. Türkiye'de akarsu seviyesi bakımından farklı birçok akarsu bulunmakta ve bunların çoğu turizme ve rekreatif faaliyete uygundur. Rekreatif faaliyetlere uygun akarsuların başında gelen Çoruh Nehri, dünya üzerinde ki en hızlı ve en derin nehirlerden biri olarak ismini

duyurmuş ve 4. Dünya Akarsu Şampiyonasına 1993 yılında ev sahipliği yapmıştır (www.ktb.gov.tr, 2020). Türkiye'nin rafting için elverişliliğinin yanı sıra Doğu Karadeniz Bölgesi'nde de özellikle Fırtına Deresi, Çoruh Nehri ve Altıparmak-Barhal Çayı ülkenin en önde gelen akarsu turizm merkezlerindendir.

1.4.2.2. Sportif Faaliyetler

a) Doğa Yürüyüşü (Trekking)

Doğa yürüyüşü, içerik planlaması yapılmadan ve yapay alanların dışında ferdi ya da grup hâlinde yapılan bir aktivite türüdür. Yaşam alanlarından uzak bölgelerde doğa ile iç içe yapılan bu aktivite kişilerde risk algısı oluşturmakta ve bu algı katılımcılarda macera duygusu ile konsantrasyonun fazlaca olmasına neden olmaktadır (Ardahan, 2012: 13).

Doğa yürüyüşleri de doğada gerçekleştirilen diğer serbest zaman aktiviteleri gibi belirlenmiş alanlarda insanlar tarafından herhangi başka bir kuvvet kullanılmadan yalnızca kişinin kendi gücü ve kişisel yetenekleri kullanılarak gerçekleştirilen etkinlikler olarak değerlendirilmektedir (Gürsoy, 2015: 32)

Doğa yürüyüşlerinde yürüme faaliyeti gerçekleştirilen bölgenin görselliği katılanlar için en büyük faktörlerden biridir. Bu bakımdan bakıldığında Doğu Karadeniz Bölgesi yeşillikleriyle ve kültürle dolu coğrafyası doğa yürüyüşleri bakımından da bölgeyi cazip hâle getirmektedir. Bölgede özellikle tercih edilen yürüyüş güzergâhlarını şu şekilde sıralayabiliriz; Kaçkarlar, Ayder Yaylası, Sümela Yolu, Hemşin ve Gito Yaylası (Şahbaz ve Altınay, 2015: 128).

b) Av Turizmi

Avcılık, insanlığın ilk zamanlarında hayatı devam ettirebilmek amacıyla başlayan ve zamanla amaç değişikliklerine uğramasına rağmen günümüze kadar varlığını koruyan bir faaliyettir. Yaşamını devam ettirebilmek için zorunlu olarak yapılan avcılık, bugün hobi amaçlı yapılan ve rağbet gören bir rekreatif etkinlik olarak alternatif turizm çatısı altında yapılır hale gelmiştir (suleymanpasa.bel.tr, 2021).

Av turizmi, alternatif turizmin çeşitlendirilebilmesi amacıyla dikkat ve ciddiyet ile üzerine çalışılması gereken bir turizm çeşidi olmalıdır. Bilinçsiz şekilde yapılan

avlanmalar sonucunda yabani canlıların birçoğunun neslinin tükenme tehlikesi söz konusudur. Alternatif turizm kapsamında av turizmine önem verilen ülkelerde ki yabani hayvan canlılığı artmakta, çevre ile ilgili ve yaban hayatının önemi ile alakalı bilinçlendirme eğitimleri verilmektedir (Kozak vd., 2001:28).

Gür ormanları arasından akan derelerinin yanı sıra yaylaları ve temiz havasıyla son yıllarda yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olan Doğu Karadeniz'de av turizminin de yaygınlaştırılması hedefleniyor. Bölgede ki yabani hayvanların yaşama koşulları yeterli olduğundan dolayı üremesi ve bölgeyi terk etmemesi beraberinde riskte oluşturuyor. Bölgede yaşayan halkın tarımla ve hayvancılıkla ilgileniyor olması yabani hayvanların tehdit unsuru olmasını sağlıyor, bu konudaki mağduriyetleri ve bir turizm çeşidi olması sebebiyle avlanmaya rağbetin artması hem bölge halkını hem de av turizmine ilgisi olan bireyleri tatmin ediyor (Şafak, 2003: 138).

1.4.3. Dinlenmeye Dayalı Aktiviteler

a) Kamp Turizmi

Kamp yapmak, doğada dinlenmek veya sportif aktiviteler gerçekleştirmek için geçici süreliğine konaklama amacıyla çadır, karavan gibi materyallerden faydalanılarak gerçekleştirilen rekreasyon türüdür. Bu aktivitelerde kullanılan alanlar olan kamp alanları yakınlarında akarsu, doğal güzellik, dağ, nehir, göl ve benzerinin bulunduğu kampçılarının kendi ihtiyaçlarını karşılayabileceği en az 30 çadırlık tesislerdir (Türkiye Kamp ve Karavan Derneği, 2020).

Türkiye bulunduğu konumun ve var olan doğal güzelliklerin yanı sıra ikliminin elverişli olmasından dolayı kamp turizmi için çok elverişli bir bölgedir. Alternatif turizm kapsamında değerlendirilen kamp turizmi yerli ve yabancı turistlerin taleplerini karşılayacak potansiyele sahip olup doğa ile iç içe bir tatil yapma seçeneği sunmaktadır.

Ülke genelinde kampçılık ile alakalı aktivitelerin yapıldığı bölgeler ve şehirler şu şekildedir; “*Ege Bölgesi’nde İzmir, Muğla ve Denizli illeri; Marmara Bölgesi’nde Balıkesir, Bursa ve Tekirdağ illeri; Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Trabzon, Artvin, Gümüşhane ve Rize illeri ve Akdeniz Bölgesi’nde Antalya ilinin*” olduğu görülmektedir (Her Mevsim Karadeniz Projesi Master Planı, 2013: 257).

c) Yayla Turizmi

Türk toplumunda ki insanların geçimlerini sağlamak amacıyla geçmişten bugüne kadar hayvancılık ile uğraşmak amacıyla yaylalara mevsimsel yerleştikleri bilinmektedir. Yayla bölgelerinde yaşayan bireylerin yaz aylarında yaylada, kış aylarında ise rutin olarak yaşadıkları evlerde hayatlarına devam ettikleri bilinmektedir. Bu bilinçle yaşayan insan sayıları gün geçtikçe azalmasına rağmen hâlâ devam etmektedir. Yaylalara alternatif turizm kapsamında bakıldığında sıcak havalardan bunalan bireylerin veya ailelerin daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Yayla turizmine olan talebin bir diğer sebebi de verilen bu örneklerinden ziyade bu alanlarda ki yaşam koşulları ve konutların merak edilmesi olarak belirtilebilir (Koca, 1995: 282).

Doğa turizmi kapsamında kullanımı sağlanan yaylaların turizmde ki işlevselliğini arttırmak ve ekoturizmde geçirilen süreyi uzatmak için sıcak su kaynağı olan yaylalara kaplıca tesisleri, yıl boyu karın toprakta kalma süresinin uzun olduğu yaylalara kış turizmi için kayak tesisleri, alpinizm hatları üzerinde bulunan yaylalara dağ evleri yapılması önerilmektedir. Kış turizmi açısından yayla kullanımları arttırıldığı zaman yayla turizmi yılın her bölümüne yayılacaktır (Doğaner, 2001: 211).

Yaylalar sadece yerel halkın hayvancılık yaptığı veya ekoturistlerin ziyaret amaçlı geldiği yerler olmamakla birlikte kullanım alanı da bu kadar kısıtlı değildir. Toplumda hem ekonomik hem de kültürel olarak önemli bir yeri bulunmaktadır. Özellikle yerel halkın boş zamanlarını değerlendirmesinden insan sağlığına, panayırılar, şenlikler, gelenek, görenek, âdet ve özel görülen günlerin kutlanmasında toplanılan alan özelliğine sahip olmasıyla beraber çok yönlü ve çok amaçlı işlevleri olan mekândır (Kızılırmak, 2006: 7).

Temiz hava ve yeşilliği ile ön plana çıkan yaylalarda yapılan etkinlikler, bu bölgenin kültürü ve yaşam tarzına olan meraktan dolayı ilk olarak iç turizm hareketlerinde yaylalara doğru yaşanan hareketlilik son dönemlerde ise Arap turistlerin yoğun olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'ni tercih etmesiyle dış turizme hitap eder hâle gelmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SERBEST ZAMAN DOYUMU

2.1. Zaman Kavramı

Zaman kavramının anlaşılması kişiden kişiye, topluluktan topluluğa, kültürden kültüre farklılık gösteren çok aşamalı ve disiplinler arası bir terimdir. Çoğu sosyal bilimler (Psikoloji, felsefe, sosyoloji vb.) zaman kavramına kendi perspektiflerinden bakmışlardır. Her sosyal bilimin baktığı perspektif zaman kavramına farklı bir tanım kazandırmıştır. Zaman kavramının bu öznel tanımlarına ek olarak bir de kişiden kişiye değişmeyen topluluklar ve tüm insanlar için ortak olan objektif bir tanımından bahsetmek mümkündür (Gürbüz ve Aydın, 2012:3-6).

Zaman terimini farklı dillerde incelediğimizde Latince’de “tempus”, Yunanca’da “xpóvos (khronos)”, Fransızca’da “temps” ve Almanca’da “zeit” sözcükleri ile karşılık bulduğunu görürüz. Günümüzde evrensel dil olarak kabul edilen İngilizce’de zaman terimini incelediğimizde ise “time” olarak isimlendirildiğini fakat dilsel anlamda zamanın “tense” karşılığını aldığını görürüz (Doğan, 2000: 145). Bir diğer çalışmada ise Roland Barthes Fransızca’da “tempus” teriminin iki ana anlam taşıdığını, bunların zaman ve hava olduğunu ifade eder (Barthes, 2006: 85).

Zaman kavramı sözlük anlamı olarak İngilizce ve Latince’de müddet ve vakit terimlerinin karşılığıdır. Felsefi anlam olarak ise oluş, geçiş ve varoluş gibi terimlere karşılık gelirken dönüşü olmayan bir yönde gitme anlamına gelir. Bunlardan yola çıkarak zaman, geçmişe doğru sonsuza dek uzayan ve ileri yönde devam eden bir çizgi olarak tanımlanabilir (Akarsu, 1998: 203).

Zaman teriminin günümüz tanımlarından biri, yaşanmış olan bir olaydan yaşanmış olan bir diğer olaya kadar geçen süredir. Yani ardı ardına yaşanmış iki olay arasındaki mesafedir. İki olay arasındaki bu mesafe öncelik ve sonralık ilişkisi açısından dairesel bir hareket miktarı belirtir. Mevsim, yıl, çağ gibi zaman birimlerinin başlangıcı ve bitişi belirlidir. Kesmek, ayırmak gibi kelimelerin kökenine bağlı olarak "süre" terimi türetilmiştir (Aydın, 2011: 172-176).

Nicelik bakımından zaman, *sürekli* ve *süreksiz* olmak üzere ikiye ayrılır. “Süreksiz, aritmetiğin konusu olan sayıdır. Sürekli ise geometrinin konusu olan mekân

ile fiziğin konusu olan zamandır. Sayılar arasında müşterek bir sınır düşünülemez. O hâlde süreksiz bir niceliktir. Çizgi ise sürekli. Çünkü bölümleri birbirine dokunan müşterek bir sınır düşünmek mümkündür” (Öner, 1998: 39).

Sanayi devriminden önce ülkelerin ulusal ekonomileri tarıma dayalı olarak yürütülmekteydi. Tarımsal faaliyetler ailece gerçekleştirilmesiyle beraber çalışma ve dinlenme zamanlarını ihtiyaca göre bireysel olarak karar veriliyordu. Tarımsal toplum yerini sanayileşmeye bırakmasıyla beraber çalışma hayatı yeni boyutlar kazanmıştır. Aile büyüğünün yerini işveren almış, çalışma ve dinlenme zamanları belli periyotlar dahilinde yapılmaya başlanmıştır (Okumuş, 2010: 124-125).

Gelişen sanayi, zaman kavramını genişletmiş ve “iş dışı zaman” terimi oluşmuştur. İş dışı zaman, fiziksel ihtiyaçlar, sosyal sorumluluklar ve serbest zaman süreçleri olarak ifade edilebilir (Tel, 2007: 143). Çalışma ve hayatla alakalı zaruri sorumluluklar ve görevleri yerine getirdikten sonra, kişinin sahip olduğu zamandır. Kişi söz konusu zamanı kendince, hür iradesiyle kullanım hakkına sahiptir (Gürbüz vd., 2010: 876-880). Buradan hareketle serbest zaman iş dışında kalan zaman diliminden çok, programlı, periyotlanmış bir zaman dilimini çağrıştırabilir. Mevcut durumda serbest zaman yerine serbest zaman kavramının iş dışı zaman olarak kullanılması, kelimeye ve kelimenin kökenine daha uygun bir kullanımdır (Doğan, 2000: 148).

2.2. Serbest Zaman Kavramı

Serbest zaman; gündelik hayat içerisinde biyolojik ihtiyaçlar, uyku ve çalışma saatleri dışındaki süreçte, kişinin kendi isteklerince değerlendirebileceği zaman dilimi olarak açıklanabilir. Serbest zaman, kişinin yaşamayı gerekli kılan uğraşlarının dışında kişisel alternatiflerine ayırdığı zaman olarak da tanımlanır (Sabbağ ve Aksoy, 2011: 10-23). Serbest zaman iki yönlüdür. Kültür-sanat ve bilim aktivitelerinden haz duyma, sağlığını koruma, sportif yeteneklerimizi geliştirme ve yaratıcılığımızı ortaya çıkarma olabileceği gibi, tam tersine yalnızlık, sıkıntı, bunalma gibi duyguları etkileyerek depresyonu da tetikleyebilir (Zorba vd., 2001: 12). Diğer bir önemli nokta ise bireyin serbest zamanının olması o kişinin düzenli olarak rekreasyonel etkinliklere katılacağı anlamı taşımaz. Örnek olarak, tutukevindeki bir birey çok fazla serbest zamana sahiptir. Ancak kişi için bu süreç zorunluluklardan dolayı oluşmaktadır ve bu zamanı özgürce değerlendirme hakkını elinde bulunduramamaktadır (Cordes, 1996: 29).

Günümüzde gelişen teknoloji ve kentleşmenin artmasıyla birlikte bireylerin daha rutin bir yaşam sürdürdükleri görülmektedir. Bu durumun üstesinden gelebilmek amacıyla bireylerin kendilerini yenilemeleri ve geliştirmeleri için bir zaman dilimine ihtiyaçları vardır. Günümüz modern toplumlarında en çok ihtiyaç duyulan serbest zaman, özellikle çalışan bireyler için çalışma şartlarının istenmeyen etkilerinden kurtulmak ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamada önemi gün geçtikçe artan bir yaşam hakkı olarak ifade edilmektedir (Mutlu vd., 2011: 55).

Serbest zaman, kişinin gündelik mutlulukları için önem arz ederken, bu süreç içerisinde hür irade ile seçilen etkinlikler bireyin memnuniyetini artırarak tatmin duygusu daha yüksek bir hayatın kapısını açar. Pozitif algıların serbest zaman aktivitelerinin ve tercihlerinin sonucu olarak serbest zaman doyumu (SZD) kazanıldığını bilinmektedir (Broughton ve Beggs, 2007:2). Bireyin kapsamlı serbest zaman deneyimlerinde kazandığı tatmin seviyesidir. Bireyin kişisel ihtiyaçlarını gidermesi ya da giderememesi, yaşam tatmininin pozitif neticelerinin seviyesiyle alakalıdır. Serbest zaman faaliyetlerine katılım ve tatminin gruplar üzerinde hayat kalitesi bakımından bariz memnuniyet verici etkileri olduğu belirtilmiştir (Lloyd ve Auld, 2002: 46).

Bireylerin serbest zaman alışkanlıklarının gerçekleşmesinde, çocukluk döneminde ebeveynler ve diğer büyükleri ile temasları etkili olduğu için, aile içindeki eğitim özellikle dikkat arz etmektedir (Zeijl vd., 2000: 284). Nasıl ki eğitimde zorunluluk esas ise serbest zamanda da gönüllü olma ve kişisel tercihler esastır. Öğretim tekniği öğretmen/öğrenci şeklinde olmayıp önder/birey şeklindedir. Serbest zamanı değerlendirme, eğitimin bütünleyici parçasıdır (Tezcan, 1994: 16).

2.3. Serbest Zamanın Ortaya Çıkışı

Toplumlardaki değişmelerle doğru orantılı olarak gelişen serbest zaman kavramı, öncelikle felsefe ve sosyoloji bilimi içerisinde tartışılmaya başlanmıştır ancak serbest zaman kavramının Sanayi Devrimi öncesi toplumlarında mı yoksa çağdaş sanayi toplumlarında mı oluştuğu konusunda birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir (Gülbahçe, 1996: 10). Serbest zaman kavramının geçmişi insanlık tarihinin geçmişi ile bir tutulabilir. İnsanlığın var oluşundan bu yana insanlar temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kalan zamanlarını çeşitli faaliyetlerle değerlendirmişlerdir (Argan,

2007: 8-9). Serbest zaman aslında insanın temel haklarından birisidir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 24. Maddesinde “Her şahsın dinlenmeye, eğlenmeye, bilhassa çalışma müddetinin makul surette tahdidine ve muayyen devrelerde ücretli tatillere hakkı vardır.” ifadesi yer almaktadır (Resmi Gazete, 1949). Ancak geçmişten günümüze kadar geçen süre içerisinde farklı toplumların serbest zamanla ilgili farklı yaklaşımları olduğu görülmektedir.

Roma uygarlığında çalışma ve çalışma dışı zaman ayrılmıştır. Sınıfsal farklılıklardan dolayı köleler ve diğer insanlar daha çok bedensel çalışmalar yaparlarken, soylu olan sınıflar düşünmek, sanatsal etkinliklerde bulunmak gibi faaliyetlerle serbest zamanlarını değerlendirmiştir (Karaküçük, 2008: 23-35). Romalılarda kitlesel serbest zaman faaliyetlerine katılım örneğin; spor ya da gladyatör dövüşlerini izlemek, günlük yaşamın bir parçası olarak görülmektedir (Gül, 2014: 5).

Çalışma yaşamının henüz kesin çizgilerle örgütlenmediği Sanayi Devrimi öncesi Ortaçağ'ında, arkaik ve toprağa bağlı toplumlarda dinsel, eğitsel ve iş ile ilgili faaliyetler, serbest zaman etkinlikleri olarak kabul edilebilecek sanat, dans, spor eğlenme gibi faaliyetler ile iç içedir. Ortaçağ döneminde serbest zaman faaliyetlerine katılım, üst sosyal sınıfın kendini ifade etme araçlarından birisiydi (Gül, 2014: 9).

Sanayi Devriminin ilk yıllarında çalışan insan için serbest zaman yalnızca kişinin fiziksel gücünü yeniden kazanması ve dinlenme amacıyla kullanılmıştır. Bireylerin sahip olduğu boş zamanlarda fiziksel gelişim ve dinlenme haricindeki eğlenme, gezme, görme ve kendini hür hissetme gibi unsurlar o yıllarda gereksiz ve masraf olarak düşünülmüştür (Gümüş, 2012: 41). Ancak yine 18. yüzyıl başlarında Rousseau halkın ekmeğini kazanmak için sarf ettiği zamanın yanında kazandığı ekmeği sevinçle yiyebilmesi için de zamanının olması gerektiğini, aksi takdirde çalışanın çalışmaya karşı tiksinti duyarak ekmeğini kazanamaz hâle gelebileceğini belirterek serbest zamanın gerekliliğini vurgulamıştır (Lafargue, 2010: 8).

1940'lardan itibaren sanayileşmenin gelişmesi ve otomasyon sistemlerinin kullanılması ile çalışma saatleri azalmış, ücretli izinler kullanılmaya başlanmış ve çalışanların serbest zamanlarında artışlar görülmeye başlanmıştır (Karaküçük, 2008: 23). Günlük çalışma süreleri 10-14 saatten 8 saate indirilirken, iki gün tatil edilmesiyle haftalık çalışma süresi azalmıştır. Yıllık ücretli izin süresi 1 haftadan 4 haftaya çıkmıştır. Emeklilik yaşı ile ilgili düzenlemelerle çalışma yaşamı da zaman içerisinde

kısalmiştir. Serbest zaman artışının yanı sıra gelir düzeyindeki artış da serbest zaman faaliyetlerine katılıma olumlu etki etmiştir (Kaya ve Atçıl, 2015: 25-26). 1960'lı yılların ardından çalışma saatlerinin daha da azalması ve ücretli izinlerin artmasına ek olarak ev işlerinden zaman tasarrufu sağlayan klima, çamaşır-bulaşık makineleri gibi aletlerin yaygınlaşmasıyla da birlikte insanlar daha fazla serbest zamana sahip olmuş ve serbest zamanın sosyal ve toplumsal hayat içerisindeki önemi daha da belirginleşmeye ve artmaya başlamıştır (Kraus, 2000: 3-4).

Modern çağın ve teknolojinin, bireyin sosyal hayatı ve alışkanlıkları üzerindeki etkileri ve artan bireysel çeşitliliklerle birlikte bireylerin özel ilgi alanları gelişmiş ve zenginleşmiştir. Sonuç olarak, serbest zaman tamamen kişisel anlamlara bürünmeye başlamıştır. Bu nedenle serbest zamanı tanımlama, içeriğini ve sınırlarını belirleme veya bir takım ölçütlerle sınıflandırma çabası ile gittikçe daha karmaşık bir hal almaktadır (Akgül vd., 2016: 2821). Günümüz toplumsal koşullarında da serbest zamanın etkili şekilde kullanılması ve serbest zamanı değerlendirme etkinliklerinin merkezde olduğu güzel bir yaşam konusu gittikçe önem kazanmaktadır. Ayrıca tıp alanındaki gelişmeler ve bilinçli yaşam tarzıyla insanların ömürleri uzamış böylece insanlar daha fazla serbest zamana sahip olmuştur. Söz konusu zamanı dinlenme, eğlenme, kendini geliştirme, sosyal ilişkilerde bulunma, spor yapma, tatile çıkma gibi serbest zaman faaliyetleri ile değerlendirmek insanın çalışmaya yeniden başlaması için bir gereklilik haline gelmiştir.

2.4. Serbest Zaman Değerlendirme

Bireyin daha huzurlu, bilinçli, kötü duygulardan uzak olmasını sağlar. Her birey bu şekilde serbest zamanı bilinçli ve aktif bir şekilde kullanırsa daha sağlıklı bireyler ortaya çıkarak toplum içerisinde topluma yararlı insan sayısı artar. Böylece, kaliteli bir yaşam vazgeçilmez olur. Serbest zamanı doldurmak önemli değil, önemli olan bu zamanı en doğru şekilde iyi bir yöntem uygulayarak kullanabilmektir. Serbest zamanın tam anlamıyla yaşam tarzına etki edebilmesi ve yaşam kalitesini yükseltebilmesi için zamanın sürekli olarak verimli, üretken, geliştirici bir şekilde değerlendirilmesi elzem bir noktadır. Makineleşme yani sanayileşmenin olmadığı zamanlarda iş yükü günümüze göre daha fazladır. Bunun yanında iş ve serbest zaman arasında tam bir ayrım yoktur. Serbest zaman hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır (Torkildsen, 2005: 10).

Serbest zamanı aktif kullanmak adına yapılan faaliyetlerden olan sanatsal çalışmalar, müzik dinleme, dans etme, sporla beraber mesleksel, inançsal ve diğer toplumlarda ki faaliyetler birbirleriyle entegreliedir. Örneğin, dinî bayramlarda yapılan gezmeler ve dinî kutlamalar hem serbest zaman faaliyeti hem de inançsal aktivite niteliğindedir. Eski medeniyetlerden olan Mısır, Asur ve Babil medeniyetleri dönemlerinde sayıca fazla serbest zaman etkinliğinin bulunduğu bilinmektedir. Ancak bu faaliyetler soylular, askerî ya da dinî liderler gibi toplumun üst sınıflarının yaptığı etkinliklerdir (Torkildsen, 2005: 11).

Endüstri Devrimi ile beraber yeni buluşların üretime olan etkisiyle makineleşmiş bir hayat ortaya çıkararak insan gücüne duyulan ihtiyacı düşürmüştür. Bunun sonucunda da hayat şartlarında düzelme, rahatlama meydana gelerek serbest zaman sürelerinde de artış olmuştur (Karaküçük, 2008: 37). Endüstri Devrimi ile beraber iş hayatı, özel hayat ve dinlenme hayatı birbirinden ayrılmıştır. Bu ayrım ise serbest zamanın devire, kendine özgü hayat tarzlarını ve yeni gelişimlerini beraberinde yansıtmıştır (Doğan, 2000: 439-440).

Serbest zamanın güçlenmesinde makineleşmenin katkısı büyüktür. Makineleşme insan hayatındaki iş yükünü azalttığından serbest zaman için artı bir zaman sağlar. (Kılbaş, 2010: 59). Makineleşme, bireye zaman artışı sağlayarak serbest zamanın nasıl kullanılabileceği, nasıl verimli olunabileceği hakkında da yarar sağlamıştır. Serbest zamanın verimli bir şekilde kullanılmasına duyulan istek kültürel varsayımları da beraberinde getirmiştir. Bireyler, var olan hayatlarının daha huzurlu olabilmesi için serbest zamanı kendilerini geliştirerek geçirmeleri gerektiğini fark etmişlerdir (Eminoğlu, 2011: 21-22).

Bireylerin serbest zamanlarını değerlendirme amacıyla faaliyetlere katılım sağlamaları, etkinliğin içeriği ve etkinliğe katılma sıklığı aslında bireyin ihtiyaçlarıyla bağdaşır. Serbest zamanı değerlendirme davranışına direkt olarak etki eden durumlar hakkında yapılan araştırmalar oldukça fazladır. Argan (2007)'ın yapmış olduğu çalışmalar neticesinde serbest zaman değerlendirme etkinliklerine katılmadaki temel nedenlerin şu şekilde olduğunu ifade etmiştir:

- Etkinlikler sırasında eğlenebilmek
- Alışılmışın dışındaki etkinliklere katılmak
- Yeni arkadaşlıklar edinmek

- Farklı konular hakkında fikir sahibi olabilmek
- Başarı kazanabilme cesareti kazanmak
- Yaratıcılık yeteneğini geliştirmek
- Topluma fayda sağlayabilecek hâle gelmek
- Eğlenceli ve faydalı şekilde zamanı kullanmak.

2.4.1 Olumlu Yönleri

Serbest zamanda ki deneyim, günlük hayatta da yaşanan sorunlardan kaçarak ruhi gerginliklerden, duygusal ve zihinsel yorgunluktan da sıyrılmaya olanak sağlar. Bu sayede serbest zaman deneyimi daha baskın yeni fikirlerle geleceğe sağlam adımlar attırarak yeni deneyimleri ve bilinçaltında yatan maharetleri de ortaya çıkartarak sıkı kazanımlar sağlar. Günümüzdeki yoğun iş temposundan kişi, kendisini ve çevresini ihmal etmemeyi ve buna nazaran sosyalleşmeyi ön plana çıkartır. Bireylerin toplum içerisinde nasıl davranacaklarını ve toplumsallaşma adı altında kültürel öğelerin de nasıl kazanılması gerektiğini öğretir (Bull vd., 2003: 27). Aktif olarak çalışma hayatının içerisinde olan bireyler için boş zamanı verimli değerlendirmek büyük önem taşır. Bu durumun nedeni ise çalışma zamanlarından dolayı yaşanan stres ve yorgunluk birikintisinden arınan bireyler, daha mutlu ve başarılı olacaktırlar. Bu duruma ek olarak çalışma zamanı dışında kalan boş zamanlarda bireylerin çalışma ortamlarında ortaya çıkaramadıkları yetenek ve becerilerini fark ederek ve geliştirerek daha yaratıcı, daha başarılı ve üretme konusunda daha ferdi ihtiyaçları giderme noktasında faydalı olur. Günümüz dünyasında bireyin başarılı sayılabilmesi için sadece iş hayatında veya akademik hayatında başarılı olması yetmemektedir. Sosyal hayatta da başarılı olması, farklı hobileri olması ve kendine yeterli zaman ayırabilmesi gerekmektedir (Aydoğan ve Gündoğdu, 2006: 223).

Serbest zamanın içerdiği faaliyetler serbest zamanı etkili kullanma faaliyetlerinin gerekli özelliklerini barındırıyorsa bireyin kültürel, fiziksel ve sosyal olarak kendini geliştirmesine büyük oranda etkide bulunacak, kültürel seviyesi yüksek, sağlık yönünden güçlü ve kişiliği zengin bir birey olmasına etki edecektir. Belirtilen bu hususlara sahip fertler ise sağlıklı ve gelişmiş bir toplumun oluşumunda etkisi yüksek değerlerdir (Yılmaz, 1989: 201).

Serbest zamanlarda yapılan zihinsel, sportif ve sanatsal faaliyetler sırasıyla sağlıklı karar vermeyi, vücut direncini ve estetikliğin gelişmesinde önemli rol oynar. Bununla beraber birbirinden değişik toplumsal ve entelektüel beceriler elde edilir ve yaşamın bir parçası olarak kullanılır. Kişilerin kendilerini keşfetmelerini sağlayarak mutlu olmalarını, bu keşifle beraber de yaşanan toplumun kalkınmasına da etkide bulunabilmeleri ciddi şekilde önem taşır (Karaküçük, 2008: 85).

Serbest zaman tanısı sanayileşme ve kentleşmeyle beraber daha iyi gözler önüne serilmiştir, bireylerin normal yaşamlarında ve çalışma hayatlarında da değişikliklere sebep olmuş, zorlu ve yorucu bir hayatı da beraberinde getirmiştir (Çolakoğlu, 2005: 249). İnsanları bunaltan ortamların önüne geçilmesi kişilerin psikolojik sağlığını koruması açısından çok gereklidir. Psikolojik sağlığını korumak için bireyler belli zamanlarda standart olarak yaşadıkları olaylardan uzaklaşarak farklı yerlere dinlenme, eğlenme ya da hobileri ile uğraşmak için giderler. Serbest zaman bu hususta devreye girdiği için, kişilerin sosyal varlığını ve sorunlarla baş edebilme kabiliyetini artırır. Psikolojik bunalımları minimuma indirir ve vücut dengesinin yüksek kalmasına etki eder. Bulunduğu ortamdan belli süre uzak duran bireyler daha sağlıklı karar verir ve bununla entegre olarak refah seviyesi daha yüksek bir yaşantı sürer (Eminoğlu, 2011: 32).

2.4.2. Olumsuz Yönleri

1899'da yayımlanan The Theory of the Leisure Class (Aylak Sınıfın Kuramı) adlı kitabında, serbest zaman hareketsiz durmak değil, eğer bu şekilde olsa harcanan zaman boşa harcanmış serbest bir zamanı ifade eder. Zamanın verimsiz tüketilmesi, üretici işin değersiz olduğu fikri, maddi olarak yeterliliğin aylak bir yaşamı karşılayabileceği ispatı niteliğindedir (Aytaç, 2002: 240; Veblen, 1995:68-87).

Plansız etkinlikler, serbest zamanı yok eder ve bireyi boş bir hayata sürükler. Bunun sonucunda ne yapacağını bilemeyen başıboş bireyler ortaya çıkarak, bireyler için de kötü alışkanlıklar kaçınılmaz olur. Serbest zamanın değerlendirilmesi yani planlı serbest zaman yaşam kalitesini yükselterek bireylerin iyi ruh haline sahip olmasında ve sağlam kişilikler ortaya çıkması da kaçınılmaz olur. Gelişmeye devam eden toplumlarda yaşamını sürdüren genç ve orta yaş grubun boş zamanları etkili biçimde kullanımını sağlayamayarak boşa zaman harcaması toplumlarda büyük bir güç kaybı olarak görülür.

Yaşadığımız çağdaş toplumların ulaştığı ve daha da ulaşmayı hedeflediği bilimsel düzlemin yaşamayı hızlı kıldığı bir anlayışta boşa zaman geçirmek gibi bir husus kabul edilemez (Köknel, 1998: 119).

2.7. Serbest Zaman Faaliyetlerinin Sınıflandırılması

Ön plana alınan özelliğe bağlı olarak çeşitli serbest zaman aktiviteleri sınıflandırılabilir. Passmore ve Davina (2001) göre serbest zaman faaliyetleri; başarıya dayalı serbest zaman faaliyetleri (spor, çalgı aleti çalma, dans, hobi, sanatsal üretim gibi), sosyal serbest zaman faaliyetleri (grup halinde yapılan faaliyetler) ve zaman geçirici serbest zaman faaliyetleri (müzik dinlemek, televizyon izlemek gibi) olmak üzere üç ayrı genel kategoride toplanmaktadır. Tinsley ve Eldredge, (1995) ise serbest zaman faaliyetlerini, katılımcıların kişisel değerleri ve psikolojik ihtiyaçlarını tatmin özelliklerini dikkate alarak sınıflandırmaktadır. Buna göre, serbest zaman faaliyetleri yenilikçilik, ait olma, hizmet etme, duysal keyif alma, bilişsel teşvik, kendini ifade etme, yaratıcılık, rekabet, dinlenme, aktif olma özelliklerinin baskınlık derecesine göre gruplanabilir (Türker vd., 2016: 50).

İleri yaş katılımcılarının serbest zaman faaliyetleri de zihinsel faaliyetler (kitap/gazete okumak, bulmaca çözmek vb.), fiziksel faaliyetler (yüzme, jimnastik vb.), sosyal faaliyetler (konsere, sergiye gitmek vb.), üretime dayalı faaliyetler (gönüllü faaliyetlerde bulunmak, örgü örmek vb.) ve eğlendirici faaliyetler (televizyon izlemek, radyo dinlemek vb.) olmak üzere sınıflandırılmıştır (Wang vd., 2002: 1083). Serbest zaman faaliyetlerinin fiziksel veya ruhsal; aktif katılımlı veya pasif katılımlı; sosyal veya yalnız gerçekleştirilen faaliyetler olmak üzere farklı boyutlarıyla da sınıflandırılmış olduğu görülmektedir (Rudnick, 2005: 63).

Serbest zaman faaliyet çeşitleriyle ilgili yapılan bir başka sınıflamada serbest zaman faaliyetleri hobiler, kültürel faaliyetler, sportif aktiviteler, sosyal faaliyetler, açık hava aktiviteleri ve kitle iletişim araçlarına bağlı aktiviteler olmak üzere altı ayrı kategori altında değerlendirilmiştir (Broadhurst, 2001:16). Ergenlere yönelik serbest zaman faaliyetleriyle ilgili bir araştırmada serbest zaman faaliyetleri canlandırıcı aktiviteler (spor ve oyunlar, sanat ve hobiler ve müzik dinlemek), rahatlatıcı aktiviteler (sohbet etme, kitap okuma, televizyon izleme) ve öğretici aktiviteler (düşünüp tasarlama içeren) olmak üzere üç ayrı kategori altında gruplandırılmıştır (McLean vd., 2007: 39).

Yapılan tüm bu sınıflandırmalara bakıldığında serbest zaman faaliyetlerinin çalışmanın gerçekleştirildiği katılımcı gruplarına, faaliyetlerin özelliğine, faaliyetler sonucu ortaya çıkan kazanımlara göre farklı farklı sınıflandırmalar altında değerlendirilebildiği görülmektedir.

Stebbins (1997) ise serbest zaman faaliyetlerini ciddi serbest zaman, gündelik serbest zaman ve proje temelli serbest zaman olmak üzere üçe ayırmıştır. Serbest zaman faaliyetlerine katılan bireyleri ise ciddi serbest zaman katılımcısı ve gündelik serbest zaman katılımcısı olarak değerlendirerek serbest zaman faaliyetleri ile ilgili genel bir sınıflandırma yapmıştır. Bu sınıflandırma Dünya Serbest Zaman ve Rekreasyon Birliği (WLRA) tarafından da kabul görmekte ve kullanılmaktadır (World Leisure ve Recreation Association, 2001: 202-206).

2.8. Serbest Zaman Doyumu

Serbest zaman, kişilerin yaşamlarında etkin rol oynar ve bununla birlikte serbest zamanlarda elde edilen memnuniyet, tatmin olma, sosyal çevreyle uyum, kişisel gelişim gibi olgularla psikolojik ve zihinsel sağlığı geliştiren, kişinin yaşam standartlarını yükselten faktörlerdir. Bu sebepten dolayı kişilerin serbest zamanlarda ki davranış şekillerini anlamak için birbirinde farklı yaklaşım sergileyen birçok araştırmacı bulunmaktadır. Araştırmacıların bir kısmına göre rekreatif faaliyetler sayesinde kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve doyum noktasına ulaşması, kişiler için serbest zaman rolünü anlama noktasında temel kavramlardan birisidir (Emir, 2020: 23). Serbest zaman doyumu, rekreasyonel aktivitelere katılımın ardından kişilerin tercihleri, kendilerinde gördükleri kazanımlar ve beklentilerinin ne denli karşılandığıyla ilgili olarak yaşadıkları olumlu veya olumsuz duyguları belirtir (Kılıç, 2016: 56).

Serbest zaman kavramı üzerine yapılan araştırmalarda doyum terimi edinilen tecrübelerin farkına varılmasında en önemli unsur olarak göze çarpmaktadır. Doyumun temel tanımı, etkinliklere katılım gösteren katılımcıların beklentileri ve elde edilen çıktılar arasındaki bağ şeklinde ifade edilmektedir (Chun vd., 2012: 439). Güngörmüş (2007), serbest zaman doyumunu bireylerin öznel zaman etkinliklerine eğilimleri sonucunda kazandıkları ve sahip oldukları duygular bütünü olarak tanımlamıştır. Ardahan ve Lapa (2010) serbest zaman doyumunu, çevresel baskılara ayak uydurmadan, bireyin geleceğe yönelik yeni adımlar atabilmesi, sağlık, sosyal, kültürel,

sportif veya sanatsal yönden azimli olarak, bir maddiyat beklemeden memnuniyet, eğlence, sağlık, huzur duygusu kazanmak için aktif ve pasif olarak katıldığı etkinliklerden isteklerini, beklentilerini karşılama duygusu olarak ifade etmişlerdir.

Serbest zamanın değerlendirilmesi konusunda ve serbest zamanın doyum noktaları, teknolojik ilerleme ve insan gücünün azalarak çalışma süresinin de kısılmasıyla da daha fazla çalışmalara konu olmuştur (Kodaş vd., 2015: 264). Bireylerin serbest zamandan doyum duyabilmesi için serbest zaman katılımıyla birlikte olmakla beraber “serbest zaman katılımı” terimi olarak alan yazınında farklı bir çalışma sahası olarak ortaya çıkar. Mavi ve beyaz yakalı çalışanların boş zaman faaliyetlerine uygun birbirinden farklı etkinlikler yapma durumları serbest zaman doyumunu direkt olarak etkilemektedir (Ergün vd., 2016: 499).

Lu ve Hu (2005) en belirgin birey hususunda dışa dönüklük ve duygusal dengesizlik boyutunun serbest zaman doyumuna üzerine etkisinin fazla olduğunu araştırmaları sonucunda belirtmişlerdir. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki; dışa dönüklük hususu serbest zaman doyumunu pozitif yönde ilerletirken, duygusal dengesizlik hususu ise serbest zaman doyumunu olumsuz yönde eğilim sağlatıyor.

Serbest zaman aktiviteleri genel olarak herkesin yapmaktan haz duyduğu herkesin ortak tercihi olan etkinlikler içerisinde seçilerek belirlenmektedir. Zabriskie ve McCormick (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmada bireylerin aile bireyleri ile katılım göstererek gerçekleştirdiği serbest zaman aktivitelerinin doyum oranının daha yüksek olduğunu ve bireylerin etkinliklerin etkisiyle aile bağlarını geliştirdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca çekirdek aileler içerisinde de anne, baba ve çocuklar arasında sağlıklı ilişkiler kurmak için önemlidir.

Riddick (1986) tarafından yapılan çalışmada bireylerde görülen serbest zaman doyumuna bireyin bulunduğu yaşın etkileri araştırılmıştır. Çalışmada 18-65 yaş aralığında ki 220 bireye serbest zaman doyum ölçeği (SZDÖ) uygulanmıştır. Uygulanan ölçek sonucunda serbest zaman doyumunda en düşük ortalama 50'li yaşlarda görülmüştür. Serbest zaman doyumunun fark edildiği en yüksek yaş grubu ise 22 yaş grubu olmuştur. Ana hatları ile gösterilen benzerliklere göre 10 farklı yaş grubu oluşturulmuştur.

1992 yılında Kinney ve Coyle'un yaptığı çalışmaya göre bireyin yaşındaki ilerleme serbest zaman doyumundaki farklılığını ve yaşam doyumunu ciddi derecede yükselttiğini göstermiştir.

2.9. Serbest Zaman Doyumunu Etkileyen Faktörler

Gerçekleştirilen çalışmalarda bireyin yaşı, maddi durumu, hobileri ve medeni durumu gibi kişiye özgü unsurların ve bireyin algı kapasitesinin serbest zaman doyumunu kavramını önemli derecede etkilediği ortaya koyulmuştur (Pearson, 1998: 351). Kuo (2013) tarafından yapılan çalışmada ekonomik durumu iyi olan bireylerin serbest zaman aktivitelerinden elde ettiği doyumun orta ve kötü düzeyde ekonomik durumu olan bireylerden daha yüksek olduğunu göstermiştir. Eccles ve Roeser (2011) yaptığı çalışmada, olaylara iyimser yaklaşan bireyler, ileri yaşta ki bireyler, sosyal bireyler ve sosyal faaliyetlere katılım oranları yüksek bireylerde SZD oranının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Psikolojik etki çerçevesi içerisinde SZD'ye etki eden etkenleri meydana getiren birçok parametre vardır. Bu parametreler başlıca, bireyin serbest zaman etkinliklerine katılım sıklığı, serbest zaman etkinliklerine karşı olan yaklaşımı, günlük yaşam motivasyonu, hayata karşı olan yaşama sevinci ve dini inanışıdır (Iso-Ahola ve Weissinger, 1990: 3).

Yurcu (2017) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, doyum kavramı başlığı altında serbest zaman faaliyetlerine gösterilen katılım ve serbest zaman etkinliklerinden elde edilen doyum arasında doğru bir orantı olduğunu göstermiştir. Ragheb vd. (1982) yaptığı bir çalışmada ise bireylerin duygularını kullanarak duygusal olarak değerlendirdiği serbest zaman etkinlikleri ile kavram anlamı ile değerlendirilen serbest zaman tutumları, bireylerin serbest zaman etkinliklerinden elde ettiği serbest zaman doyumuna ve bu etkinliklere olan katılım oranlarına olumlu etki ettiğini savunmuşlardır (Pearson, 1998: 421).

Zaman doyumuyla ilgili unsurlar temel olarak üç başlık altında incelenebilir. Bunlar; sağlayıcı unsurlar, hazırlayıcı unsurlar ve güçlendirici unsurlardır. Hazırlayıcı unsurlar bireyin sahip olduğu cinsel kimliği, bireyin yaşı ve gün içerisinde sahip olduğu yaşam motivasyonu ile ilgilidir. Sağlayıcı unsurlar bireyin gelir sağladığı iş ve

kaynakları ile ilgidir. Güçlendirici unsurlar ise SZD'yi biçimlendirmektedir (Wang vd. 2002: 1081).

Kemperman ve Timmermans (2008)'in araştırmalarına göre, serbest zaman faaliyetlerinde katılım gösteren kişilerin çoğunluğunun memnun olarak ayrılırken azınlık bir kısım ise memnun olmadan ayrılmaktadır. Argyle (2001)'nin çalışmasında ise serbest zaman faaliyetlerine gönüllü olarak katılan, ciddiyet sergileyen ve düzenli olan kişilerin daha fazla tatmin olduğunu belirtmiştir. Serbest zaman faaliyetlerinin büyük çoğunluğunda gününün çoğunu televizyon izleyerek geçiren insanların daha az memnun oldukları tespit edilmiştir (Lu ve Hu, 2005: 325-342).

2.10. Serbest Zaman Doyumunun Etkilediği Alanlar

Serbest zaman aktivitelerine katılım sağlayarak insanların kazanmış olduğu serbest zaman doymu, iş yaşamlarında elde etmek istedikleri amaçlara dair kazandıkları iş doymu, bireyin motivasyonu ve yaşantılarında kazandıkları yaşam doymu terimleri birbirleri ile bağlantılı terimlerdir.

2.10.1. Yaşam doymu

Yaşam, bireyin çalışma ve çalışma zamanı dışındaki zamanının bütünüdür (Özdevecioğlu ve Doruk, 2009: 77). Doyum ise, “eldekinden hoşnut olma durumu, doyma işi, yetinme, kanma, kanaattir” (www.sozluk.gov.tr). İngiliz literatüründe “satisfaction with life” veya “life satisfaction ” aynı manada kullanılmakla beraber, yaşam doymu ve yaşam tatmini olarak kullanılmaktadırlar. Yapılan akademik çalışmalarda bazı araştırmacılar yaşam doymu kavramını kullanmış bazı araştırmacılar ise yaşam tatmini kavramını kullanmışlardır. Sözlük anlamları incelendiğinde de görülüyor ki doyum kelimesi tatmin anlamına geliyor (www.sozluk.gov.tr).

Yaşam tatmini kavramsal olarak kişiden kişiye ve toplumdan topluma değişiklik gösterebildiği için genel hatlarda anlaşılan ama detaylandırılması zor olan bir kavramdır. Yaşam doymu; “tatmin edildiğinde ya da karşılandığında bireye (ya da gruba) mutluluk ve doyum sağlayacak istek ve ihtiyaçlar” şeklinde tanımlanabilir (Dündar, 1993: 50).

Yaşam tatmini, bireyden bireye değişiklik gösteren algılanma düzeyi ile alakalı olarak tanımlanması ve kapsamının netleştirilmesinde belirsizlikler boy gösteriyor. Bu

duruma bağılı olarak literatürde birbirinden farklı tanımlamalar ve kapsamlara rastlamak mümkündür. Genel hatlarda yaşam doyumunu etkileyen durumlar şu şekildedir (Keser, 2005: 80);

- Günlük hayattan haz almak,
- Yaşama dair pozitif değerler taşımak,
- Belirlenen hedeflere vazgeçmeden ilerlemek,
- Psikolojik ve fiziksel olarak kişinin iyi olması
- Ekonomik ferah
- Sosyal kimlik

2.10.2. İş doyum

İş terimi insan hayatının ciddi bir bölümünü kapsar. Bireyler, uyumadıkları sürenin ciddi bir kısmını iş yaparak geçirirler. Yapılan iş bireyin işi yapma amacına uygun biçimde sonuçlanırsa kişi yaptığı işten doyum elde eder. Yapılan iş beklentinin üzerinde ise birey bundan daha büyük bir doyum ve mutluluk elde eder. Sonuç beklentinin altında ise birey doyum elde edemez ve mutsuz olabilir (Mirzeoğlu vd., 1996: 3).

İlk kullanımı 1920’lerde olan iş doyum kavramının ne anlama geldiği tam manası ile 1940’lı yıllara kadar anlaşılamamıştır. İş doyum tek yönlü olmamakla birlikte bireysel açıdan ve örgütsel açıdan değerlendirmek gerekir. Bireysel açıdan değerlendirilmesinde ki ana sebep bireylerin fiziki ve ruhsal sağlıklarını direkt etkileyen yaşam doyum ile bağlantılı olmasıdır (Sevimli ve İşcan, 2005: 55).

Kişilerin hayata bakış açısını belirlemede etkin rol oynayan iş doyum, bireyleri yüksek tatmin seviyesine ulaştırarak davranış bozukluklarının minimize olmasını sağlamaktadır. Bu durum ise çalışan bireylerin iletişimlerinin, uyumlarının ve yardımlaşmalarının artmasına sebep olmaktadır. İş doyum, kaygının azalmasına aynı zamanda kişilerde ki psikolojik gerilmelerin azalmasına ve istediklerini yapabilmeleri için gerekli motivasyonu sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Tüm bu durumları bir araya getirdiğimizde iş kazalarının azaldığını ve çalışan sirkülasyonunun minimize olduğu söylemek mümkündür (Çetin, 2004: 70-71). Literatürde birden fazla tanımı olmasına rağmen iş doyum terimi basitçe kişinin yaptığı işi değerlendirmesi sonucunda sahip olduğu duygusal tepkidir (Hayran ve Aksayan, 1991: 16).

Tuna ve Türk (2006) gerçekleştirdiği çalışmada, iş doyumunun tanımı bireyin iş ortamında kazandığı işe dair olan olumlu ve olumsuz duygular bütünüdür. Bireylerde çalıştıkları işe karşı olan iş doyumunda azalma olmasına bağlı olarak işten uzaklaşma, performans düşüşü gibi etkiler görülmektedir. İş doyumunun azalması bir şirketin çalışma koşullarının kötüye gittiğinin önemli bir belirtisidir. İş doyumunu düşen firmanın maliyetleri de artmaktadır. İş doyumunun artması ile iş yerinin iş gücü devir sayısı azalmakta, performansı artmakta, tüm olumsuz etkenler azalmakta ve çalışanlar iyileşen iş ortamında birlikte olmaktan mutluluk duymaktadırlar.

2.10.3. Motivasyon

Motivasyon, kişiyi bir iş için cesaretlendiren, zihinsel olarak hazır hale getiren unsur olarak kısaca özetlenmektedir. Motivasyon kavramı kişiden kişiye değişkenlik gösteren bir etmendir. Bir iş için bir bireyi motive edebilen bir durum aynı işi yapacak olan farklı bir diğer kişiyi olumsuz yönde etkileyebilir (Koçel, 1998). Bu sebepten dolayı kişilerin motive edilerek harekete geçirilebilmesi için kişinin kişisel ihtiyaçlarının bilinmesi ve buna uygun davranılması gerekmektedir. Motivasyon gerektiren her işin ardında ulaşılmak arzulanan bir hedef olmakla beraber işin önünde ise isteklendirme (motivasyon) gerektiren bir zorluk veya bir engel bulunur. İşe başlanılan hedeflere varmak için kişinin isteklerinin doyuma ulaşması gerekmektedir. Kişiler kendi dünyalarının koşullarına uygun şekilde çizdikleri yolda amaçlarına ulaşabildikleri ölçüde mutlu olurlar (Tuna ve Türk, 2006: 620).

Araştırma alanında birçok bilim adamının ortak noktası haline gelen motivasyon için araştırmaları ile en çok tanınan bilim insanı Maslow'dur. Maslow'un ortaya sürdüğü teoride motivasyon kavramını tanımlayan ve varlığı için gereken beş basamaklı bir ihtiyaç listesi bulunur. Bu listenin parametleri sosyal olmak, güvende olmak, psikolojik olarak iyi durumda olmak, itibar görmek ve saygı duyulmaktır (Eren ve Mizrahitokatlı, 2020: 53).

Motivasyon terimi çeşitli bilim dallarına ait birçok alanı etkisi altına aldığı gibi rekreasyon faaliyetlerine olan katılımı ve katılıma bağlı unsurları da etkilemektedir. Pelletier ve ark. (1991) yaptıkları çalışma ile Serbest Zaman Motivasyonu Ölçeği'ni (Leisure Motivation Scale) geliştirmişlerdir. LMS ölçeğinin geliştirilmesi ile serbest zaman ve motivasyon arasındaki bağ üzerine olan çalışmalarda artış yaşanmıştır.

2.11. Serbest Zaman Doyumunun Ölçülmesi

Serbest zaman doyumu ölçekleri kişilerin serbest zamanlarında karşılayabildiklerini ihtiyaçlarının seviyesini belirleyebilmek için kullanılmaktadır (Pearson, 1998: 420). Beard ve Ragheb (1980) serbest zaman doyumu ölçeğini geliştirme sürecinde etkin olarak Serbest zaman davranış teorileri kullanmışlardır. Aktivitelerde görev alan toplam 701 birey ölçeğin geliştirilmesi çalışmasında örneklem grubunu oluşturmuşlardır. Yapılan çalışmada elde edilen veriler faktör analizi ile değerlendirilmiş ve altı faktör elde edilmiştir. Farklı örneklemeler geliştirilerek farklı maddeler ile test tekrar yapılmış ve aynı sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara ölçek tekrar değerlendirilmiş ve altı faktörle tekrar tasarlanmıştır. Çalışmalar sonucunda geliştirilen ölçeğin 6 adet boyutu mevcuttur. Bu boyutlar; insanların tavır davranış ve düşüncelerini ifade eden psikolojik boyut, bireylerin eğitim seviyesini ifade eden eğitimsel boyut, bireylerin diğer bireyler ile ilişkilerini ifade eden sosyal boyut, bireylerin zihinsel ve fiziksel olarak rahat olmasını ifade eden rahatlatma boyutu, fizyolojik boyut ve güzelliği temsil eden estetik boyutudur (Chen vd., 2013: 1193). Bu boyutlara ilişkin içerik aşağıda ki gibidir;

Psikolojik Boyut: Kişilerin katılım sağladıkları serbest zaman faaliyetleri sonunda elde edilen doyumun psikolojik tarafını anlatmaktadır. Psikolojik boyut; *“içsel motivasyon, kendini gerçekleştirme, özgürlük hissi, kendini ifade edebilme ve başarı hissi”* gibi ifadeleri kapsamaktadır (Kensinger, 2004). Choi ve Fu (2015)’e göre ise, serbest zamanlarda yapılan faaliyetlere kişilerin ne kadar ilgili olduğu ile alakalı olup, kişilerin bireylere kişisel güven oluşturmak gibi zihni faydalarının olduğu ifade edilmiştir.

Eğitim Boyutu: Serbest zamanlarda yapılan faaliyetlere katılım sağlayan bireylerin, yeni deneyimler kazanabilmeleri veya merak hissinin tatmin edilmesini sağlayan doyum çeşidi olarak ifade edilmektedir (Kensinger, 2004). Bir başka ifadeyle, serbest zamana faaliyetlerine katılım sağlayanların kendilerine bir şeyler katabilecekleri ve kişisel becerilerini arttırabilmeleri memnuniyet durumları ile alakalıdır (Choi ve Fu, 2015). Huang (2003) ise eğitim boyutunu, kişilerin serbest zamanlarda yapılan faaliyetlere katılım sonrasında katılım sağladıkları faaliyetlerden neler öğrendiklerini ifade eden bir kavram olarak belirtmiştir.

Sosyal Boyut: Serbest zamanlarda yapılan faaliyetlere katılım sağlayan kişilerin, faaliyet esnasında bir gruba dahil olma, farklı bireyler ile tanışma imkânı gibi sosyal memnunluk hissiyatını belirleme isteğindedirler (Sönmezoğlu ve ark., 2014). Farklı bir ifadeyle, sosyal doyum serbest zamanlarda yapılan faaliyetlere katılım sağlayan kişilerin pozitif yönlü ilişkiler kurmalarına destek olmaktadır (Huang, 2003).

Rahatlama Boyutu: Serbest zamanlarda yapılan faaliyetlerin ardından kişilerin, stresten uzaklaşmak ve rahatlama ihtiyacının karşılanması hedeflenmiştir (Kensinger, 2004). Farklı bir deyişle, kişilerin stres ve duygusal refahlarının serbest kalmasını çevrelemektedir (Choi ve Fu, 2015). Huang (2003) ise, kişilerin çalışma ortamlarıyla alakalı streslerinin serbest zamanlarda yapılan faaliyetlerle birlikte azaldığını ifade etmiştir.

Fizyolojik Boyut: Kişilerin katılım sağladıkları serbest zamanlarda yapılan faaliyetler sonunda sağlıklı olma, fazla kiloların önüne geçme gibi fizyolojik durumların faydalarını ifade etmektedir (Yurcu vd., 2018). Bu ifadeye benzer olarak, Huang (2003), fizyolojik boyuttaki aktivitelere katılan kişilerin fiziki olarak kendilerini geliştirmekle beraber fiziksel alanda sağlık durumlarıyla alakalı memnuniyetleri hakkında bilgi verdiğini ifade etmiştir.

Estetik Boyut: Serbest zamanlarda yapılan faaliyetlerden elde edilen doyumun alt boyutları arasında ki sonuncu boyut olan estetik boyutu, serbest zamanlarda yapılan faaliyetlerin meydana getirildiği mekânlar ile alakalıdır. Sönmezoğlu vd., (2014) estetik boyutu ile alakalı, mekanın tasarımsal olarak göz doyumunu ifade ettiğini belirtmiştir. Bir başka ifadeyle, Huang (2003) kişilerin faaliyet alanlarında ki memnuniyet düzeyleri ile mekânın görsel güzellikleri ile ilgili bilgi verdiğini ifade etmiştir.

2.12. Turizm ve Serbest Zaman İlişkisi

Küreselleşmenin bir sonucu olarak bireylerin yaşam şartlarında ki değişiklikler tüketim şekillerinde de değişimlerin olmasına zemin hazırlamış ve bu durum doğal olarak turizme olan talebin de değişmesine öncülük etmiştir. Serbest zaman faaliyeti sebebiyle turizm faaliyetlerine katılım sağlayan bireylerin zamanla kitle turizmine olan talebinin yerine daha çok özel ilgilerinin olduğu ve bu ilgilerini tatmin edecek bölgelere seyahat etmeye, kıyı turizminden ve alışveriş olanağı sunan destinasyonlardan ziyade bakir, kültürel ve tarihi değerleri yüksek olan bölgelere yöneldiği görülmektedir.

Bireylerin serbest zamanlarını değerlendirme şekillerinin değişim göstermesiyle beraber daha kısıtlı zaman diliminde daha bol destinasyon deneyimi yaşama isteği ve gün geçtikçe bireysel bir hal alan turizm tüketimi, serbest zamanı kullanmada çeşitliliğin sağlanmasına sebep olmuştur (Karaman ve Türkay, 2014: 12).

Turizm eğlence ve tatil ile ilgili gereksinimlerin sağlanmasına yönelik yapılan boş zamanın değerlendirilmesi, geçici süreliğine seyahat etmeyi ve farklı tüketim giderlerini kapsayan ilişkiler ve olayların genel tanımıdır. Boş zaman değerlendirmek, seyahat etmek, konaklama yapmak gibi aktiviteler turizmin temel unsurlarıdır. Bireyleri seyahat yapmaya yöneltten bazı etkenler vardır: Doğayı gezmek görmek, tarihi merak, eğlence, dinlenme bunlardan bazılarıdır (Karaküçük, 2008: 210).

Serbest zaman kavramı kişilerin özgür bir biçimde duygu düşünce ve hareketlerini çevreye yansıtabildikleri zaman dilimini ifade eder. Kişi serbest zaman değerlendirmesi yaparken günlük alışkanlık ve işlerinden uzak durmayı tercih eder. Buna ek olarak kişi merak etme ve yeni yerler gezme görme isteği doğrultusunda bulunduğu yeri tanımak ister (Hacıoğlu vd., 2009: 10-14).

Bireylerin kendilerine ayırdıkları serbest zamanda artış olması yaşam düzeyinin seviyesi ve turizmin gelişmişlik oranı ile doğru orantılıdır. Ek olarak bir destinasyonda serbest zaman aktivitelerinin çoğaltılması bu destinasyonu bireyler için daha cazip duruma getirmektedir. Serbest zamanı yararlı şekilde kullanabilme olanaklarındaki artış, çevre halkın yaşam standartlarını da artırmaktadır (Gül, 2014: 47). Serbest zamanı faydalı biçimde kullanma isteği, kültürel başkalaşımın ifadesidir. Çağımızda bireyler, iş hayatı dışında da aktiviteler gerçekleştirerek stres atmak ve ruhsal olarak dinlenmek istemektedirler (Hazar, 2014: 17).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TURİSTLERİN DAVRANIŞSAL NİYETİ

3.1. Turist Davranışı

Kendi isteği doğrultusunda ihtiyaçlarını karşılamak için alışveriş yapan, alışveriş yapabilme bütçesine sahip olan kişilere tüketici denir (Karabulut, 1989:15). Tüketici davranışı ise kişilerin etraflarında sürekli olarak devam etmekte olan uyaranlara karşı verilen duygusal veya fiziksel tepkiler bütünüdür (Karahana ve Sardoğan, 2012: 21).

Bireylerin yaşadıkları ortam ile etkileşim süresi olarak değerlendirilen insan davranışı, aslında tüketici bireylerin temelini oluşturur. Bireyin her düşüncesi, duygusu ve eylemi o bireyin temel parçasıdır. Bu nedenle, tüketici bireylerin pazarla ilgili tutum ve düşüncelerini insan davranışlarına dâhil etmek gerekir. Fakat tüketici bireylerin sergilediği davranışların sınırı bireyin pazar ve tüketimle alakalı olan tutumları arasında bir çerçeveye sığdırmak gerekir (Odabaşı ve Barış, 2008:29). Tüketici bireylerin sergilediği davranışlarını tek bir faaliyet olarak değerlendirmek doğru değildir. Aksine farklı etkinlikleri kapsayan bir davranıştır. Bu etkinlikler içerisinde ihtiyaç duyulan ürünü satın almadan önce araştırma, ürün hakkında bilgi toplama, farklı satıcıları gezme, çevrede ürüne sahip kişilerden tavsiyeler edinme gibi etkinlikler olarak değerlendirilebilir (İslamoğlu ve Altunışık, 2013:10).

Tüketicinin Korunması Hakkında 4077 sayılı kanunda, en kapsamlı tanımıyla *“tüketici, ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılayabilmek için nihai bir mal ve/veya hizmeti satın alıp kullanan ya da kendi kendine üretilip kullanan ve hiçbir mübadeleye sokmayan her kişi, kurum ve bir ailedir”* biçiminde açıklanmıştır. Tüketicini koruyan kanunun bir diğer maddesinde ise tüketici bireyler; *“Bir mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alarak nihai olarak kullanan veya tüketen gerçek veya tüzel kişi”* şeklinde açıklanmıştır (4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Kanunu, 1998: 7-8).

Tüketici bireylerin sayısının hızlı şekilde artış göstermesine rağmen, turizm alanında faaliyet gösteren işletmeler teknolojik olarak, küreselleşme ve artan yarıştan dolayı, ulusal turizm kapsamında kendilerine düşen geliri artırmak için çekişmeli bir

yarış içerisinde dâhil olmuşlardır. Bu yarışta avantaj sağlayabilmek için tüketici davranışlarının net olarak tanımlanması turizm firmalarının pazarlama etkinliklerine ve pazarlama girişimlerine olumlu yönde katkı sağlayabilir. Turizm için kullanılan ürünlerin etkili bir şekilde pazarlanabilmesi için tüketicileri etkileyen faktörler, satın alma limiti ve kapasitesi, tüketicilerin ürünü alma süreleri ve karar verme sürelerini iyi bilmek gerekmektedir (Demir ve Kozak, 2011:19).

Tüketicilerin göstermiş oldukları davranışlar değişiklik gösterebilen bir sürece tabiidir. Fakat turizm amacıyla üretilen ürünler soyutluk, depolanamama ve değişkenlik özelliklerinden dolayı birçok çeşitli farklı olumsuz etkiye sahip olduğundan tüketici bireylerin doğru satın alma ve karar verme sürelerini daha da zor hâle getirmektedir. Tüketicilerin sergilemiş olduğu davranışların her aşamasında tüketicinin sergilediği davranışları tahmin etmek, işletmelerin tüketici bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek ürünler üretmesine ve daha fazla turist elde edebilmelerine büyük ölçüde katkı sağlayabilmektedir (Demir ve Kozak: 2011:19-20).

Tüketici bireylerin sayısının hızlı şekilde artış göstermesine rağmen, turizm alanında faaliyet gösteren işletmeler teknolojik olarak, küreselleşme ve artan yarıştan dolayı, ulusal turizm kapsamında kendilerine düşen geliri artırmak için çekişmeli bir yarış içerisinde dâhil olmuşlardır. Bu yarışta avantaj sağlayabilmek için tüketici davranışlarının net olarak tanımlanması turizm firmalarının pazarlama etkinliklerine ve pazarlama girişimlerine olumlu yönde katkı sağlayabilir. Tüketicilerin sergilemiş olduğu davranışların her aşamasında tüketicinin sergilediği davranışları tahmin etmek, işletmelerin tüketici bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek ürünler üretmesine ve daha fazla turist elde edebilmelerine büyük ölçüde katkı sağlayabilmektedir bu nedenle iyi analiz yapabilmek önemli rol oynamaktadır (Demir, 2010: 2-3).

Tüketici davranışları çeşitli özellikler göstermektedir. Bu özellikler başlıca, (Odabaşı ve Barış, 2008: 30);

- Tüketici davranışı güdülenmiş bir davranıştır.
- Tüketici davranışı dinamik bir süreçtir.
- Tüketici davranışı çeşitli faaliyetlerden oluşur.
- Tüketici davranışı karmaşıktır ve zamanlama açısından farklılıklar gösterir.
- Tüketici davranışı farklı rollerle ilgilenir.
- Tüketici davranışı çevreden etkilenir.

- Tüketici davranışı farklı kişiler için farklılıklar gösterir

Turist davranışı olarak da ifade edilebilen, tüketici davranışının temelinde ki amaçlar farklı sayılmaz. Fakat turist davranışının kendine özel tarafları vardır. Kendine özgü olarak belirtilen durumlar arasında özellikle turist davranışının aktif ve dinamik bir süreç olmasıyla beraber hizmet sektörünün temel özelliklerinden olan soyutluk, stok yapılamama, aynı zamanda tüketim ve ayrılmazlık durumları göz önüne alındığında fazlasıyla ön bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir. Bu bilgilerin anlık değişimlere uğraması ise turist davranışının araştırılmasını zor bir hâle getirmektedir (Kozak ve Demir, 2011: 19).

3.2.Turist Davranışını Etkileyen Faktörler

Turist bireylerin sergilemiş olduğu davranış faktörleri üç farklı başlıkta ele alınmaktadır. Bu başlıklar; psikolojik faktörler, kişisel faktörler ve sosyo-kültürel faktörlerdir.

3.2.1. Psikolojik Faktörler

Turist bireylerin sergilediği davranışlara etki eden psikolojik faktörler kişilik, öğrenme, güdüleme ve tutum faktörleri olarak tanımlanmaktadır.

Bireyin sahip olduğu psikolojik özellikleriyle ilgili olan ve çevresinde meydana gelen olayların etkisi altında oluşan kişilik kavramı, bireyin iç ve dış ortam ile kurduğu, diğer bireylerden ayırt edilmesini sağlayan, kalıplaşmış bir ilişki şeklidir (Cüceloğlu, 1993: 404). En temel anlamıyla kişilik; “Bir insanı bir diğer insandan, bir tüketiciyi de bir başka tüketiciden ayıran, temel ve orijinal bir özellik olarak kişilik; bireyin kendi açısından fizyolojik, zihinsel ve ruhsal özellikleri hakkındaki bilgisidir.” Bu tanım göz önüne alındığında kişilik, bireyin kendi içerisinde meydana gelen olayları değerlendirmesi ve kendi çıkarına olacak şekle gelmesini istemesidir (Eren, 1989: 49).

Bireyin tüm davranışlarının temelini oluşturan güdü kavramı, kişinin belirli davranışlarının sebebini tanımlamaya çalışır. Güdü terimi kişiyi bir eyleme yönlendiren davranışın sebebidir (İslamoğlu ve Altunışık, 2013: 74-75). Bir başka ifadeyle, bireyin kendini tatmin etmeye çalıştığı bireysel ihtiyaçlardır. Kişiyi harekete geçirmek için yeterli güce sahip olan bir güçtür (Durmaz, 2011: 61). Bireyin ihtiyaç duyduğu biyolojik güdüler, yeme ve içme, giyinme gibi ihtiyaçlar iken; psikolojik güdüler,

sevme, sevilme, başarma gibi soyut ihtiyaçlardır (Meydan Uygur, 2007: 177). Bireylerin tamamı güdülere sahip iken, bazı bireyler rasyonel olarak adlandırılan yüksek kalite, uzun ömür, uygun fiyat, yüksek performans ve kullanışlılık gibi değerlere sahip olan bir güdü çeşidini beslemektedir (Odabaşı ve Barış, 2006: 114).

Bireylerin tüketim davranışları penceresinden bakıldığında terimlerin tanımlarındaki çeşitlilik, bireylerin geçmişteki tecrübelerinden kaynaklanmaktadır. Tüketilen ürünlerin markaları ile ilgili olarak davranışlarda, bireyin düşünce ve hareketlerindeki değişikliği açıklamaktadır. İnsan olarak yaşadığımız süre boyunca sürekli öğrenime açık olduğumuzdan dolayı tüketici bireyler sürekli olarak tüketim olgusunu öğrenmektedir. Eğer edinilen tecrübeler tüketici bireylere satın alma anlamında kılavuzluk etmeseydi bireyler daha fazla para harcamak zorunda kalacak ve daha fazla enerji ile zaman harcaması gerekebilirdi (Odabaşı, 1998:32). Bireyler ihtiyaçlarını karşılamada, sorunlarını gidermede, çevresinden etkilendiği ve öğrendiği terimlerin anlamlarıyla ve edindiği tecrübelerden yararlanır (Cemalcılar, 1998: 57).

“Tutum, kişinin nesne, kişi veya olaylara yönelik olumlu ya da olumsuz tepki verme eğilimini gösterir.” Bireyin sahip olduğu tutumlar, inancı ve sahip olduğu davranışlar bireylerin birbirleri ile yakından alakalı terimler olup, tüketici bireylerin sahip olduğu davranışlar açısından oldukça önemlidir. Örnek olarak bir bireyin satın alma davranışı sergilerken kararları sonucunda yaşadığı olumsuz veya olumlu durumlar kişinin tutumlarının yönlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Tutumlarda meydana gelen değişim sadece satın alma anlamında değil tüketici bireyin tüketim sonrasında değerlendirme kriterlerinin oluşumunda da rol oynayacaktır (İslamoğlu ve Altunışık, 2013: 133).

Bireylerde meydana gelen tutumların bireylerin satın alma aşamasında verdiği kararlarını da doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda pazarlamacılar farklı ürünlerin farklı markalarına dair tutumları ön görebilirlerse, yapacakları pazarlama stratejilerinde daha iyi yorumlayabilirler (Odabaşı ve Barış, 2006: 157). Bireylerin tutumlarına bakılması, tüketicilerin sahip olduğu duygu ve düşüncelerin dışarıdan anlaşılmasına olanak sağlar. Bu olanak da davranış değişikliğine sebep olabilecek etmenlerin teşhis edilebilmesine olanak verir (İslamoğlu ve Altunışık, 2013: 139).

3.2.2. Kişisel Faktörler

Turist bireylerin davranışlarını etkileyen kişisel faktör terimleri bireyin yaşı, cinsiyeti, eğitim seviyesi ve bütçesidir.

Turist bireylerin tüketim davranışı üzerinde en büyük etkiye sebep olan faktör yaş faktörüdür. Belirli yaş dönemleri kişilerin ihtiyaçlarını yönlendirmektedir. Bireyin yaşının değişmesi ile birlikte ihtiyaç duyduğu gereksinimler de değişmektedir. Yaş faktörü bireyin tüketim davranışını etkilediği gibi ihtiyaç duyduğu ürünü kullanma sıklığını ve biçimini de etkilemektedir (Cemalcılar, 1998: 55). Yaş dönemleri değişiklik gösterdikçe, bireyin eğitim seviyesi ve bütçesi, yetişmiş olduğu ortamın seviyesi dolaylı olarak bireyin tüketim ihtiyacının yönünü belirlemektedir. Ürünlerin marka ve modelleri ise tüketici kitlenin hedef pazarını belirlemektedir. İlk olarak bireyin yaşı ve içerisinde olduğu yaş dönemi bireyin hangi ürünlere ve modellere yöneleceğinde etkili olmaktadır (Mucuk, 1998: 87).

Tüketici bireylerin ihtiyaç taleplerinde çoğunlukla cinsiyet anlamında farklılıklar gözlemlenmektedir. Kişiler sahip oldukları cinsiyet dolayısıyla psikolojik ve toplumda edindikleri cinsiyet değerlerine göre ve toplumda oluşan cinsiyet yargılarına göre taleplerde bulunurlar (Tatlıdil ve Oktav, 1992:45).

Günümüz dünyasında toplumların eğitim seviyesinin sürekli olarak artış gösterdiği görülmektedir. Öğrenim seviyesi yüksek olan tüketici kitlelerinin, daha anlayışlı, daha kaliteli ve daha doyurucu ürünleri talep ettiği görülmektedir. Diğer bir yandan tüketiciler ürünlerin markalarında duygusal öğelere anlam yüklerken, satın alma davranışı sergilerken sadece bu faktörü kıstas olarak görmemektedir. Ürünlerin yeni tüketicileri ürüne daha az bağlıdır ve bu bireyler marka bağlılığı davranışını sık göstermemektedir. Yani, markaya bir değer yüklememekte ve markanın bir hatasını gördüğünde daha tercih etmemektedir (Köseoğlu, 2002: 102).

Bireylerin sahip olduğu bütçe, doğrudan ürün ve marka seçimini etkilemektedir. Özellikle gelire göre oldukça çeşitlilik gösterebilen ürünlerin pazarlayıcıları ve üreticileri bireylerin gelir düzeyi göstergelerini yakından inceler. Örnek olarak satışlarda durgunluk varsa, ürünler tekrardan tasarlanır, fiyatlar tekrardan düzenlenir ve stoklar azaltılır (Tek, 1999: 139).

3.2.3. Sosyo-Kültürel Faktörler

Tüketici bireylerin tüketim davranışları üzerinde aile, sosyal sınıf ve bütçe faktörleri etkilidir.

Günlük hayatımızda ki satın alma davranışımızda aile yapısının önemli bir rolü vardır. Aile terimi toplumların sosyal yapısı içerisinde bulunan en farklı ve temel toplumsal birim olduğundan dolayı da satın alma faktörü üzerinde büyük etkiye sahiptir. Aile kavramı bireylerin satın alma alışkanlıklarını, tutumlarını ve kişilerin kendilerini etkisi altına alan güçlü bir kurumdur. Aile, hem tüketen hem de üreten bir yapı olduğundan, toplumun temelini oluşturan çok önemli bir kavramdır (Bilge ve Göksu, 2010: 138). Tüketici bireylerin en çok bilgi sağladığı ve en çok danışma davranışında bulunduğu aile, tüketicilerin satın alma davranışı da dolaylı yoldan önemli şekilde etkilemektedir. Dolayısıyla kişiler, tüketim davranışlarında ailelerinden etkilendiği gibi doğrudan ailelerinin tüketim alışkanlıklarından da etkilenmektedir (İslamoğlu ve Altunışık, 2013: 206).

Bireylerin tüketim alışkanlıkları üzerinde ailelerin etkilerinden birisi, aile fertlerinin hayatlarını idame ettirebilmeleri için kazanç sağlama zorunluluğudur. Bu durum ailenin ekonomik işlevi olarak adlandırılmaktadır. Bahsedilen işlevi genel olarak erkek bireyler yerine getirirken günümüz de kadınlarda bu rolü üstlenmeye başlamıştır. Buna ek olarak aile kavramı bireyleri topluma adapte eden ve üstlenmesi gereken rolü bireye yükleyen bir kurumdur (Odabaşı ve Barış, 2008: 246-247).

Tüketici bireylerin tüketim davranışları yaşadıkları çevreden ve ekonomik durumlarından doğrudan etkilenmektedir. Sosyal çevre bireylerin satın alma alışkanlıklarını iki farklı şekilde etkilemektedir. Bunlardan birincisi, bireyin satın alma alışkanlığının bireysel olarak etkilenmesidir. Diğerisi ise sosyal çevresinde bulunan gruplardan tarafından etkilenmesidir (Karalar, 2009: 173).

Kişilerin mensubu oldukları toplum içerisinde belirlenmiş bazı kriterlere göre derecelendirilmesine statü denilmektedir (Odabaşı ve Barış, 2008:295). Bir başka tanıma göre ise, kişinin herhangi bir ortam içerisinde elde ettiği prestije statü denilmektedir. Yani statü bireyin grup içerisinde etki seviyesi ve önemidir (Karalar, 2009: 181).

Statüsü birbirine yakın olan kişilerin oluşturmuş olduğu gruplara ise sosyal sınıf denilmektedir. Dolayısı ile farklı gruplara mensup kişiler arasında statü farkı varken,

aynı grup içerisinde bulunan bireyler arasında statü farkından fazla bahsetmek mümkün değildir (Odabaşı ve Barış, 2008:296).

Tüketici bireylerin tüketim alışkanlıklarını önemli ölçüde etkileyen bir diğer faktör ise kültür faktörüdür. Bir devletin sahip olmuş olduğu kültürel değerler, ülkede üretilen ürünler üzerinde etkili olacağı gibi bu ürünlerin nasıl tüketileceği üzerinde de etkili olmaktadır (Odabaşı ve Barış, 2008: 313). Tüketici bireyler alışveriş yapacakları zaman satın alacakları ürünün kendi kültürel değerleri üzerindeki etkisini göz önünde bulundururlar. Bunun aksi bir durum düşünüldüğün de bireyler toplum tarafından ötekileştirilebilir ve dışlanma durumu ile karşı karşıya gelebilirler (Karalar, 2009: 265).

Kişilerin kazanmış olduğu tecrübelerin, bilgilerin, ahlakın ve alışkanlıkların bütünü kültür olarak adlandırılır. Bireyin dâhil olduğu toplumun dili, eğitim seviyesi, dini, yemek kültürü, müzik anlayışı, teknoloji seviyesi, çalışma zamanları gibi değerler kültür kapsamında incelenebilir. Kültür terimi kişilerin biyolojik ve fiziksel özelliklerini önemli ölçüde etkilemez ama bu özelliklerin yönlendirilmesinde önemli bir etkiye sahiptir (İslamoğlu ve Altunışık, 2013: 177). Kültür bireylerin tüketim davranışlarını inançlar, gelenekler ve görenekler açısından etkilemektedir. Kişinin sahip olduğu inançlar ve değerler nesnelere yüklediği anlamlar ile açıklanabilir (Karalar, 2009: 266).

3.3. Davranışsal Niyet Kavramı

Türk Dil Kurumu (TDK) niyet terimini, “*bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat*” olarak açıklamaktadır (www.sozluk.gov.tr, 2021). Niyet terimi Oxford sözlüğünde ise, “*bir şeyi yapmayı planlama ya da amaçlama*” biçiminde ifade edilmektedir (www.oxfordlearnersdictionaries.com, 2021).

Niyet terimi bireylerin davranışlarını etkisi alan önemli bir etkidir. Bu etken, bir kişinin yapmak istediği bir davranışı yapabilmek için ne kadar istekli olduğunu ve ne kadar çaba gösterdiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Niyet, gerçekleştirilmek istenen bir davranışın gerçekleşmesi için belirlenen olasılıklar olarak da tanımlanabilmektedir (Köleoğlu vd., 2018: 72). Farklı sebeplerden dolayı kişinin aklında olumlu veya olumsuz senaryolar, kişinin niyetler davranışlarını üzerinde en etkili belirleyicidir (Çekiç, 2021:79-80).

Turizm işletmeleri her geçen gün daha da alevlenen bir rekabet içerisine girmektedirler. Bu rekabet ortamında pazarlanan ürünlerde farklılıklar görülmektedir.

Rekabetin sürekli olarak artması işletmeleri ürünlerin farklılaştırılması yoluna itmiştir. İşletmelerin uyguladığı stratejilerin doğrulu olması kadar tüketiciler tarafından stratejilerin doğru biçimde algılanabilmesi de önemlidir. Tüketici bireylerin kararları zihinlerinde ki algılara göre yönelmektedir. Bu algılar satın alma sürecinin her aşamasında bulunmaktadır (Akkılıç ve Varol, 2016: 4).

Tüketici bireyler satın alma işlemi sonrasında ürünü kullandıktan sonra bir değerlendirme yaparak ürünü doğrulu aldığını, uygun maliyetli mi olduğunu, maliyet ile işlev arasındaki bağı, tekrar o ürünü kullanıp kullanmayacağını muhasebesini yapmaktadır. Bu değerlendirme süreci tüketici için tekrar kullanımda yol gösterici kılavuz gibidir (Altunışık vd., 2006).

Kapsamlı bir bakış açısı ile bakıldığında, bireylerin ziyaret ettikleri bölgelerden kazandıkları deneyimler turist bireyin benzer destinasyona sahip diğer bölgeleri de ziyaret etmesine olanak sağlar. Bu davranışın sergilenmesin de ise bölgeyi ziyaret öncesinde yapılan uzun vadeli planlar etkilidir. Bireyin gideceği gölgeye yapacağı ulaşım türünü, tatil süresini, rezervasyon işlemlerini ve talep ettiği ürünleri bulabilme olanağı gibi faktörler bu planlama içerisinde yer alan önemli faktörlerdendir. Planlamanın doğru veya yeterli şekilde yapılmadığı seyahatlerde niyet gerçekleşmeyebilir (Çekiç, 2021: 79).

Bireylerin sergilediği davranışların oluşmasında her zaman niyet kendi başına rol oynamaz. Niyetin yanında kişinin zamana ve içinde bulunduğu psikolojik durumda davranışların oluşmasında etkilidir. Örnek olarak bir bireyin Ege Bölgesi'ne yapmayı niyet ettiği bir tatil ekonomik ve çevresel olarak onay almış olsa da hava muhalefeti sebebiyle uçak seferlerinin iptal edilmesi bireyin sahip olduğu güçlü niyete rağmen tatil davranışına engel olacaktır(Çekiç, 2021: 79).

Turizm bölgelerindeki kuruluşlar, bireylere sağladıkları ürünlerin sunumuna ve kullanılabilirliğine dikkat etmelidirler. Bu faktörler doğrudan turist bireyin bölgeyi tekrar ziyaret etmesinde ve diğer bireylere tavsiye etmesinde doğrudan etkilidir.

3.4. Davranışsal Niyetin Boyutları

3.4.1. Tekrar Ziyaret Etme Niyeti

Turizm bölgelerinin ivmeli bir şekilde gelişebilmesi için yapılan ziyaretlerin tekrar sıklığı önemli bir faktördür. Turistik ürünlerin çeşitliliği ve turistlerin kendi ihtiyaçlarını kolay şekilde temin edebilmesi faktörleri tekrar ziyaret etme eğilimlerini oldukça etkilemektedir (İlban vd., 2016: 185). Tekrar ziyaret etme davranışı, birey davranışı terimi üzerinden açıklanan bir kavramdır. Davranışsal niyet bireyin belirli bir davranışı önceden planlaması durumudur. Yani, kişinin belirli davranışı sergilemesi için güçlü bir güdüsünün olması belirli davranışı gerçekleştirmesine neden olmaktadır (Pratminingsih vd., 2014: 19).

Turizm bölgesini önceden deneyim edinmiş kişiler, ilk defa ziyaret eden kişiler oranlara daha rahat olma bölgedeki kişilerle daha çabuk anlaşabilme gibi durumlarından dolayı aynı destinasyonu sıklıkla ziyaret etme eğilimine sahiptirler. Turistlerin aynı bölgeyi tekrar ziyaret etme eğilimlerinde etkili olan temel nedenler şunlardır (Gitelson ve Crompton, 1984: 210):

- Daha önce ziyaret ettikleri bir destinasyona giderek beğenmeme riskini azaltma,
- Aynı insanlarla karşılaşma,
- Aynı mekâna duygusal olarak bağlanma,
- İlk ziyaretine göre daha detaylı gezip, keşfetme ve
- Tecrübelerini diğer kişilere aktarma olarak sıralamak mümkündür.

Hizmet bölgelerinde stratejik olarak, gelen misafirlerin tekrar ziyaretlerini sağlayabilmek, bölge gelişimine ciddi fayda getirecektir (Phillips vd., 2011:94). Rekabet piyasasının yaygın olduğu turizmde destinasyonlar sadık müşterilere fazlasıyla ihtiyaç duymaktadır (Jang ve Feng, 2007:587). Yapılan bir takım araştırmalar neticesinde tekrar ziyaretin hassasiyeti ve önemi şu şekilde ifade edilmektedir (Jang ve Feng, 2007:580; Reichheld ve Sasser, 1990; Shoemaker ve Lewis, 1999):

1. Maliyet açısından bakıldığında var olan ziyaretçiyi sadık hale getirebilmek yeni ziyaretçi bulmaya oranla çok daha kârlıdır.
2. Var olan ziyaretçiyi sadık hale getirme oranı %5 artış gösterdiği takdirde kârlılığı %25 ile %85 arasında artış gösterir.

3. Sadık ziyaretçiler tavsiye etmek amacıyla direkt çevresine duyurum yapar.

3.4.2. Tavsiye Etme Niyeti

Bireylerin kullandıkları ürünleri tavsiye etme girişimi, bireylerin geçmişte alışveriş yapmış olduğu veya hizmet almış olduğu işletmeyi yakın çevresine veya diğer tüketici bireylere önermesi şeklinde açıklanabilir. Kesinlikle bir bireyin geçmişte kullanmış olduğu bir ürünü yakın çevresine veya diğer tüketicilere önermesi durumu, tükettiği ürünün kalitesi ve üründen sağladığı memnuniyet ile doğrudan ilgilidir (Arlı, 2012: 22).

Bireyler tatillerini tamamlayıp ülkelerine veya şehirlerine döndüklerin de deneyim edindikleri destinasyonlardan doyum sağladıkları durumları hafızalarında tutmaktadırlar. Bu durum da bireylerin aynı bölgeyi tekrar ziyaret etme olasılığını artırmakta ve bölgeyi yakın çevresine tavsiye etmesine sebep olmaktadır. Bireylerin edindiği olumlu yöndeki deneyimler ziyaretlerin tekrarlanması ve diğer turistler için bölgenin potansiyel bölge olmasını sağlamaktadır (Chen ve Tsai 2007:1221). Tavsiyeler, seyahat edecek kişilerin önemli kaynak olarak gördükleri bilgi türlerindendir (Yoon ve Uysal, 2005: 46)

Chen ve Tsai (2007), “*turistlerin tatil sonrası yaptıkları seyahat deneyimi, tatil sürecince algılanan kalite ve algılanan değer*” ile alakalı yapmış oldukları çalışma neticesinde memnuniyet sahibi olarak hizmet bölgesinden ayrılan turistlerin ilerleyen zamanlarda tekrar ziyaret edeceklerini ve başka bireylere tavsiye edeceklerini belirlemişlerdir. Tian-Cole ve Crompton (2003)’a göre ise yine memnuniyet sahibi olarak bölgeden ayrılan bireylerin sadık müşteri olmalarını sağlamaktadır.

3.5. Serbest Zaman Doyumu ve Davranışsal Niyetlere İlişkin Alanyazın

Türkiye'nin Antalya ilinde Çetinkaya ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan çalışmada, açık hava rekreatif etkinliklerine aktif veya pasif katılım gösteren bireylerin serbest zaman doyumları incelenmiştir. Aktif olarak katılım gösteren bireylerin diğer bireylere göre daha yüksek serbest zaman doyum düzeylerine sahip olduğu belirlenmiştir.

Chang ve arkadaşları (2019), Çin'de yaşayan 30-40 yaşlarındaki insanların serbest zaman doyumlarını kapsayan bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada öznel iyi oluş ve depresyon faktörü arasındaki ilişki ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmada depresyon faktörünün öznel iyi oluş düzeyleri üzerinde fazla etkili olmadığı fakat serbest zaman faaliyetlerine katılım gösteren bireylerin serbest zaman doyumlarına olumlu yönde etki ettiği görülmüştür.

Araştırmacı Mouratidis tarafından 2019 yılında yapılan bir çalışmada, serbest zaman doyumunu etkinliklerinde geçirilen zaman, sosyal etkileşimler ve seyahat etmenin aktivite üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada 19-94 yaş aralığında 1344 katılımcı incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen veriler yeşillik alanların kentleşme ile azalmasıyla serbest zaman doyumunun bu olaydan kötü etkilendiğini ve yürüyüş yolları gibi alanların yapılmasının ise olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Sato ve arkadaşlarını tarafından 2017 yılında yapılan bir çalışmada bireylerin yürüyüş faaliyetlerindeki etkinlik doyumunu, yaşam doyumunu ve serbest zaman doyumunu başlıkları incelenmiştir. Uzun mesafe yürüyüş faaliyetlerine katılan 2700 birey çalışma kapsamında incelenmiştir. Bireylerin kişisel hayatları ve aile ilişkileri üzerinde bu etkinliklerin olumlu yönde etki ettiği gözlemlenmiştir.

Zeithaml ve arkadaşları tarafından turistik bölgelerde verilen hizmetin kalitesi üzerine 1996 yılında yapılan çalışmada, davranışsal niyetlerin etkisinin hizmet üzerine olan etkileri ortaya konulmuştur. Bunun üzerine davranışsal niyetler pazarlama alanında verim elde edebilmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın devamı niteliğinde Bloemer ve arkadaşları tarafından farklı hizmet sektörleri için davranışsal niyetler, kulaktan kulağa iletişim niyeti, memnun kalınan bir ürünün tekrar satın alınması niyeti, alışveriş yaparken daha fazla para harcama niyeti ve satın alınan üründen memnuniyetsizlik niyeti boyutları ile incelenmiştir.

Bireylere hizmet sağlayan mekânların kalite ölçüsü, değeri ve müşterilerine yaşattığı memnuniyet algısının davranışsal niyete olan etkisini görmek için 2000 yılında araştırmacı Cronin, "Hizmet aldığım işletmeden tekrar hizmet alma durumum...", "Hizmet aldığım işletmeden memnuniyetim doğrultusunda arkadaşlarıma tavsiye etme durumum...", "Tekrar aynı bölgeyi ziyaret etmem halinde yine bu işletmeyi seçecek olma durumum..." şeklinde 3 durum olarak Likert tipi derecelendirme yaparak durum

ele alınmıştır. Altı farklı hizmet sektörüne gerçekleştirilen bu araştırmada, davranışsal niyetlerin etkisinin olumlu olduğu sonucu elde edilmiştir.

Konuyu tavsiye ve ziyaret şeklinde inceleyen Tavitiyaman ve Qu, 2013 yılında destinasyon görünümünün ve buna bağlı memnuniyetin turistler üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Toplam 303 adet verinin Bangkok havalimanında elde edilmesi ve analiz edilmesiyle bölgede ki turistlere hizmet veren otel ve restoranların hizmet kalitesini belirlemiştir. Verilerden elde edilen sonuçlara göre destinasyon ve memnuniyet faktörü davranışsal niyet için önemli faktörlerdir.

Yunanistan'ın Patras şehrine yapılan turistik gezilerde 540 turiste Papadimitriou ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, şehrin imajı ile turistlerin tavsiyelerindeki memnuniyet arasındaki ilişki incelenmiştir. 2018 yılında yapılan bu çalışmada herhangi bir alana bağımlı olmama durumu ile incelenen destinasyon imajının, bireylerin tavsiye niyeti üzerinde ne derece olumlu etkiye sahip olduğu ortaya konulmak istenmiştir. Çalışmada üzerinde çalışma yapılan kişilerin şehir ile ilgili söylediği olumlu sözler, yakınlarına şehri ziyaret etmelerini tavsiye etmeleri ve yakınlarını şehir ziyareti için teşvik etmeleri konuları incelenmiştir. 5 faktörlü likert tipi ölçülendirmenin kullanıldığı çalışmada davranışsal niyet ortalaması çok yüksek olmamasına rağmen kabul edilebilir bir değer olan 3.36 ile sonuçlandırılmıştır. Ulaşılan sonuca göre daha eski tarihte şehri ziyaret eden turistlerin şehri tavsiye etme oranı, var olan potansiyel turistlerden daha fazladır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EKOTURİZM KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN REKREATİF FAALİYETLERDEN ELDE EDİLEN SERBEST ZAMAN DOYUMUNUN DAVRANIŞSAL NİYETE ETKİSİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yapılan rekreatif faaliyetlerden elde edilen serbest zaman doyumunun turist davranışsal niyeti üzerine etkisini tespit etmek ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yapılan rekreatif faaliyetlere katılan bireylerin faaliyetlere karşı algılarının nasıl olduğu ve bölgeyi yeniden ziyaret edip etmemeye yönelik düşüncelerini araştırıp, ortaya koymaktır. Bu şekilde bölgede ki turizm potansiyelinin hem serbest zaman doyumunu hem de davranışsal niyet adına değerlendirilmesi yapılarak, bu destinasyon bölgesine gelen ziyaretçilerin tutum ve düşüncelerine yönelik çözüm önerilerinin sunulması amaçlanmıştır. Yapılan bu araştırmayla birlikte bölgeye gelen ziyaretçilerin demografik bilgilerine ulaşılmış, bölgede hangi illerde ve ne kadar bulundukları, hangi rekreatif faaliyetlere katılım sağladığı, bu süre sonunda oluşan tekrar ziyaret ve başkasına tavsiye edip etmeyeceğine dair sorulara cevap aranmıştır. Çalışmanın önemi ise literatüre sağlayacağı katkısı ile beraber bölgede ki yerel işletmelerin ziyaretçilere yönelik daha faydalı hizmet vermesine katkıda bulunması hedeflenmektedir. Bununla beraber yapılan literatür taraması esnasında bölge ile alakalı öncesinde yapılan herhangi bir davranışsal niyet çalışmasına rastlanmamıştır. Bu konuda öncü çalışma niteliğinde olduğu düşünülmektedir.

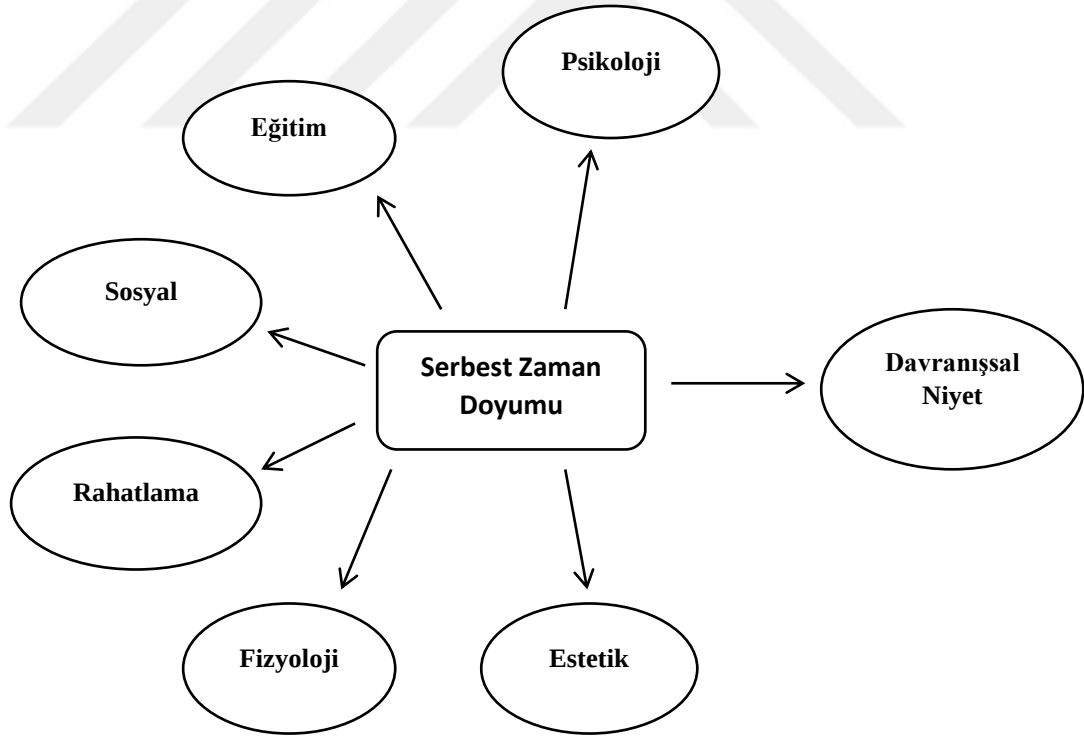
4.2. Araştırmanın Yöntemi

4.2.1. Araştırmanın Model ve Hipotezleri

Araştırmanın modeli, belirlenen doğrultuya uygun verilerin bir araya getirilmesi ve çözümlenebilmesi amacıyla uygun ortamın hazırlanmasıdır (Karasar, 2005: 76). Araştırmanın modeli olarak tanımlanan bölüm yapılan çalışmanın tüm sürecini ortaya koyan asıl özetidir. Araştırmayla alakalı bütün değişkenlerin ve bu değişkenlerin

arasındaki etkileşimlerin meydana getirildiği, araştırmanın ilerleyiş yönünü belirleyen fikri göstermeye araştırma modeli denir. Araştırmanın modeli belirlenirken esas alınan asıl durum araştırmanın amacıdır. Yapılan bu çalışmanın modeli, tanımlayıcı araştırma modelidir. Tanımlayıcı araştırma modeli olarak isimlendirilen bu modelin temel amacı, üzerinde inceleme yapılan olayın değişkenlerini ve bahsedilen bu değişkenlerin birbirleri arasındaki ilişki çeşitleri hakkında tanımlama yapmak ve bu tanımlamalar üzerinden ileriye dönük tahminler yapabilmektir. Bu tarz araştırmaların maksadı değişkenler arasında ki ilişkiyi bulmak ve bunun üzerinden gerekli tanımlamaları yapabilmektir (Kurtuluş, 2010: 19-20). Bu araştırmada, Doğu Karadeniz Bölgesi'ne ziyarette bulunan turistlerin rekreatif faaliyetlerde elde ettikleri serbest zaman doyumunun davranışsal niyetlerini ortaya koymak amacıyla aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

Şekil 3. Araştırmanın Modeli

4.2.2. Araştırmanın Hipotezi ve Alt Hipotezler

Hipotez 1: Serbest zaman doyumunu davranışsal niyeti olumlu etkiler.

Hipotez 1₁: Psikoloji, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.

Hipotez 1₂: Eğitim, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.

Hipotez 1₃: Sosyal, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.

Hipotez 1₄: Rahatlama, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.

Hipotez 1₅: Fizyoloji, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.

Hipotez 1₆: Estetik, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.

4.2.3. Evren ve Örneklem

Yapılan araştırmanın evren kümesini ülkemizin Doğu Karadeniz Bölgesi'ni ziyaret eden yerli turistler oluşturmaktadır. 2019 itibarıyla Doğu Karadeniz Bölgesi'ni ziyaret eden yerli turist sayısı 7 milyona yakındır (İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, 2020). Araştırmada, sınırsız sayıdaki evren kümesinin yerine, daha az sayılara kısıtlanmış örneklem vasıtasıyla incelemeler yapılarak istenilen verilere ulaşılarak elde edilen veriler bütün evren için genellenebilir ve tanımlanabilir (Ural ve Kılıç, 2006). Araştırmanın evrenini oluşturan ziyaretçilerin hepsiyle iletişim kurmanın zor olacağından dolayı, evren üzerinden örnekleme gidilmiştir. Araştırmada verilerin elde edilmesi amacıyla kolayda örneklem yöntemine başvurulmuştur. Ana kütle üzerinden örneklem büyüklüğü 384 olarak kabul edilmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 50). Araştırma uygulaması daha önce bölgeye gelmiş olan ziyaretçiler üzerinde yapılmıştır. Online şekilde yapılan anket çalışmasına; Trabzon, Gümüşhane ve Ankara'da bulunan tur firmalarında mail kaydı olup Doğu Karadeniz Bölgesi'ne geziye gelen ziyaretçilere ulaşılmıştır. Ankete toplamda 429 katılımcı cevap vermiştir. Bazı anketlerin katılımcılar tarafından önemsenmeden dolduruldukları tespit edilmiştir. Bu anketlerden 32 tanesi çalışma analizden çıkarılarak anket sayısı ise 397 olarak belirlenmiştir.

4.2.4. Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Bu araştırmada, yerli ziyaretçilerin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizm kapsamında yürütülen rekreatif faaliyetlerde elde edilen serbest zaman doyumunun turist davranışsal niyeti üzerine etkisini ölçmek adına verilerin bir araya getirilebilmesini sağlamak için anket tekniğinden faydalanılmıştır. Ankette bulunan soruların ilk altı tanesi demografik özellikleri ölçmeye yönelik hazırlanmıştır. Ardından ziyaretçilerin bölgede kalma sürelerini, kiminle geldiklerini, ne amaçla geldiklerini, katılım sağladıkları faaliyetleri ve katılım sağlanan aktivitelerden yeterli serbest zaman doyumunu sağlanıp, davranışsal niyeti ne denli etkilediğini ortaya koymayı hedefleyen sorulara yer verilmiştir. Serbest zaman doyumunu soruları, Beard ve Ragheb' in (1980) geliştirdikleri lek, Karlı ve arkadaşlarının (2008) araştırmalarında kullandıkları şekliyle 39 madde olarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Davranışsal niyet soruları, Lee (2009) tarafından geliştirilen lek, 5 soru şeklinde araştırmaya dâhil edilmiştir.

Verisel bilgileri bir araya getirme aracı olarak, çalışma konusuyla alakalı akademik çalışmalar incelenmiş, çalışmada katılımcılara yöneltilecek sorular oluşturulmuş, tek dilde (Türkçe) anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket form içeriğinde, kapalı uçlu olacak şekilde demografik sorular, konaklama tercihleri, ziyaret amacı, katılım sağlanan aktivitelerin ve bölgenin yeterliliği, memnuniyet, tekrar ziyaret ve tavsiye etmeye yönelik derecelendirme soruları, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ziyaret amaçlı gidilen iller, katılım sağlanan rekreatif faaliyetler ve 44 adet serbest zaman doyumunu ile davranışsal niyeti ölçmeye yönelik 5'li likert leği şeklinde sorular bulunmaktadır (EK 1). Sorularda yer alan ifadeler;

1. Kesinlikle Katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Kararsızım
4. Katılıyorum
5. Kesinlikle Katılıyorum şeklindedir.

Anket formu oluşturulduktan sonra 32 katılımcı üzerinde pilot çalışması yapılarak, soruların anlaşılabilirlik düzeyi ve hataları belirlenmiş, anlam karmaşası yaratan ifadeler düzeltilmiştir. Böylece anketin son hali verilerek uygulamaya geçilmiştir.

4.2.5. Araştırma Verilerinin Analizi

Yapılan araştırma sonucunda ulaşılan verilerin düzenlenmesi, analiz ortamına uygun hâle getirilmesi ve istatistiksel analizlerin sonuçlarının yorumlanma durumuna verilerin analizi denilmektedir (Kurtuluş, 2010: 15). Yapılan araştırma kapsamında ki verilerin çözümlenebilmesi ve analiz edilebilmesi için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) ve AMOS (Analysis of Moment Structures) istatistik programlarından faydalanılmıştır. Araştırmada ki değişkenlerle alakalı veriler, frekans ve yüzde değerleri, aritmetik ortalama, korelasyon ve regresyon analizleri kullanılarak değerlendirilmiştir.

4.3. Araştırmanın Bulguları

Bu bölümde, “Ekoturizm Kapsamında Yürütülen Rekreatif Faaliyetlerden Elde Edilen Serbest Zaman Doyumunun Davranışsal Niyete Etkisi: Doğu Karadeniz Örneği” kapsamında uygulanan anket sorularından elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde farklı istatistiki yöntemler kullanılmıştır. Araştırmada, öncelikle katılımcılara ve araştırma alanına ilişkin elde edilen veriler üzerinden normallik, doğrulayıcı faktör analizi, güvenirlik ve tanımlayıcı analizlere yer verilmiştir. Daha sonra araştırmanın hipotezlerine ilişkin regresyon analiz yapılmıştır.

4.3.1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Normallik Analizleri

Ölçeklerin analizlenme sürecinden önce, yapılan önermelerle alakalı analizlerin yapılabilmesi, analizlerin araştırma doğrultusunda seçilmesi, istatistiksel olarak elde edilen verilerin ilk önce normal dağılım göstermesiyle mümkündür. Yapılan nicel ölçekli araştırmaların bir kısmında, çok değişkenli dağılımların normalliği etik olarak kabul edilse de çıkan sonuçlar model uyumunda düşüş yaşanmasına sebep olmakla birlikte, beklenen seviyede model sonucuna varmak oldukça zorlaşabilmektedir. Normal dağılım yapabilmek adına çok sayıda test yapmak mümkündür. Birçok test yapılırsa dahi genel hatlarda yapılan çalışmalarda ulaşılan verilerin çarpıklık ve basıklık kat sayıları baz alınarak karar verilmektedir. Çarpıklık, bir örneklemdaki verilerin dağılımının asimetrik endeksini göstermekte ve çarpıklık indeksi için 3,0’dan küçük değerler kabul görmektedir. Kurtosis, dağılımın sivrilik ve basıklık endeksini ifade etmekte ve çarpıklık indeksi için 3,0’dan küçük değerler kabul edilmektedir (Weston ve Gore, 2006: 737).

Aşağıda serbest zaman doyumu ve davranışsal niyete ilişkin normallik analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Serbest Zaman Doyumu Ölçeği Normallik Testi

	Skewness		Kurtosis	
	Çarpıklık	Standart Hata	Basıklık	Standart Hata
S.1	-1,05	0,122	0,457	0,244
S.2	-0,577	0,122	-0,238	0,244
S.3	-1,023	0,122	0,696	0,244
S.4	-0,552	0,122	-0,295	0,244
S.5	-0,875	0,122	0,32	0,244
S.6	-0,722	0,122	-0,156	0,244
S.7	-0,581	0,122	-0,63	0,244
S.8	-0,784	0,122	0,773	0,244
S.9	-0,498	0,122	-0,643	0,244
S.10	-0,625	0,122	-0,334	0,244
S.11	-0,646	0,122	-0,307	0,244
S.12	-0,477	0,122	-0,647	0,244
S.13	-0,92	0,122	1,036	0,244
S.14	-0,654	0,122	0,015	0,244
S.15	-0,879	0,122	0,672	0,244
S.16	-0,82	0,122	1,237	0,244
S.17	-0,982	0,122	2,059	0,244
S.18	-0,824	0,122	0,783	0,244
S.19	-0,664	0,122	-0,011	0,244
S.20	-0,556	0,122	-0,468	0,244
S.21	-1,235	0,122	1,549	0,244
S.22	-0,546	0,122	-0,353	0,244
S.23	-0,603	0,122	-0,373	0,244
S.24	-0,612	0,122	-0,434	0,244
S.25	-0,841	0,122	0,316	0,244
S.26	-0,635	0,122	-0,202	0,244
S.27	-0,792	0,122	-0,082	0,244
S.28	-0,704	0,122	-0,234	0,244
S.29	-0,83	0,122	0,242	0,244
S.30	-1,141	0,122	1,005	0,244
S.31	-1,017	0,122	0,763	0,244
S.32	-1,026	0,122	1,237	0,244
S.33	-0,752	0,122	0,15	0,244

Tablo 2. (Devamı)

	Skewness		Kurtosis	
	Çarpıklık	Standart Hata	Basıklık	Standart Hata
S.34	-1,085	0,122	0,912	0,244
S.35	-0,836	0,122	0,199	0,244
S.36	-0,701	0,122	0,032	0,244
S.37	-0,7	0,122	-0,103	0,244
S.38	-0,891	0,122	0,745	0,244
S.39	-1,075	0,122	1,887	0,244

Tablo 3. Davranışsal Niyet Ölçeği Normallik Testi

	Skewness		Kurtosis	
	Çarpıklık	Standart Hata	Basıklık	Standart Hata
S.40	-0,933	0,122	1,389	0,244
S.41	-1,207	0,122	1,688	0,244
S.42	-1,216	0,122	2,013	0,244
S.43	-1,219	0,122	2,31	0,244
S.44	-1,233	0,122	2,014	0,244

Yukarıda veriler ile gösterilen tablolarda, araştırmanın ölçeğini oluşturan önermelerin normal dağılım analizi yapılmıştır. Ölçeklerde yer alan ifadelerle yapılan analiz neticesinde Skewnes ve Kurtosis değerlerinin $\pm 3,00$ kabul gören değerler arasında olmasıyla beraber dağılımda normallik gözlemlenmiştir.

4.3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizi, analiz sürecinden önce tanımlaması ve sınırlandırılması yapılmış bir yapının, model bazında doğrulanmasını ya da doğrulanmamasını test eden bir analizdir. Kısaca, bir ölçek geliştirmekle beraber o ölçeğin geçerlilik durumunun olumlu yönde sağlanması amacıyla kullanılan analizdir (Karagöz, 2016: 223).

Modellerin uyumunu test etmek amacıyla kullanılan uyum istatistikleri mevcuttur. Uyum testleri, belirtilen teorik modelin kovaryans matrisi ile örneklem

kovaryans matrisinin karşılaştırılması temeline dayanır. Uyum indeksine göre model ve kullanımı sağlanan veriler birbirleriyle alakadar ise hipotezler kabul edilir. Birbirleriyle alakadar olmaması söz konusu ise, uyum değerleri sağlanması amacıyla bir yol izlenir fakat yine sağlanmaması durumunda hipotezler reddedilir. Modelin uyumuyla alakalı dikkate alınması gereken değerler şunlardır (Hooper vd., 2008: 528):

✓ **Ki Kare Testi** ile modelin genel uyumuna bakılır. İlk olarak bu uyumun sağlanması gerekir. Bu testin anlamlı olabilmesi, birçok araştırmacı tarafından kabul gören değerlerin 3 ve 3'ten daha düşük fakat bazı araştırmacılar ise 5 ve 5'den daha düşük değerler alması noktasında modelin uyumluluğunun söz konusu olduğunu savunmaktadır. Ki Kare Testi, AMOS programında CMI/DF biçiminde ifade edilmektedir.

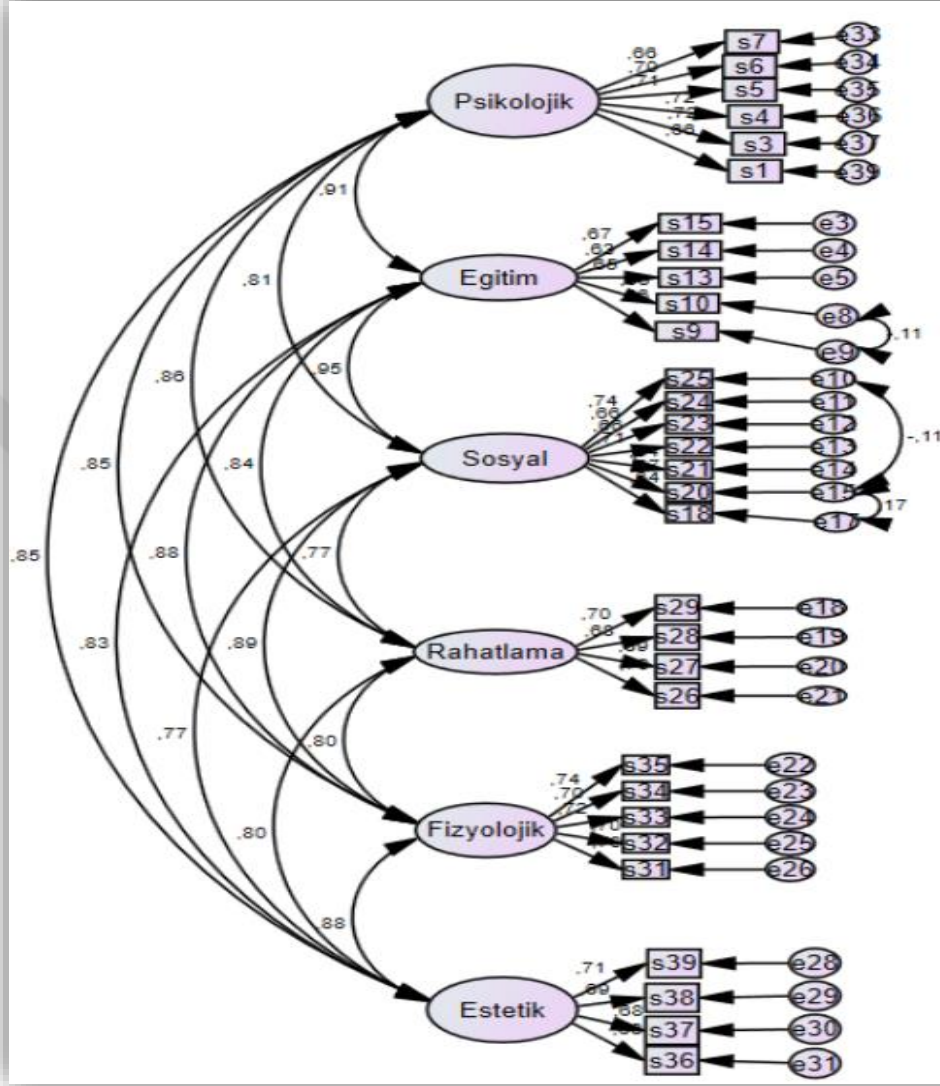
✓ **Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)**, belirlenip test edilen model ile bağımsız modelin üstte belirtilen ki kare testlerinin bölünmesi ile elde edilmektedir. CFI değeri 0,90 üstünde kabul edilebilir, 0,95 ve üzeri ise iyi uyumu göstermektedir.

✓ **Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA)**, bu değer örneklem sayısından çok etkilenir. Bu yüzden az sayıda örneklemelerde tercih edilmemesi daha uygundur. RMSEA değeri 0,08 ve daha küçük ise kabul edilebilir, 0,05 eşit veya küçük ise iyi uyumu göstermektedir.

✓ **İyilik Uyum İndeksi (GFI)**, modelde açıklanan varyans ile kovaryansın nispi miktarıyla ilişkili bir ölçüdür. Yani modelin örneklemdeki varyans ve kovaryans matrisini ne derece ölçtüğünü belirlemektedir. GFI değeri, 0,85 ve üzeri ise kabul edilebilir 0,90 üzeri ise iyi uyumu göstermektedir.

4.3.2.1. Serbest Zaman Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Şekil 4. Serbest Zaman Doyumuna İlişkin Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizleri

Yukarıdaki şekilde, serbest zaman doyumu ölçeğine ilişkin korelasyon değerleri verilmektedir. Modelde serbest zaman doyumu ölçeğinde gözlenemeyen değişken olarak “psikolojik”, “eğitim”, “sosyal”, “rahatlama”, “fizyolojik” ve “estetik” boyutları yer almaktadır. Boyutlar arasında çıkan sonuçlar açısından birbiriyle ilişkili değerler olduğu saptanmıştır. Standardize edilen değerlerin 0,63-0,73 değerleri arasında olup, 1 değerine yakın olması itibarıyla, çıkan değerlerin faktörleri iyi temsil ettiği ifade edilebilir. Aşağıdaki tabloda ayrıca faktör yükleri ve t değeri verilmiştir.

Tablo 4. Serbest Zaman Doyumu Ölçeğine ilişkin DFA değerleri

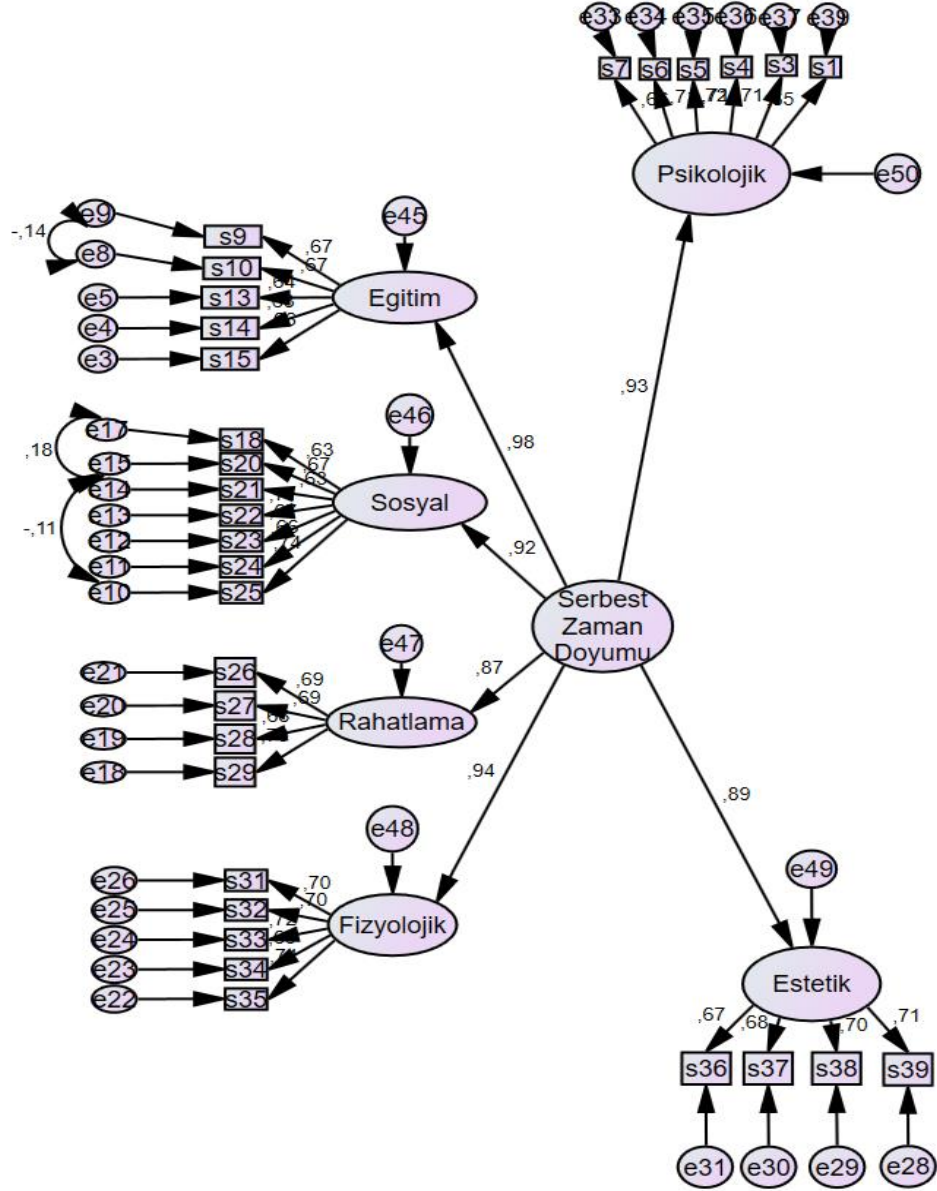
Faktörün Adı	İfade	DFA Yüğü	t Değeri	P	
Eğitim	9	0,659	11,946	***	
	10	0,657	11,902	***	
	13	0,653	11,861	***	
	14	0,634	11,56	***	
	15	0,669	-	***	
Sosyal	18	0,637	12,322	***	
	20	0,674	12,417	***	
	21	0,64	12,43	***	
	22	0,708	13,798	***	
	23	0,664	12,905	***	
	24	0,656	12,737	***	
	25	0,736	-	***	
Rahatlama	26	0,698	12,378	***	
	27	0,689	12,238	***	
	28	0,677	12,043	***	
	29	0,699	-	***	
Fizyolojik	31	0,704	13,703	***	
	32	0,701	13,653	***	
	33	0,717	13,971	***	
	34	0,703	13,678	***	
	35	0,735	-	***	
Psikolojik	1	0,661	12,534	***	
	3	0,715	-	***	
	4	0,721	13,66	***	
	5	0,706	13,372	***	
	6	0,704	13,344	***	
	7	0,662	12,543	***	
Estetik	36	0,678	12,279	***	
	37	0,683	12,356	***	
	38	0,691	12,494	***	
	39	0,705	-	***	
	x ² /sd	RMSEA	CFI	GFI	
Uyum Öğütleri	2,371	0,59	0,907	0,865	

*** 0,001 düzeyinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda serbest zaman doyumu ölçeğine ilişkin uyum ölçütleri verilmiştir. Uyum ölçütlerine bakıldığında; CMIN/DF (χ^2 :df)=2,371, RMSEA=0,59, CFI=0,907 ve GFI=0,865 değerleri aralığında olduğu görülebilir. Çıkan uyum ölçütleri,

Hooper (2008) tarafından ortaya konulan değerler içerisinde olduğu ve dolayısıyla modelin iyi bir uyum ölçütlerine sahip olduğu söylenebilir.

Şekil 5. Serbest Zaman Doyumuna İlişkin İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizleri

Yukarıdaki şekilde, serbest zaman doyumuna ilişkin ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları yer almaktadır. Şekilde, serbest zaman doyumuna boyut değerlerinin 0,87-0,98 arasında olduğu görülebilir. Bu değerlerin oldukça iyi bir aralıkta olduğu söylenebilir. Modelin uyum ölçütlerine ilişkin değerler aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 5. Serbest Zaman Doyumu Ölçeğine İlişkin İkinci Düzey DFA Değerleri

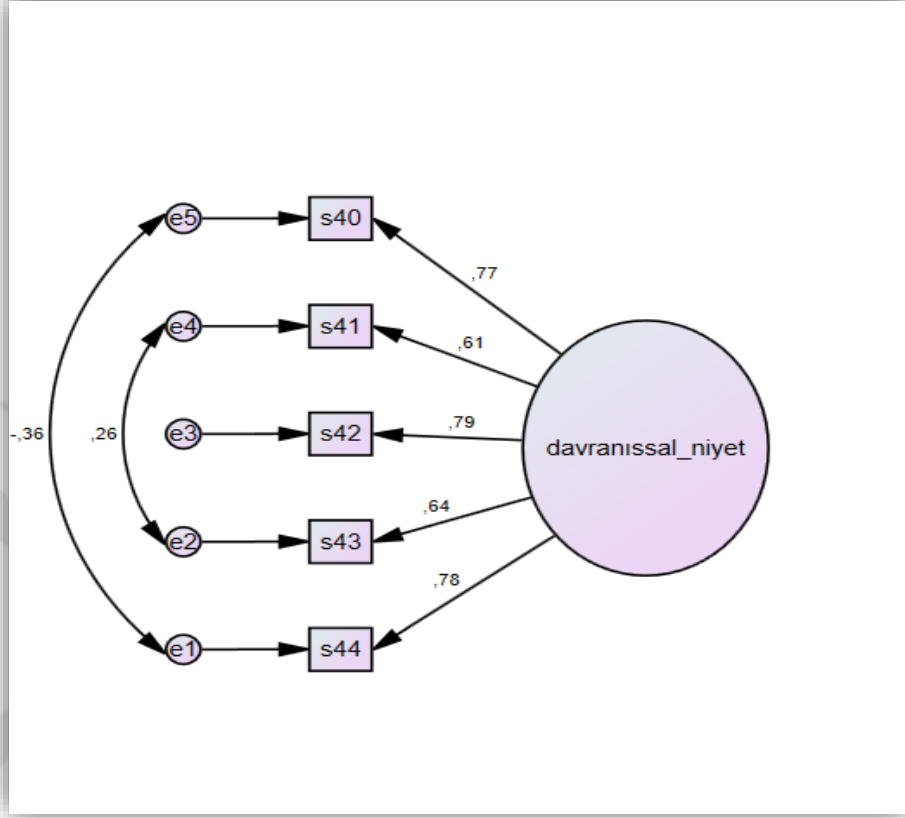
Faktörün Adı	DFA Yüklü	t Değeri	P		
Psikolojik	0,925	11,946	***		
Eğitim	0,977	11,854	***		
Sosyal	0,921	12,562	***		
Rahatlama	0,874	11,528	***		
Fizyolojik	0,936	12,745	***		
Estetik	0,886	11,719	***		
	χ^2/sd	RMSEA	CFI	GFI	
Uyum Ölçütleri	2,447	0,6	0,9	0,855	

*** 0,001 düzeyinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda serbest zaman doyumunun ikinci düzey DFA değerleri yer almaktadır. Boyutların faktör yükleri model için kabul edilebilir bir aralıktadır. Modelin uyum ölçütlerine bakıldığında: CMIN/DF (χ^2/df)=2,447 RMSEA=0,60 CFI=0,900 ve GFI=0,855 değerleri aralığında olduğu görülebilir. Çıkan uyum ölçütleri, Hooper (2008) tarafından ortaya konulan değerler içerisinde olduğu ve dolayısıyla modelin iyi bir uyum endekslerine sahip olduğu söylenebilir.

4.3.2.2. Davranışsal Niyet Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analiz

Şekil 6. Davranışsal Niyete İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Yukarıdaki şekilde, davranışsal ölçeğine ilişkin DFA değerleri görülmektedir. Ölçeği oluşturan soruların standardize edilen değerleri 0,61-0,79 arasında olup, 1 değerine yakın olması itibarıyla, değerlerin faktörleri iyi temsil ettiği ifade edilebilir. Aşağıdaki tabloda ayrıca faktör yükleri ve t değeri verilmiştir.

Tablo 6. Davranışsal Niyet DFA Değerleri

Faktörün Adı	İfade	DFA Yüğü	T değeri	P
Davranışsal niyet	40	0,774	11,946	***
	41	0,607	11,902	***
	42	0,791	11,861	***
	43	0,644	11,56	***
	44	0,783	-	***
	χ^2/sd	RMSEA	CFI	GFI
Uyum Ölçütleri	2,577	0,63	0,994	0,992

*** 0,001 düzeyinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda turistlerin davranışsal niyeti ile alakalı DFA değerleri yer almaktadır. Faktör yükleri model için kabul edilebilir bir aralıktadır. Modelin uyum ölçütlerine bakıldığında: CMIN/DF (χ^2/df)=2,577 RMSEA=0,63 CFI=0,994 ve GFI=0,992 değerleri aralığında olduğu görülebilir. Çıkan uyum ölçütleri, Hooper (2008) tarafından ortaya konulan değerler içerisinde olduğu ve dolayısıyla modelin iyi bir uyum endekslerine sahip olduğu söylenebilir.

4.3.3. Ankete İlişkin Güvenirlik Analizleri

Tablo 7. Davranışsal Niyet ve Serbest Zaman Doyumu Boyutlarına İlişkin Güvenirlik Analizi

Ölçekler	Cronbach's Alpha	Soru Sayısı
Psikolojik	0,847	6
Eğitim	0,787	5
Sosyal	0,849	7
Rahatlama	0,784	4
Fizyolojik	0,835	5
Estetik	0,782	4
Davranışsal niyet	0,840	5

Güvenilirlik analizi, çalışma yapılan konuda örneklem olgusunu meydana getiren birimlerden verileri bir araya getirme amacıyla geliştirilen ölçme aracını var eden yargıların (soru, önerme, yargı vb.) kendi içlerinde ki tutarlılık seviyesini test etmek için kullanılan analiz türüdür. Ölçme için gerekli araçları oluşturan yargıların kendileri arasında tutarlılık gösterdiği veya göstermediğini yine kendi aralarındaki ilişkinin ölçülmesiyle meydana çıkar. Güvenilirlik katsayısının değerleri 0 ile 1 arasında olur ve bu değerler bire yaklaştıkça güvenilirlik seviyesi yükselir (Ural ve Kılıç, 2005: 258).

4.4. Tanımlayıcı Bulgular

4.4.1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Çalışmanın bu kısmında ankete katılım sağlayan bireylerin sosyo-demografik özelliklerine yer verilmiştir. Anket çalışmasına katılım sağlayanların sosyo-demografik

özelliklerini belirlemek amacıyla; cinsiyet, yaşı, medeni durumu, eğitim durumu, gelir durumu ve meslek durumu sorulmuştur. Anket çalışmasına katılım sağlayanların sosyo-demografik özellikleri Tablo 7’da gösterilmektedir.

Tablo 8. Demografik Bilgiler

DEMOGRAFİK BİLGİLER	Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	215	54,2
Erkek	187	45,8
Yaş		
18-24	107	27
25-34	200	50,4
35-44	53	13,4
45-54	21	5,3
55-64	13	3,3
65+	3	0,8
Medeni Durum		
Evli	128	32,2
Bekâr	269	67,8
Eğitim Durumu		
İlköğretim	9	2,3
Ortaöğretim	81	20,4
Ön Lisans / Lisans	282	71
Lisansüstü	25	6,3
Gelir Durumu (TL)		
2000’den az	105	26,4
2000 – 3999	198	49,9
4000 – 5999	65	16,4
6000+	29	7,3
Meslek Durumu		
Kamu	60	15,1
Özel Sektör	206	51,9
Ev Hanımı	29	7,3
Emekli	14	3,5
Öğrenci	79	19,9
Diğer	9	2,3

Anket çalışmasına katılım sağlayanların cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında, katılım sağlayanların %54,2’sini (215 kişi) kadınlar, %45,8’ini de (187 kişi) erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Yaş aralıklarına göre dağılımlara incelendiğinde ziyaretçilerden % 27,0’si (107 kişi) 18–24 yaş aralığında, %50,4’ü (200

kişi) 25–34 yaş aralığında, %13,4’si (53 kişi) 35–44 yaş aralığında, %5,3’ü (21 kişi) 45–54 yaş aralığında, %3,3’ü (13 kişi) 55–64 yaş aralığında ve %0,8’ide (3 kişi) 65 ve üzeri yaş aralığında yer almaktadır. Anket çalışmasına katılanların %32,2’si (128 kişi) bekâr, %67,8’ininde (269 kişi) evli oldukları gözlemlenmiştir.

Anket çalışmasına katılım sağlayanların eğitim durumlarına bakıldığında; %71,0’i (282 kişi) ön lisans / lisans mezunu, %20,4’ü (81 kişi) ortaöğretim, % 6,3’ü (25 kişi) lisansüstü, %2,3’ü (9 kişi) ilköğretim mezunu olduğunu anlaşılmıştır. Bu veriler sonucunda, ankete katılan ziyaretçilerin yarısından fazlasının 282 kişinin (% 71,0) üniversite mezunlarından oluştuğu, buna ilave olarak lisansüstü eğitim alanlarla birlikte bu oran % 77,3’e (307 kişi) ulaşmaktadır. Bu da gösteriyor ki Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yapılan ekoturizm faaliyetlerini, eğitim düzeyleri yüksek ziyaretçilerin tercih etmekte olduğu görülmektedir.

Meslek dağılımına bakıldığında; ankete katılan ziyaretçilerin %15,1’i kamu alanında, %51,9’u özel sektörde, %7,3’ü ev hanımı, %3,5’i emekli, %19,9’u öğrenci, %2,3’ü ise diğer alanlarda çalışıyor olduğu anlaşılmaktadır. Bölgeyi ziyaret eden kişilerin sahip oldukları mesleklere göre ilk sırayı 206 kişiyle özel sektör çalışanları, ikinci sırayı 79 kişiyle öğrencilerin oluşturduğu ve üçüncü sıranın da 60 kişiyle kamuda çalışanlar tarafından ekoturizmin tercih edildiği görülmektedir.

Yapılan anket çalışmasında gelir durumuna bakıldığında; anket çalışmasına katılan bireylerin %26,4’ü (105 kişi) 2000 liradan az, %49,9’u (198 kişi) 2000 lira ile 3999 lira arası, %16,4’ü (65 kişi) 4000 lira ile 5999 lira arası, %7,3’ü (29 kişi) 6000 liradan fazla kazanç sahibi olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 9. Bölgede Ziyaret Edilen Şehir Oranları

İller	Ziyaret	Yüzde (%)
Artvin	170	42,8
Bayburt	160	40,3
Giresun	220	55,4
Gümüşhane	282	71,0
Ordu	217	54,7
Rize	234	58,9
Trabzon	317	79,8

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ziyaret ettiğiniz şehir / şehirler sorusuna verilen cevaplarda, Artvin iline 170 kişi, Bayburt iline 160 kişi, Giresun iline 220 kişi, Gümüşhane iline 282 kişi, Ordu iline 217 kişi, Rize iline 234 kişi, Trabzon iline 317 kişi ziyaret amaçlı gitmiştir.

4.4.2.Katılımcıların Tatil Tercihlerine İlişkin Bulgular

Tablo 10. Tatil Tercihlerine İlişkin Bulguların Dağılımı

	Kişi	Yüzde (%)
Konaklama Tercihiniz		
Otel	197	49,6
Pansiyon	74	18,6
Kamp	43	10,8
Bungalov	34	8,6
Diğer	49	12,3
Tatile Kiminle Katılmayı Tercih Ettiniz		
Bireysel	33	8,3
Aile	120	30,2
Arkadaş	123	31
Tur	117	29,5
Diğer	4	1
Tatil Kararınızda Etkili Aracılar/Kişiler		
Kişisel	83	20,9
Seyahat Acentaları	19	4,8
Sosyal Medya	135	34
Aile/Arkadaş	158	39,8
Diğer	2	0,5
Bölgeyi Ziyaret Amacınız Nedir		
Doğa	209	52,6
Kültür	82	20,7
Sağlık	20	5
İş	15	3,8
Akraba	60	15,1
Diğer	11	2,8

Anket çalışmasına katılan bireylerin konaklama tercihiniz sorusuna verdiği cevaplar incelendiğinde; katılımcıların %49,6'sı (197 kişi) otelde, %18,6'sı (74 kişi) pansiyonda, %10,8'i (43 kişi) kamp yaparak, %8,6'sı (34 kişi) bungalov evlerde, %12,3'ü (49 kişi) belirtilen seçenekler dışında konaklama yapmışlardır. Doğa turizmi amaçlı katılım sağlanmasına rağmen yapılan gözlemler sonucunda otelin çok daha yaygın olduğu görülürken kampçılığa olan ilgi beklenenden daha azdır.

Tatile kiminle katılmayı tercih ettiniz sorusuna ise katılımcıların %8,3'ü (33 kişi) bireysel olarak katılmayı tercih ederken, %30,2'si (120 kişi) ailesiyle beraber, %31,0'i (123 kişi) arkadaşlarıyla, %29,5'i (117 kişi) tur şirketleri aracılığı ile ve %1,0'i (4 kişi) belirtilen seçenekler dışında katılımı tercih etmiştir.

Tatil karar vermede etkili araçlar / kişiler sorusuna katılımcıların; %20,9'u (83 kişi) karar aşamasını kişisel olarak kararlaştırdığını, %4,8'i (19 kişi) seyahat acentaları aracılığı ile karar verdiğini, %34,0'ü (135 kişi) sosyal medya aracılığı ile karar verdiğini ve %39,8'i (158 kişi) aile ya da arkadaş aracılığı ile karar verdiğini belirtmiştir. % 0,5'i (2 kişi) ise verilen seçenekler dışında araçlar sayesinde karar verdiğini belirtmiştir.

Katılımcıların bölgeyi ziyaret etme amaçları sorulduğunda ise %52,6'sı (209 kişi) doğa amaçlı olduğunu, %20,7'si (82 kişi) kültür amaçlı olduğunu, %5,0 (20 kişi) sağlık amaçlı geldiğini, %3,8'i (15 kişi) iş sebebiyle geldiğini ve %15,1'i (60 kişi) akraba ziyareti amacıyla geldiğini belirtmiş olup geriye kalan %2,8'lik (11 kişi) kısmı ise belirtilen alanlar dışında ki sebeplerden dolayı bölgeye geldiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 11. Rekreatif Faaliyetlere Katılıma İlişkin Bulgular

REKREATİF FAALİYETLER	Katıldım	Katılmadım	Katılım Oranı (%)
Doğa Yürüyüşü	332	65	83,6
Yayla Etkinlikleri	331	66	83,4
Bisiklet Gezileri	289	108	72,8
Mağara Gezileri	266	131	67
Yaban Hayatı Gözlemi	152	245	61,7
Doğa Fotoğrafçılığı	240	157	60,5
Atlı Doğa Yürüyüşü	219	178	55,2
Akarsu Sporları	217	180	54,7
Çiftlik Yaşamı	205	192	51,6

Tablo 10. (Devamı)

REKREATİF FAALİYETLER	Katıldım	Katılmadım	Katılım Oranı (%)
Kış Sporları ve Dağcılık	180	217	45,3
Kamp / Karavan	143	254	36
Kuş Gözlemciliği	141	256	35,5
Avcılık Faaliyetleri	109	288	27,5
Safari Gezileri	104	293	26,2
Yamaç Paraşütü	102	295	25,7

Yapılan anket çalışmasında bölgeye gelenlerin hangi rekreatif faaliyetlere katıldığını belirlemek amacıyla yöneltilen soruya katılımcıların %54,7'si (217 kişi) akarsu sporlarına katıldığını, %55,2'si (219 kişi) atlı doğa yürüyüşüne katıldığını, %27,5'i (109 kişi) avcılık faaliyetlerine katıldığını, %72,8'i (289 kişi) bisiklet gezilerine katıldığını, %51,6'sı (205 kişi) çiftlik yaşamına katıldığını, %60,5'i (240 kişi) doğa fotoğrafçılığına katıldığını, %83,6'sı (332 kişi) doğa yürüyüşüne katıldığını, %36,0'sı (143 kişi) kamp / karavana katıldığını, %45,3'ü (180 kişi) kış sporları ve dağcılık faaliyetlerine katıldığını, %35,5'i (141 kişi) kuş gözlemciliği yaptığını, %67,0'si (266 kişi) mağara gezilerine katıldığını, %26,2'si (104 kişi) safari gezilerine çıktığını, %61,7'si (152 kişi) yaban hayatı gözlemciliği yaptığını, %25,7'si (102 kişi) yamaç paraşütü etkinliğine katıldığını, %83,4'ü (331 kişi) ise yayla etkinliklerine katıldığını belirtmiştir. Yapılan anket çalışmasına verilen cevaplar neticesinde katılım sağlanan bu etkinliklerin yüksek tatmin düzeyi sağlandığı gözlemlenmiştir.

Tablo 12. Serbest Zaman Doyumu ve Davranışsal Niyet İfadelerine İlişkin Verilerin Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Ort.	Std. Sapma
1. Rekreatif faaliyetleri özgürce seçerim	4,46	0,67
2. Rekreatif faaliyetleri benim için ilgi çekicidir.	4,40	0,61
3. Rekreatif faaliyetlere katılmaktan hoşlanıyorum.	4,47	0,64
4. Rekreatif faaliyetler öz güvenimi geliştiriyor.	4,37	0,62
5. Rekreatif faaliyetler bana başarı hissi veriyor.	4,36	0,7
6. Rekreatif faaliyetlerde birçok yetenek ve kabiliyetimi kullanıyorum.	4,37	0,67
7. Rekreatif faaliyetlerde kendimi tamamen aktiviteye veriyorum.	4,39	0,64
8. Rekreatif faaliyetler kültürel ve sanatsal açıdan ilgi çekici olduğunu düşünüyorum.	4,37	0,66
9. Rekreatif faaliyetler yeni beceriler öğrenmemde beni cesaretlendiriyor.	4,38	0,62

Tablo 11. (Devamı)

	Ort.	Std. Sapma
10. Rekreatif faaliyetler çevremde olanlar hakkında bilgimi arttırıyor.	4,38	0,64
11. Rekreatif faaliyetler merakımın tatmin edilmesinde bana yardımcı oluyor.	4,39	0,64
12. Rekreatif faaliyetler yeni şeyler denemem için bana fırsat sunuyor.	4,4	0,6
13. Rekreatif faaliyetler kendimi tanımamda bana yardımcı oluyor.	4,33	0,7
14. Rekreatif faaliyetler çevremi ve diğer insanları tanımamda bana yardımcı oluyor.	4,29	0,69
15. Rekreatif faaliyetler genel olarak toplumu tanımamda bana yardımcı oluyor.	4,31	0,73
16. Rekreatif faaliyetler bana doğa ile ilgili daha çok şey öğrenmemde yardımcı oluyor.	4,4	0,62
17. Rekreatif faaliyetler kişiler arasındaki farklılıkları kabul etmemde bana yardımcı oluyor.	4,29	0,69
18. Rekreatif faaliyetler düşünce, duygu veya fiziki yeteneklerimi diğer insanlara göstermeme imkân veriyor.	4,3	0,7
19. Rekreatif faaliyetler esnasında diğer insanlarla sosyal ilişkiler kurabiliyorum.	4,38	0,64
20. Rekreatif faaliyetler diğer insanlarla sıkı ilişkiler kurmamda bana yardımcı oluyor.	4,33	0,66
21. Rekreatif faaliyetlere başka insanlarla gruplar içinde olabildiğim için katılıyorum.	4,21	0,89
22. Rekreatif faaliyetler esnasında tanıştığım insanlar arkadaş canlısıdır.	4,29	0,67
23. Rekreatif faaliyetlerde eğlenceli insanlarla bir araya geliyorum.	4,31	0,68
24. Rekreatif faaliyetlere katılmaktan hoşlanan insanlarla bir araya geliyorum.	4,36	0,66
25. Rekreatif faaliyetleri birlikte yaptığım insanlara karşı güçlü bağlılık hissi duyuyorum.	4,31	0,74
26. Rekreatif faaliyetler rahatlamama yardımcı oluyor.	4,42	0,61
27. Rekreatif faaliyetler stresten kurtulmama sebep oluyor.	4,45	0,62
28. Rekreatif faaliyetler kendimi duygusal olarak iyi hissetmeme yardımcı oluyor.	4,41	0,64
29. Rekreatif faaliyetlere katılıyorum çünkü hoşlanıyorum.	4,44	0,63
30. Rekreatif faaliyetler beni fiziksel olarak zorluyor.	4,11	0,98
31. Rekreatif faaliyetlerde fiziksel sağlığımı arttıranları tercih ediyorum.	4,33	0,76
32. Beni fiziksel olarak yenileyen (tazeleyen) serbest zaman aktiviteleri yapıyorum.	4,37	0,7
33. Rekreatif faaliyetler sağlıklı kalmama yardımcı oluyor.	4,37	0,66
34. Rekreatif faaliyetler kilomu kontrol etmemde bana yardımcı oluyor.	4,25	0,84
35. Rekreatif faaliyetler enerji düzeyimi korumamda bana yardımcı oluyor.	4,35	0,71
36. Rekreatif faaliyet alanları/yerleri ilgi çekicidir.	4,39	0,64
37. Rekreatif faaliyet alanları/yerleri güzel yerlerdir.	4,37	0,66
38. Rekreatif faaliyet alanları/yerleri iyi tasarlanmıştır.	4,25	0,75
39. Rekreatif faaliyet alanları/yerleri hoşuma giden (beni hoşnut eden) yerlerdir.	4,37	0,69
40. Kendimi, Doğu Karadeniz Bölgesi'ne sadık bir ziyaretçi olarak görürüm.	4,44	0,62
41. İlerleyen zamanlarda ki seyahatlerimde Doğu Karadeniz Bölgesi ilk tercihim olur.	4,34	0,77

Tablo 11. (Devamı)

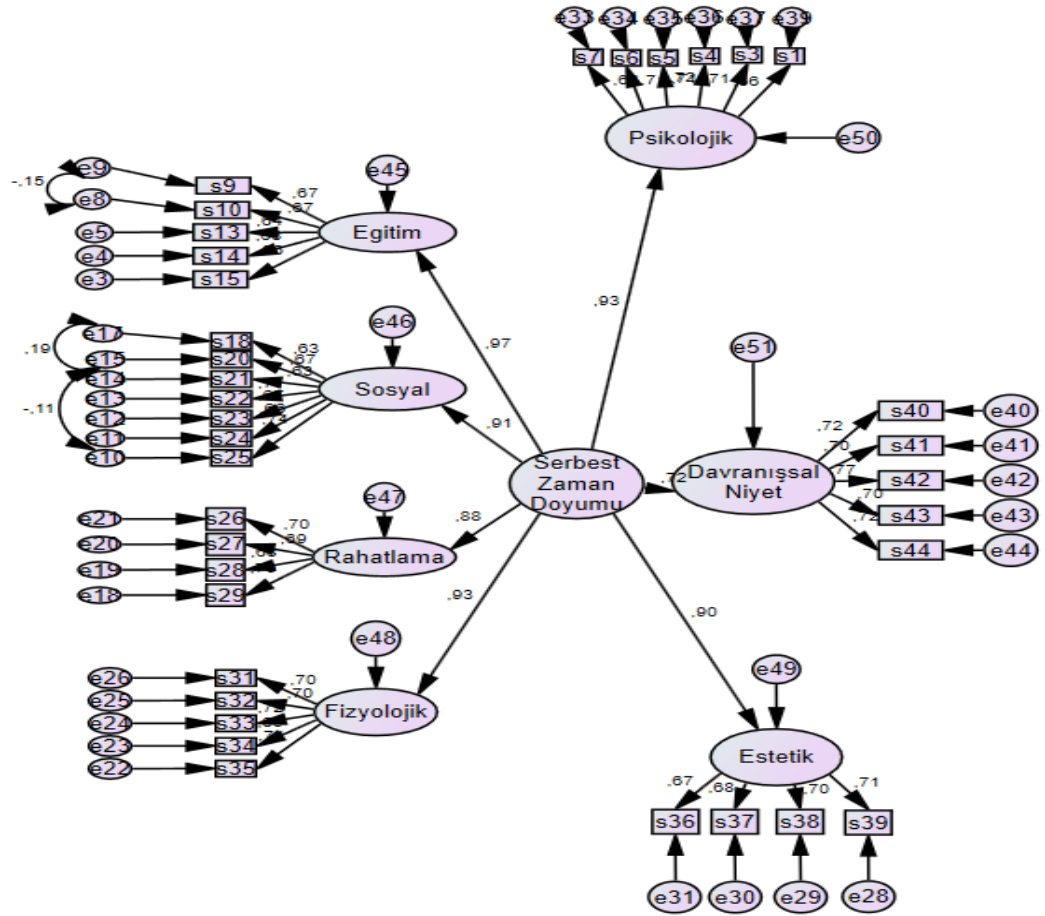
	Ort.	Std. Sapma
42. Doğu Karadeniz Bölgesi'ni ziyaret etmeleri için aile, arkadaş yakın çevreme tavsiye ederim.	4,5	0,63
43. Doğu Karadeniz Bölgesi hakkında çevremdeki kişilere tavsiyelerim olumlu yönde olacaktır.	4,46	0,64
44. Doğu Karadeniz Bölgesi'ni tekrar ziyaret etmeyi düşünüyorum.	4,44	0,69

Yukarıda verilen önermeler arasında ki en yüksek ortalama ($\bar{x}= 4,50$) Doğu Karadeniz Bölgesi'ni ziyaret etmeleri için aile, arkadaş yakın çevreme tavsiye ederim konusunda ki 42. önermede gerçekleşmiştir. Rekreatif faaliyetlere katılmaktan hoşlanıyorduma ilişkin önerme ($\bar{x}= 4,47$), Rekreatif faaliyetleri özgürce seçerime dair 1. önerme ve Doğu Karadeniz Bölgesi hakkında çevremdeki kişilere tavsiyelerim olumlu yönde olacaktır dair 43. önerme ($\bar{x}= 4,46$), Rekreatif faaliyetler stresten kurtulmama sebep oluyora dair 27. Önerme ($\bar{x}= 4,45$) ölçeğin en yüksek ortalamasına sahip önermelerdir. Rekreatif faaliyetler fiziksel olarak zorlayıp zorlamadığına ilişkin 30. önerme ($\bar{x}= 4,11$), Rekreatif faaliyetlere başka insanlarla gruplar içinde olabildiğim için katılıyorduma dair 21. önerme ($\bar{x}= 4,21$) en düşük ortalamaya sahip olan önermelerdir.

4.4.3. Çalışma Modeli Analizi

Şekil 7'de serbest zaman doyumunun davranışsal niyeti üzerinde etkisini ortaya koyan model sonuçlarına yer verilmektedir.

Şekil 7. Çalışma Modelinin Analizi

Modelin uyum ölçütleri ve etki değerlerine aşağıdaki tabloda yer verilmektedir. Uyum ölçütlerine bakıldığında, CMIN/DF (χ^2/df)=2,498 RMSEA=0,62 CFI=0,910 ve GFI=0,851 değerleri aralığında olduğu görülebilir. Çıkan uyum ölçütleri, Hooper (2008) tarafından ortaya konulan değerler içerisinde olduğu ve dolayısıyla modelin iyi bir uyum ölçütlerine sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 13. Modelin Analiz Sonuçları

	Standardize Regresyon Değeri (Tahminler)	T değeri	P	
Davranışsal Niyet <--- Serbest Zaman Doyumu	,719	10,480	***	
Psikolojik<--- Serbest Zaman Doyumu	,930	11,902	***	
Eğitim<--- Serbest Zaman Doyumu	,966	11,740	***	

Tablo 12. (Devamı)

	Standardize Regresyon Değeri (Tahminler)	T değeri	P	
Sosyal <--- Serbest Zaman Doyumu	0,912	12,529	***	
Rahatlama<--- Serbest Zaman Doyumu	0,884	11,668	***	
Fizyolojik<--- Serbest Zaman Doyumu	0,934	12,746		
Estetik<--- Serbest Zaman Doyumu	0,9	11,897		
Uyum Ölçütleri	χ^2/sd	RMSEA	CFI	GFI
	2,498	0,620	0,910	0,851

*** 0,001 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 12’de modelin değişkenlerine ilişkin yol kat sayılarında; standardize edilmiş regresyon değerleri ve anlamlılık değerleri yer almaktadır. Elde edilen bu değerler bakıldığında, serbest zaman doyumunun, davranışsal niyet üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu gözlemlenebilir (Standardize değer=,719 ve $p>0,05$). Dolayısıyla H1 hipotezi kabul edilmiştir.

4.4.4. İlişki Analizi (Regresyon Analizi)

Tablo 14. İlişki Analizi (Regresyon Analizi)

Tanımlayıcı İstatistikler			
	Ortalama	Standart Sapma	N
Davranışsal Niyet	4,4418	0,53007	397
Psikolojik	4,4102	0,49906	397
Eğitim	4,3416	0,50072	397
Sosyal	4,308	0,52481	397
Rahatlama	4,4364	0,49065	397
Fizyolojik	4,337	0,57539	397
Estetik	4,3526	0,53714	397

Tablo 13’de davranışsal niyet ve serbest zaman doyum boyutlarına ilişkin ortalamalar ve standart sapma değerleri verilmiştir. Boyutların ortalamasına baktığımızda, davranışsal niyetin ortalaması 4,44 olduğu, serbest zaman doyum

boyutların da ise en yüksek ortalama rahatlama boyutunun (4,43) en düşük ortalama ise sosyal boyutun (4,30) olduğu görülebilir. Serbest zaman doyumu boyutları ortalamaları arasında ciddi bir farkın olmadığı ifade edilebilir.

Tablo 15. Serbest Zaman Doyumu Boyutları İle Davranışsal Niyet Boyutu Arasındaki Korelasyon Değerleri

Korelasyon Değerleri								
		Davranışsal Niyet	Psikolojik	Eğitim	Sosyal	Rahatlama	Fizyolojik	Estetik
Pearson Korelasyonu	Davranışsal Niyet	1	0,593	0,511	0,516	0,589	0,563	0,619
	Psikolojik	0,593	1	0,744	0,695	0,702	0,711	0,694
	Eğitim	0,511	0,744	1	0,791	0,654	0,712	0,649
	Sosyal	0,516	0,695	0,791	1	0,632	0,757	0,628
	Rahatlama	0,589	0,702	0,654	0,632	1	0,642	0,625
	Fizyolojik	0,563	0,711	0,712	0,757	0,642	1	0,715
	Estetik	0,619	0,694	0,649	0,628	0,625	0,715	1
Sig. (1-tailed)	Davranışsal Niyet	.	0	0	0	0	0	0
	Psikolojik	0	.	0	0	0	0	0
	Eğitim	0	0	.	0	0	0	0
	Sosyal	0	0	0	.	0	0	0
	Rahatlama	0	0	0	0	.	0	0
	Fizyolojik	0	0	0	0	0	.	0
	Estetik	0	0	0	0	0	0	.
N	Davranışsal Niyet	397	397	397	397	397	397	397
	Psikolojik	397	397	397	397	397	397	397
	Eğitim	397	397	397	397	397	397	397
	Sosyal	397	397	397	397	397	397	397
	Rahatlama	397	397	397	397	397	397	397
	Fizyolojik	397	397	397	397	397	397	397
	Estetik	397	397	397	397	397	397	397

Tablo 14’da serbest zaman doyumu boyutları ile davranışsal niyet boyutu arasındaki korelasyon değerleri verilmektedir. Çoklu doğrusal modeline ilişkin öncelikle göz önüne alınması gereken hususlardan biri de korelasyon değerlerine ilişkin katsayıların istenilen değer aralığında olduğunu tespit etmektir. Fornell ve Larcker (1981) tarafından bu değerlerin ,800 altında ve anlamlı çıkmaması gerektiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla yukarıdaki tabloda görüleceği üzere bütün değişkenler

arasında korelasyon değerlerinin anlamlı olmadığı ve değerlerin ,800 altında olduğu görülebilir. Bu durumda, Coefficients tablosunda VIF değerine bakılmaktadır. VIF değerinin 4.00 altında olması hâlinde çoklu doğrusal regresyon için değerlerin uygun olduğu ifade edilebilir. Coefficients tablosuna bakıldığında bütün değerlerin 4.00 altında olması nedeniyle modelimizin korelasyon varsayımının kabul gördüğü dolayısıyla bir sonraki adıma geçilebilecektir.

Tablo 16. Model Özeti

Model	R	R ²	Düzenlenmiş R ²	Hesaplanan Standart Hesaplama	Durbin-Watson
1	,684 ^a	0,468	0,46	0,38969	1,8
a. Bağımsız değişkenler: Estetik, Rahatlama, Sosyal, Psikolojik, Fizyolojik, Eğitim					
b Bağımlı değişken: Davranışsal Niyet					

Tablo 15’de kurulan modelin sonuçlarına ilişkin değerler yer almaktadır. Bu çalışmada birden fazla bağımsız değişken bulunduğu için düzenlenmiş R² değerine bakılmaktadır. R² değerine bakıldığında, modelin bağımsız değişkenlerinin bağımlı değişkendeki varyansın %46’sını açıklamaktadır.

Tablo 17. Anova Testi

Model	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi (df)	Ortalamanın Karesi	F	Anlamlılık Değeri (Sig.)
Regresyon	52,042	6	8,674	57,118	,000 ^b
Kalan	59,224	390	0,152		
Toplam	111,266	396			
a. Bağımsız değişkenler: Estetik, Rahatlama, Sosyal, Psikolojik, Fizyolojik, Eğitim					
b. Bağımlı değişken: Davranışsal Niyet					

Tablo 16’de bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde anlamlılık etkisine bakılmaktadır. Tabloda, en az bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde etkili olduğu dolayısıyla modelin anlamlı (sig.<0.000) kurulduğu ifade edilebilir.

Tablo 18. Bağımlı Değişkenlerin Bağımsız Değişken Üzerine Etkileri

	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.	95,0% Güven Aralığı		Korelasyonlar			Doğrusal İstatistik	
	B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır	Sıfır Derece	Kısmi	Bölüm	Hata Payı	VIF
Constant	0,957	0,198		4,836	0	0,568	1,347					
Psikolojik	0,184	0,07	0,173	2,64	0,009	0,047	0,321	0,593	0,133	0,098	0,316	3,16
Eğitim	-0,067	0,073	-0,063	-0,919	0,358	-0,21	0,076	0,511	-0,047	-0,034	0,289	3,461
Sosyal	0,04	0,069	0,04	0,581	0,561	-0,096	0,176	0,516	0,029	0,021	0,292	3,421
Rahatlama	0,258	0,06	0,239	4,271	0	0,139	0,377	0,589	0,211	0,158	0,436	2,293
Fizyolojik	0,075	0,061	0,082	1,233	0,218	-0,045	0,196	0,563	0,062	0,046	0,31	3,228
Estetik	0,303	0,057	0,307	5,273	0	0,19	0,416	0,619	0,258	0,195	0,403	2,48
a. Bağımlı değişken: Davranışsal Niyet b. Bağımsız değişkenler: Estetik, Rahatlama, Sosyal, Psikolojik, Fizyolojik, Eğitim												

Tablo 17’da bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde anlamlı ve olumlu yönde etkisinin olup olmadığı verilmektedir. Yukarıdaki tabloya bakıldığında serbest zaman doyumu boyutlarından;

- Psikoloji boyutunun davranışsal niyet üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğu (sig.<0.05 ve B:.,184),
- Rahatlama boyutunun davranışsal niyet üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğu (sig.<0.05 ve B:.,258),
- Estetik boyutunun davranışsal niyet üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğu (sig.<0.05 ve B:.,303) söylenebilir.

Ancak eğitim, sosyal ve fizyolojik boyutu değerlerinin sig.>0.05 çıkması nedeniyle, bu boyutların anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülebilir. Böylece aşağıda bulunan tablo 18’de değinildiği gibi H1₁, H1₄ ve H1₆ dışında diğer hipotezler reddedilmiştir.

Tablo 19. Hipotez Sonuç Tablosu

NO:	HİPOTEZ	KABUL / RED
H1:	Serbest zaman doyumunu davranışsal niyeti olumlu etkiler.	KABUL
H1₁:	Psikoloji, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.	KABUL
H1₂:	Eğitim, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.	RED
H1₃:	Sosyal, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.	RED
H1₄:	Rahatlama, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.	KABUL
H1₅:	Fizyoloji, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.	RED
H1₆:	Estetik, serbest zaman doyumunda davranışsal niyeti olumlu etkiler.	KABUL

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekoturizm, doğal kaynakları ve kültürel değerleri korumayı amaçlayan, kitle turizminden uzak sayıca daha az ziyaretçi potansiyeline sahip ve yerel halkın sosyoekonomik durumlarını destekleyen, bakir doğal alanlara çevresel bilinç sorumluluğu yükleyen ziyaret türüdür. Yani turizm ile doğayı birbirine bağlayan ve bağlarken de çevrenin tahrip edilmemesi hususunda katılımcıya sorumluluk veren ve bu sorumluluk çerçevesinde hareket etmesi esasını güden turizm çeşidinin tanımlayıcısı olan ekoturizm; daha çok küçük gruplar hâlinde yapılıyor olup bölgede yaşayan ailelerin işlettiği küçük tesislerde, bölgenin mimarisi ve bölgedeki halkın yaşantısına benzer yerel kaynakların kullanılmasını hedeflemektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde özellikle köylerde ve küçük kasabalarda yaşayan halkın gelir durumları göz önünde bulundurulduğunda, ekoturizm sosyal statü farklarını azaltabilecek önemli bir etken olduğu söylenebilir.

1990'lı yılların başlarında Kültür ve Turizm Bakanlığınca planlanan “Yayla Turizmi Projesi” sayesinde ülke genelinde 26 yayla, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ise 20 yayla turizm merkezi olarak kabul edilmiştir. Turizm merkezi olarak ilan edilen bu destinasyonların geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar sonucunda, yayla turizmi ile beraber geliştirilebilecek kış turizmi, trekking, akarsu faaliyetleri, avcılık sporları, kültür turizmi, yaban hayatı gözlemciliği vb. bir çok alternatif turizm türünü ortaya çıkarmıştır. Fakat alternatif turizm adı altında birleşen bu faaliyetler topluluğu planlanıp uygulamaya geçilirken tüketilebilir doğal kaynakların gelecek nesillere aktarımı noktasına ve biyolojik dengenin koruma altında tutulmasına azami düzeyde dikkat edilmesi sürdürülebilirlik açısından büyük önem arz eder.

Bu bağlamda ekoturizm destinasyonlarında ki rekreasyon alanlarına olan talep, ihtiyaçların farklılaşmasıyla ilişkili olarak artmaktadır. Çalışma saatlerinde yaşanan iyileştirmeler sonucunda katılımcılar artan serbest zamanlarını hem yenilenme hem de kendini gerçekleştirme isteği doğrultusunda pasif rekreatif faaliyet yerine aktif rekreatif faaliyetler ile geçirmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Buna bağlı olarak rekreasyon alanlarına ve bu alanlarda ki faaliyetlere olan talep gün geçtikçe artış göstermektedir. Literatür çalışmaları sonucunda rekreasyon alanı ile alakalı çalışmaların yetersiz olduğu

gözlemlenmiştir. Yetersiz olmasıyla birlikte var olan bilimsel araştırmaların daha çok beden eğitimi ve peyzaj mimarlığı gibi alanlar üzerine yapıldığı göze çarpmaktadır. Rekreasyon, birçok branşı ilgilendiriyor olsa da temelinde hizmet alan ziyaretçileri ilgilendiren bir durum olması nedeni ile tam olarak turizme ait bir alandır. Bu düşünce ile hareket edilerek yapılan bu araştırma da bölgeye gelen ziyaretçilerin katılım sağladıkları rekreatif faaliyetleri, bu faaliyetlerden elde ettikleri serbest zaman doyumu ve davranışsal niyetin incelenmesine karar verilmiştir. Belirtilen bu durumlar göz önünde bulundurularak çalışmanın ekoturizm ve rekreatif faaliyetler noktasında oldukça zengin bir bölge olan Doğu Karadeniz Bölgesi'nin uygun olacağı düşünülmüştür. Doğu Karadeniz Bölgesi'ni ziyaret eden turistlerin, ekoturizm kapsamında yürütülen rekreatif faaliyetlerden elde edilen serbest zaman doyumunun davranışsal niyet üzerine etkisi bu araştırma ile ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmaya katılım sağlayan ziyaretçilerin demografik özellikleri incelendiğinde; kadın katılımcıların daha fazla olduğu görülmektedir (%54,2'si kadın ve %45,8'i erkek). Katılımcıların yaş dağılımlarında ise 25-34 yaş arası (%50,4) ve 18-24 yaş arası (%27) olarak belirlenmektedir. Ankete genç nüfus çok daha fazla katılım gösterdiği söylenebilir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde; Ön Lisans / Lisans (%71) mezunu katılımcıların yüksek bir yüzde ile ağırlıklı olduğu saptanmıştır. Bu durum, katılımcıların eğitilmiş kitleden oluştuğunu göstermektedir. Eğitim durumundan elde edilen sonuç, Kasalak ve Bahtiyar (2017) tarafından yapılan bir araştırmadan elde ettikleri bulgular ile birbirine yakınlık göstermektedir. Belirtilen bu araştırmada, Akdeniz ve Ege bölgelerine giden ekoturistlerin çoğunluğu lisans ya da lisansüstü seviyede eğitim aldıklarını belirlenmiştir.

Bu araştırmada, katılımcıların çoğunluğunun bekâr olduğu gözlemlenmiştir (%67,8). Meslek gruplarına göre bakıldığında özel sektör çalışanlarının (%51,9) en fazla katılım sağlayan meslek grubu olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcıların ziyaret ettikleri şehirler incelendiğinde, Trabzon (%79,8) ilk sırada yer almaktadır. Katılımcılara tatil kararında etkili olan araçlar / kişiler sorulduğunda çoğunluğun aile ya da arkadaşın (%39,8) etkili olduğunu belirtmiştir. Bölgeyi ziyaret amaçları sorulduğunda ise doğa amaçlı (%52,6) ziyaret edenlerin oranının yüksek olduğu saptanmıştır. Katılımcıların aylık ortalama gelirleri 2000 – 3999 (%49,9) arasında olduğu belirlenmiştir. Bu istatistiğe bakarak katılımcıların gelirlerinin ortalama düzeyde

olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılara, ziyaret süresince katıldığınız rekreatif faaliyetler sorulduğunda doğa yürüyüşü (%83,6) yüksek bir oranla ilk sırada, yayla turizmi (%83,4) ise hemen ardından ikinci sırada olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların serbest zaman doyumu ölçeğine verdikleri cevaplardan “Rekreatif faaliyetlere katılmaktan hoşlanıyorum” ($\bar{x}= 4,47$) maddesi en yüksek ortalama sahipken, davranışsal niyet ölçeğine verdikleri yanıtlara göre en yüksek ortalama, “Doğu Karadeniz Bölgesi’ni ziyaret etmeleri için aile, arkadaş, yakın çevreme tavsiye ederim ($\bar{x}=4,50$) maddesidir.

39 soruluk serbest zaman doyumu ölçeği toplamda 6 boyuttan oluşurken, 5 soruluk davranışsal niyet ise tek boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutların ortalamaları ise; davranışsal niyet boyutu (4,44), serbest zaman doyumu boyutlarına baktığımızda ise; rahatlatma boyutu (4,43), psikolojik boyut (4,41), estetik boyutu (4,35), eğitim boyutu (4,34), fizyolojik boyut (4,33) ve son olarak sosyal boyut (4,30) olarak belirlenmiştir.

Serbest zaman ihtiyacı, Bull ve arkadaşlarının (2003) da ifade ettiği gibi insanların günlük hayatta da yaşanan sorunlardan kaçarak ruhi gerginliklerden, duygusal ve zihinsel yorgunluktan da sıyrılma amacıyla böyle bir arayış içerisinde olduklarını ve sosyalleşme ihtiyacının olduğu söylenebilir. Yine Karaküçük (2008) yapmış olduğu araştırmada ifade ettiği gibi sanatsal, zihinsel, vücut direnci ve estetiklik gibi nedenlerle seyahat ettikleri ve bu arayış içerisinde oldukları ifade edilebilir. Bu çalışmada altı boyuttan oluşan serbest zaman doyumunun davranışsal niyeti etkileyip etkilemediği ölçülmüştür. Bu araştırmanın temel amacını kapsayan ve bu amacın modelini ortaya koyan serbest zaman doyumunun turist davranışsal niyetine etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Yılmaz (1989)’ın ifade ettiği gibi bireyin kültürel, fiziksel ve sosyal olarak kendini gerçekleştirme çok önemli bir durumdur. Bu duruma bağlı olarak burada memnun olan ve kültürel fiziksel ve sosyal aktiviteleri yerine getiren bireyin büyük ölçüde doyuma ulaşması mümkündür. Wang (2008)’ın belirtmiş olduğu gibi *“birey serbest zaman doyumuna kendi seçimlerine göre yön verebilir”* ifadesi serbest zaman doyumu davranışsal niyet üzerinde ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Anderson (1994)’ın davranışsal niyet ile ilgili söylemiş olduğu *“tatmin sürecinin bir çıktısı”* ifadesinden yola çıkarak serbest zaman doyumuna ulaşan kişilerin tekrar aynı bölgeyi ziyaret etmesi ve başkalarına tavsiye etmesi mümkündür. Belirtilen bu hususlara bakarak yapılan analizler sonucunda serbest zaman doyumunun ve

davranışsal niyet arasında ki ilişkiler incelendiğinde; birbirleri arasında pozitif yönlü ilişkiler olması, belirtilen araştırmacılar tarafından desteklenir niteliktedir.

Akpınar (2005), tarafından yapılan bir çalışmada ekoturizmin estetik devamlılığı “*çevreye karşı zararsız, değişimlere karşı dirençli, kendini kontrol edebilen*” olarak ifade etmiştir. Bu ifadeden yola çıkarak serbest zamanlarda ziyaret edilen bu bölgelerin doğallığını koruyabilmek amacının ön planda olduğunu ve bu şekilde estetiklik anlayışının daha kalıcı olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan bu çalışmada estetik boyutunun davranışsal niyete pozitif yönlü etki ettiği görülmektedir. Bunun sebebi, kişilerin günlük yaşamlarını idame ettikleri yerlerden uzaklaşarak bakir bölgelere ziyarette bulunmaları olarak düşünülmektedir.

Hazar (2014), serbest zaman doyumunun rahatlama boyutunu ifade ederken; günümüzde bireyler, iş hayatı dışında da aktiviteler gerçekleştirerek stres atmak ve ruhsal olarak dinlenme arzusunda olduklarını vurgulamış ve yapılan bu çalışmada da rahatlama boyutunun davranışsal niyete etkisinin pozitif yönlü olduğu görülmüştür. Pozitif yönlü bu paralelliğin sebebi ise kalabalık şehirlerin yoruculuğundan ve bunaltıcılığından uzaklaşan bireylerin doğa ile iç içe olması olarak düşünülmektedir.

Wang (2008)’ın yapmış olduğu bir araştırmanın sonucunda ifade etmiş olduğu gibi olaylara sürekli olumlu yaklaşmak, kişinin kendini özgür hissetmesi ve bireyin sosyal anlamda kendini değerli hissetmesi psikolojik etkenlerin davranışsal niyeti etkilediğini göstermiştir. Yapılan bu çalışmada da psikolojik boyutun davranışsal niyete etkisinin pozitif yönlü olduğu görülmüştür. Psikolojik olarak insanların pozitif geri dönüşler yapmasının sebebi ise hem yapılan rekreatif faaliyetler esnasında eğlenmesi hem de entelektüel açıdan meydan okuma hissi olarak düşünülmektedir.

Yoğun iş temposu sebebiyle kendine zaman ayıramayan bireyler sosyalleşmek amacıyla birtakım etkinliklere katılım sağlar. Farklı bir açıdan bakılacak olursa, Aydoğan ve Gündoğdu (2006)’nın da belirtmiş olduğu gibi “*toplum içerisinde bulunmak istemeyen, sosyalleşmekten çekinen ve yalnız kalmayı tercih eden bireyler, ortak etkinliklere katılarak etkili bir iletişime ve özgüvene sahip olur.*” Ancak yapılan bu çalışmada sosyal boyutun davranışsal niyeti etkilemediği görülmüştür. Bunun sebebi ise ekoturizmin küçük gruplarla veya bireysel yapılmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Torkildsen (2005), yapmış olduğu bir çalışmada serbest zaman doyumunun boyutlarından biri olan eğitim boyutunun serbest zamanda ki onemini, “*Kişinin sahip olduğu alternatiflerin farkına varması ve doğru tercihleri yapmasına yardımcı olmaktır.*” şeklinde ifade etmiştir. Yapılan bu çalışmada eğitim boyutunun davranışsal niyeti etkilemediği ortaya çıkmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında eğitim seviyelerinin değişiklik göstermesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Karak (2008)’n çalışmasında belirtildiği gibi, serbest zamanlarda yapılan sportif faaliyetler vücut direncinin artmasında onemli rol oynar. Ekoturizm kapsamında yapılan aktif rekreatif faaliyetlerin tamamı, serbest zaman doyumunun fizyolojik boyutunu direkt olarak etkilemektedir. Fakat yapılan bu çalışma kapsamında fizyolojik boyutun davranışsal niyeti etkilemediği gözlemlenmiştir.

Araştırmanın saha çalışmasının Covid-19 pandemisine ve kısıtlamalarına denk gelmesi bu çalışmanın ana kısıtlılığını oluşturmaktadır. Bu bağlamda yabancı ziyaretçilerin yoğun şekilde ziyaret ettikleri çalışma bölgesinde kısıtlamalar sebebiyle online olarak yerli ziyaretçiler üzerinde yapılmak zorunda kalınmıştır.

Ekoturizm alanlarında yapılan rekreatif faaliyetlerden elde edinilen serbest zaman doyumunun davranışsal niyet üzerine olan etkilerinin belirlendiği bu araştırmanın ilgili literatüre, sektöre, yerel halka ve katılımcılara faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda yapılan bu araştırmanın; bölgede çalışma yapan araştırmacılar, akademisyenler, peyzaj planlayıcıları, turizm planlayıcıları, özel sektör yöneticileri, girişimciler ve katılımcılar için yol gösterici nitelikte olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlar bağlamında yerel paydaşlara ve ilgili kamu kuruluşlarına yönelik öneriler aşağıdaki gibidir:

- Katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığı zaman görülmektedir ki; birinci ve ikinci yaş kategorisindeki katılımcıların çok ağırlıklı olmasıyla beraber nc yaş kategorisindeki katılımcıların beklenenden çok daha az olduğu görülmüştür. Bu duruma öneri olarak sağlık turizmine ilişkin destinasyonların kurulması ve fiziksel dayanıklılık gerektiren ekoturizm aktivitelerinin nc yaş grubunun da aktif şekilde katılım sağlayabileceği yeni eşitlendirmeler yapılabilir.
- Doğu Karadeniz Bölgesi kapsamında araştırılan illere bakıldığı zaman bölgede bulunan 7 il arasında en az ziyaret edilen illerin Bayburt ve Artvin olduğu

görülmektedir. Bahsedilen bu iller için ziyaretçi verilerini arttırabilmek adına ekstra turizm planlamalarının yapılması ve var olan destinasyon ve etkinliklerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

- Destinasyonları korumak amacıyla ferdi veya küçük gruplar halinde yürütülmesi hedeflenen ekoturizm sürecinde; yapılacak rekreatif faaliyetlerin insanları tanıştırma ve kaynaştırma üzerine daha fazla yoğunlaşılması kişilerin çok daha fazla sosyalleşmesine sebep olacaktır.

Sonuç olarak bu çalışmada serbest zaman doyumunun davranışsal niyete etkisi ölçülmüştür. Gelecek çalışmalarda turist memnuniyetinin serbest zaman doyumu ve davranışsal niyete aracılık etkisini ölçen araştırmalar yapılabilir.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada var olan doğal güzellikleri ve kültürü zedeleyip yok olmasına neden olan ve gelecek nesillerin bizlere bırakılan bu mirastan mahrum kalmasını göze alarak sınırsız tüketim bilinci ile hareket eden insanlar için Kızılderili Şef Seattle'nin şu sözlerine değinmek çok yerinde olacaktır:

“Beyaz adam annesi olan toprağa ve kardeşi olan gökyüzüne, alıp satılacak, işlenecek, yağmalanacak bir şey gözüyle bakar. Onun bu ihtirasıdır ki toprakları çölleştirecek ve her şeyi yiyip bitirecektir. Beyaz adamın kurduğu kentlerde, bir çiçeğin taç yapraklarının açarken çıkardığı tatlı sesler, bir kelebeğin kanat çırpışları duyulamaz. Son ırmak kurduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde; beyaz adam paranın yenilemeyen bir şey olduğunu anlayacak.”

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). Felsefe terimleri sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akgül, B. M., Özdemir, A. S., Erturan Öğüt, E. E. ve Karaküçük, S. (2016). Ciddi boş zaman envanteri ve ölçümü: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 2820-2838.
- Akkılıç, M. E. ve Varol, İ. (2016). Turistlerin hizmet kalitesi algılarının davranışsal niyetler üzerindeki etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19(36), 3-19.
- Akyürek, S. (2016). Rekreasyon alan ve faaliyetlerinin yurt içi turizm talebi ve yeniden ziyaret etme niyetine etkisi: Bodrum örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Altunışık, R., Özdemir, Ş. ve Torlak, Ö. (2006). Modern pazarlama. Sakarya: Değişim Yayınları.
- Ardahan, F. (2012). Doğa yürüyüşü yapanların yaşam doyumu düzeyleri ile duygusal zekâ ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 1(2), 11-19.
- Ardahan, F. ve Lapa, T.Y. (2010). Üniversite öğrencilerinin serbest zaman tatmin düzeylerinin cinsiyete ve gelire göre incelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 21(4), 129-136.
- Ardahan, F. ve Mert, M. (2014). The factors affecting individuals' participation in cycling, mountaineering and trekking activities: an application of probit analysis for Turkey case. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 5(1), 128-150.
- Argan, M. (2007). Eğlence pazarlaması. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Argan, M., Yüncü, D., Coşkun, İ. O., Sevil, T., Özel, Ç., Yüncü, H., ve Şimşek, K. (2013). Rekreasyon yönetimi. Anadolu Üniversitesi Web-ofset Tesisleri, Eskişehir.
- Argyle, M. (2001). The psychology of happiness. London: Routledge
- Arlı, E. (2012). Yat limanı işletmeciliğinde algılanan hizmet kalitesi faktörlerinin tekrar tercih etme niyeti, tavsiye etme niyeti ve genel memnuniyet düzeyi üzerindeki etkisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 19-32.

- Arslan, Y. (2005). Erdek ve çevresinin ekoturizm açısından değerlendirilmesi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(13), 29-53.
- Aydın, A. H. (2011), Yönetim bilimi. 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aydoğan, İ. ve Gündoğdu, F.B. (2006). Kadın öğretim elemanlarının boş zamanlarını değerlendirme etkinlikleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21, 217-232.
- Aytaç, Ö. (2002). Boş zaman üzerine kuramsal yaklaşımlar. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12, 231-260.
- Ayyıldız Durhan, T. (2018). Sportif rekreasyon faaliyetlerine katılan bireylerde ekorekreasyonel tutum. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bakırcı, M. (2002). Ekoturizm. II. Turizm Şurası Bildirileri. 2. Cilt. Ankara, 243-248.
- Bal, H. (1995). Turizmin kırsal toplumda aile içi ilişkilere etkisi. İstanbul, Doğa - İnsan Yayınları.
- Ballantine, J. L. and Eagles, P. F. (1994). Defining Canadian ecotourists. Journal of Sustainable Tourism, (2) 4, 210-214.
- Barthes, R. (2006), Romanın Hazırlanışı I :Collège De France Dersleri ve Seminerleri 1978-1979, Çev.: Mehmet Rifat-Sema Rifat, İstanbul: Sel Yay.
- Beard, J. G. ve Ragheb, M. G. (1980). Measuring leisure satisfaction. Journal Of Leisure Research, 12(1), 20-33.
- Bilge, F. A. ve Göksu, N. (2010). Tüketici davranışları. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Broadhurst, R. (2001). Managing environments for leisure and recreation. London: GBR: Routledge.
- Broughton K. ve Beggs B. (2007). Leisure satisfaction of older adults. Activities, Adaptation and Aging, 31(1), 1 – 18.
- Bull, C., Hoose, J. ve Weed, M. (2003). An introduction to leisure studies. Pearson Education.
- Caldicott, J., ve Fuller, D. (2005). The Concept and relevance of ecotourism to indigenous economic and human development in remote Australian communities. Centre for Regional Tourism Research, 1-17.
- Can, E. (2015). Boş zaman, rekreasyon ve etkinlik turizmi ilişkisi. İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi, (10), 1-17.
- Cemalcılar, İ. (1998), Pazarlama: kavramlar - kararlar. İstanbul: Beta Yayınları.

- Cevahircioğlu, B. (2007). Efes ile ilk adım basketbol okulları projesine katılan 9-15 yaş grubu çocukların rekreasyon aktivitelerine katılımlarının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Chen, C. ve Tsai, D. (2007). How destination image and evaluative factors affect behavioral intentions? *Tourism Management*, 28 (4), 1115–1122.
- Chen, Y.C., Li, R.H. ve Chen, S.H. (2013). Relationships among adolescents' leisure motivation, leisure involvement, and leisure satisfaction: a structural equation model. *Social Indicators Research*. 110(3), 1187– 1199.
- Choi, S.H. ve Fu, X. (2015). Re-Examining the dimensionality of leisure motivation and leisure satisfaction in a multicultural context: Evidence from Macau. *Humanities & Social Sciences Reviews*. 3(1): 6-10.
- Chun, S., Lee, Y., Kim, B., ve Heo, J. (2012). The contribution of leisure participation and leisure satisfaction to stress-related growth. *Leisure Sciences*, 34(5), 436-449.
- Cordes, K. A. ve İbrahim, H. (1996). Applications in recreation and leisure: for today and future. St. Louis Missouri: Mosby-Year Book.
- Cut-Lupulescu, F., Dincu, A. M. ve Borlovan, I. C. (2014). Implications of rural tourism and agritourism in sustainable rural development. *Animal Science and Biotechnologies*, 301- 302.
- Cüceloğlu, D. (1993). İnsan ve davranışı: psikolojisinin temel kavramları. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çabuk, A. (1996). Turizm-çevre ilişkisi: Gündem 21 kapsamında turizmde çevre bilinci kazandırılması üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çekiç, İ. (2021). Gastronomi şehirlerinin algılanan mutfak imajı ile davranışsal niyet arasındaki ilişki. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çelem, H. T. D., ve Kılıç Benzer, A. N. Y. (2007). Bolu-Göynük ve yakın çevresi doğal ve kültürel kaynaklarının ekoturizm açısından değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çimen, H. ve Kılıç, G. (2003). Kış turizminin bölge ekonomisine katkıları. “Türkiye’nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları” Konferansı, Çankırı.

- Çolakoğlu, T. (2005). Üniversite öğretim elemanlarının boş zaman alışkanlıklarını değerlendirmeleri üzerine bir araştırma. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(1), 247-258.
- Çubuk, M. (1984). Turizmin dinlenme eğlenme ve BZD ile bütünleşmesi, yeniden tanım denemesi ve turizmin planlamasında sistemli bir yaklaşım, İstanbul: MSÜ Yayını.
- Demir Ş. Ş. ve Kozak M. (2011). Turizmde tüketici davranışları modelini oluşturan aşamalar arasındaki ilişki. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 22(1), 9-34.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). Ekoturizm yönetimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demir, Ş. Ş. (2010). Turizmde tüketici davranışları modelini oluşturan aşamalar arasındaki ilişki: turistler üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Demir, Ş. Ş. ve Kozak, M. (2011). Turizmde tüketici davranışları modelini oluşturan aşamalar arasındaki ilişki. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 22(1), 19-34.
- Deveci, B. (2020). Beş faktör kişilik özelliklerinin iş doyumunu ve yaşam doyumuna etkisi: turist rehberleri üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış doktora tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Dinç, Y. (2006). Uluslararası tur operatörlerinin, turistik ürünün satışlarını ve verimliliğini artırmak için, paket tur düzenleyecekleri bölgesel turizm pazarında aradıkları özellikler. Pazarlama Dünyası, Kasım-Aralık, (2006-6).
- Dinçer, F. (1993). Turizm ve turist tanımlarındaki gelişmeler. Turizm Yıllığı 93, Ankara: TKB Yayını.
- Divinagracia, L. A., Divinagracia, M. R. G. ve Divinagracia, D. G. (2012). Digital media-induced tourism: The case of nature-based tourism (NBT) at East Java, Indonesia. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 57, 85-94.
- Doğan, İ. (2000). Sosyoloji kavramlar ve sorunlar. İstanbul: Sistem Yayıncılık San. Tic. Aş.
- Doğaner, S. (2001). Türkiye turizm coğrafyası. Ankara: Çantay Kitabevi.
- Durmaz, Y. (2011). Tüketici davranışı, 2. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Dündar, S. (1993). Teorik çerçeve içinde yaşamdan duyulan tatmin kavramı. Yönetim Dergisi, 4, 49-54.

- Eccles, J.S. ve Roeser, R.W. (2011). Schools as developmental contexts during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*. 21(1), 225–241.
- Eminoğlu, E. (2011). Boş zamanların değerlendirilmesinde ilköğretim okullarındaki öğrenci kulüplerinin yeri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Emir, E. (2020). Serbest zaman doyumu, ilgilenimi ve algılanan özgürlük ilişkisi: fiziksel aktivite yoluyla kadınların güçlenmesi. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erdoğan, H., (1996). Uluslararası turizm. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, N. (2003). Çevre ve eko turizm. Ankara: Erk Yayınları.
- Eren, E. (1989). Yönetim psikolojisi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
- Eren, Ö. ve Mizrahitokatlı, C. M. (2020). İnsani gelişim endeksinin Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı çerçevesinde tekrar değerlendirilmesi. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 3(1), 48-62.
- Ergün., N. D., Dirican, M. ve Kırmızı, İ. (2016). Beş faktör kişilik envanterine göre boş zaman tatminlerinin belirlenmesi: mavi ve beyaz yakalı çalışan farkı. 24. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Kongre Bildiri Kitapçığı, Ss.497-508.
- Ersöz, S. ve Bozkurt, M. (2015). Kırsal turizm kapsamında çiftlik turizmi ve Rize ilinde uygulanabilirliği. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 1-9.
- Ertüzün E. (2013). Kadınların sportif aktivitelere ilişkin sağlık inançları, Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Fennell, D. A. (2008). Ecotourism and the myth of indigenous stewardship. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(2), 129-149.
- Fisunoğlu, M. (1997). Sürdürülebilir kalkınma ve ekonomi. Sürdürülebilir kalkınmanın uygulanması, tartışma toplantısı, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayın No: 126. 13-26.
- Gitelson, R. J. ve Crompton, J. L. (1984) Insights in tot repeat vacation phenomenon, *Annals of Tourism Research*, 11, 199–217.
- Gökçe, H. (2008). Serbest zaman doyumunun yaşam doyumu ve sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

- Gül, T. (2014). Rekreasyon olgusuna genel yaklaşım, rekreasyona giriş. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gülbahçe, Ö. (1996). Boş zamanları değerlendirme alışkanlıkları (Türkiye örneği).Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Gülez, S. (2000). Doğa koruma ve milli parklar, Yayımlanmamış ders notları, Kara Elmas Üniversitesi, Orman fakültesi peyzaj mimarlığı bölümü, Bartın.
- Gümüş H. (2012). Fiziksel aktivite için park ve rekreasyon alanlarına gelen kullanıcıların mekân seçimini ve fiziksel aktiviteye katılımını etkileyen faktörler. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Güneş, G. (1995). Sürdürülebilir turizm. Çevre ve İnsan Dergisi, 6, 35-39.
- Güngörmüş, H.A. (2007). Özel sağlık-spor merkezlerinden hizmet alan bireyleri rekreasyonel egzersize güdüleyen faktörler. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gürbüz, M. ve Aydın, A. H. (2012). Zaman kavramı ve yönetimi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi. 1-20
- Gürsoy, Y. (2015). Giresun'da yürüyüş turizmin çeşitlendirilmesi. Journal of International Social Research, 8(37).
- Hacıoğlu N. Gökdeniz A. ve Dinç Y. (2009) Boş zaman ve rekreasyon yönetimi örnek animasyon uygulamaları. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hayran, O. ve Aksayan, S. (1991). Pratisyen hekimlerde iş doyumu. Toplum ve Hekim, 47, 16-17.
- Hazar, A. (2003). Rekreasyon ve animasyon, 2. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hazar, A. (2014). Rekreasyon ve animasyon. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Her Mevsim Karadeniz Projesi Master Planı. (2013). Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası
- Hetzer, D. (1965). Environment, Tourism, Culture. Links, July, 1-3.
- Honey, M. S. (1999). Treading lightly? Ecotourism's impact on the environment. Environment: Science and Policy for Sustainable Development, 41(5), 4-9.
- Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. (2008). Structural equation modelling, fit indices, covariance structure modelling; reporting structural equation modelling; model fit. Electron. J. Bus. Res. Methods, 6, 53-60.

- Huang C.Y. (2003). The relationships among leisure, leisure satisfaction and life satisfaction of college students in Taiwan. Doctoral dissertation. University of the Incarnate Word.
- Hudman, E.L. (1992). Turizmin rolü ve çevre sorunları ile gelecekteki olası etkilerine yaklaşım. Turizm ve çevre, Turizmde Seçme Makaleler: 16, Özel Sayı, İstanbul: TUGEY Yayın No: 24, 25-34.
- Iso-Ahola, SE. ve Weissinger, E. (1990). Perceptions of boredom in leisure: conceptualization, reliability and validity of the leisure boredom scale. Journal of Leisure Research, 22(1), 1–17.
- İssı, Y. (1989). Türkiye turizminin yapay ve doğal çevre üzerindeki etkileri. İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt. 47, Sayı. 1, 115-131.
- İlban, M. O., Bezirgan, M., ve Çolakoğlu, F. (2016). Termal otellerde algılanan hizmet kalitesi, memnuniyet ve davranışsal niyetler arasındaki ilişkilerin incelenmesi: Edremit örneği. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 27(2), 181-194.
- İslamoğlu, A. H. (2003). Tüketici davranışları, İstanbul: Beta Yayınları.
- İslamoğlu, A. H. ve Altunışık, R. (2013). Tüketici davranışları. İstanbul: Beta Yayınları.
- Jang, S. ve Feng, R. (2007). Temporal destination revisit intention: the effects of novelty seeking and satisfaction. Tourism Management, 28, 580–590.
- Kaçar M. (2014). Termal turizm işletmeleri müşterilerinin rekreasyon talebi: Balıkesir İli Örneği, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2004). Turizm ve çevre. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Karabulut, M. (1989). Tüketici davranışı. İstanbul: İÜ İşletme İktisadi Enstitüsü.
- Karahan, T. F. ve Sardoğan, M. E. (2011). Eğitim psikolojisi-kişilik gelişimi, Ankara: Pegem Akademi.
- Karahan, T. F. ve Sardoğan, M. E. (2012). Psikolojik danışma ve psikoterapide kuramlar (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Karaküçük, S. (2008). Rekreasyon boş zamanları değerlendirme, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karaküçük, S. ve Akgül, B. M. (2016). Ekorekreasyon rekreasyon ve çevre. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karalar, R. (2009). Çağdaş tüketici davranışı, 3. Baskı. Meta Basım.

- Karaman, N. ve Türkay, O. (2014). Turizm ve çevre, 6. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi, 12.Basım. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karpuz, M. (2017). Macera turizm faaliyetlerine katılan turistlerin memnuniyetinin tekrar ziyaret etme niyeti ile ilişkisi: Fethiye örneği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Kasalak, M. A. ve Bahtiyar, D. (2017). Ege ve Akdeniz bölgelerine seyahat eden ekoturistlerin sosyo-demografik özellikleri ve motivasyonları üzerine bir araştırma. Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 10 (52), 1088-1096.
- Kaya, İ. ve Atçı, D. (2015). Türk turizm sektöründe çalışma saatlerinin analizi ve değerlendirilmesi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2), 23-47.
- Kement, Ü.,ve Bükey, A. (2019). Doğa ve kültür fotoğrafçılığı kapsamında rekreasyonel motivasyonun demografik özelliklere göre incelenmesi. Tourism and Recreation, 1(1), 23-30.
- Kemperman, A. D. A. M. ve Timmermans, H. J. P. (2008). Influence of socio-demographics and residential environment on leisure activity participation. Leisure Sciences, 30(4), 306-324.
- Kensinger K.M. (2004). Leisure experiences of young adults with developmental disabilities: a case study. Doctoral Dissertation. University of Florida
- Keser, A. (2005). İş doyumu ve yaşam doyumu ilişkisi: Otomotiv sektöründe bir uygulama. Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 7, 77-95.
- Kılbaş, Ş. (2010). Rekreasyon boş zamanı değerlendirme. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kılıç, M. (2016). Gençlik şiddet ve serbest zaman. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Kızanlıklı, M. (2014). Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında rekreasyon eğitiminin yapısı. International Journal of Sport Culture and Science, 2(özel sayı 1), 46-60.
- Kızılırmak, İ. (2006). Yayla turizmi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kinney, W. B. ve Coyle, C. P. (1992). Predicting life satisfaction among adults with physical disabilities. Archives of Physical Medicine and Rehabilitation, 73, 863-869.
- Koca, H. (1995). Gözne’de yayla turizmi. Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, 1(1), 281-299.

- Koç, N. (1991). Kırsal rekreasyon planlaması. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi. Ders Kitabı, Ankara.
- Koçel, T. (1998). İşletme yöneticiliği, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Koçyiğit, M. ve Yıldız, M. (2015). Yerel yönetimlerde rekreasyon uygulamaları: Konya örneği. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2 (2), 211-223.
- Kodaş, D., Kodaş, B., ve Arıca, R. (2015). Yiyecek-içecek çalışanlarının serbest zaman tatmin düzeyleri ile serbest zamanda algılanan özgürlüklerinin incelenmesi, 3. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi 5-7 Kasım, 263-271.
- Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M. (2001). Genel turizm, ilkeler, kavramlar. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Köknel, Ö. (1998). Zorlanan insan-kaygı çağında stres. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 4. Basım, 119.
- Köktaş, Ş. (2004). Rekreasyon boş zamanı değerlendirme. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Köleoğlu, N., Şahin, U. Ö. ve Çolakoğlu, H. (2018). Sanal deneyimsel pazarlama ile davranışsal niyet ilişkisinde sosyal ajanların aracılık rolü. Çanakkale: Dora Yayıncılık.
- Köseoğlu, Ö. (2002). Değişim fenomeni karşısında markalaşma süreci ve bu süreçte halkla ilişkilerin rolü. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler Anabilim Dalı, İzmir.
- Kraus, R. (2000). Leisure in a changing America, (İkinci Baskı), USA: Allyn ve Bacon.
- Kraus, R. G. (1985). Recreation program planning today. London: Scott Foresman ve Company.
- Kuntay, O. (2004). Sürdürülebilir turizm planlaması. Ankara: Alp Yayınevi.
- Kuo., C. T. (2013). A study of the correlation between leisure benefits and behavioral intentions-using bantou arts and cultural village as an example. *International Review of Management and Business Research*, 2(4), 1065-1074.
- Kurar, İ. ve Baltacı, F. (2014). Halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıkları: Alanya Örneği. *International Journal of Science Culture and Sport August Special*, (2), 41-53.
- Kurtuluş, K. (2010), Araştırma yöntemleri, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Küçükarslan, N (2007). Özel ilgi turizmi. Ankara: Ekin Yayıncılık.

- Lafargue, P. (2010) Tembellik hakkı (İkinci Baskı). (Hasan İlhan, Çev.). Ankara: Alter Yayıncılık.
- Lee, T. H. (2009). A structural model to examine how destination image, attitude, and motivation affect The Future Behavior Of Tourists. *Leisure Sciences*, 31(3), 215-236.
- Lın, J. ve Hsieh, P. (2005). The influence of technology readiness on satisfaction and behavioral intentions toward self-service technologies. *Computers In Human Behavior*, 3 (23), 1597-1615.
- Lloyd, K. M. ve Auld, C. J. (2002). The role of leisure in determining quality of life: Issues of content and measurement. *Social indicators research*, 57(1), 43-71.
- Lu, L. ve Hu, CH. (2005). Personality, leisure experiences and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 6, 325- 342.
- Mastronardi, L., Giaccio, V., Giannelli, A. ve Scardera, A. (2015). Is agritourism eco-friendly? A comparison between agritourisms and other farms in Italy using farm accountancy data network dataset. *Springer Plus*, 4(1), 1-12.
- Meydan Uygur, S. (2007). Turizm pazarlaması, Ankara: Nobel Yayınları.
- Mirzeoğlu, N., Mirzeoğlu, D., Paknadel, A. C. ve Erdoğan, Ş. (1996). Devlet ve özel okullarda çalışan beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyumu düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 7(1), 3-12.
- Mucuk, İ. (1998), Pazarlama ilkeleri. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Mutlu İ., Yılmaz B., Güngörmüş H., Sevindi T. ve Gürbüz B. (2011). Bireyleri rekreasyonel amaçlı egzersize motive eden faktörlerin çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 13(1), 54-61.
- Odabaşı, Y. (1998). Tüketici davranışı ve pazarlama stratejisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2008). Tüketici davranışları. İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Oğuz, D. (1991). Sinop sahil şeridinin turizm-rekreasyon olanaklarının saptanması turistik ve rekreatif gelişmelerin çevre ile etkileşiminin irdelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Okumuş, E. (2010). Zaman sosyolojisi: Bir giriş denemesi. *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 121-174.

- Öner, N. (1998), Klasik mantık. Ankara: Bilim Yayınları.
- Örücü, Ö. K. (2002). Eğirdir yöresindeki mevcut peyzaj değerlerinin turizm açısından değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Özdevecioğlu, M. ve Doruk, N. Ç. (2009). Organizasyonlarda iş-aile ve aile iş çatışmalarının çalışanların iş ve yaşam tatminleri üzerindeki etkisi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 0(33), 69-99.
- Özkök, F.G. ve Çoban, Ö. (2009). Ekoturizm mi ekoterörizm mi?. 10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 21-24 Ekim, Mersin, 591-602.
- Öztunalı-Kayır, G. (1998). Eko-Turizmin sosyal, ekonomik ve kültürel katkıları. Türkiye'nin kıyı ve deniz alanları II. Ulusal Konferansı Bildiriler Kitabı, 22-25.
- Passmore, A. ve Davina F. (2001). Development and administration of a measure to assess adolescents' participation in leisure activities, Adolescence, 36(141), 67-75.
- Pearson, Q. M. (1998). Job satisfaction, leisure satisfaction, and psychological health. The Career Development Quarterly, 46(4), 416-426.
- Phillips, W. J., Wolfe, K., Hodur, N. ve Leistritz, F. L. (2011). Tourist word of mouth and revisit intentions to rural tourism destinations: a case of north dakota, USA. International Journal Of Tourism Research, 15 (1), 93-104.
- Plummer, R. (2009). Outdoor Recreation: An Introduction. New York: Routledge.
- Poon, A. (1993). Tourism, technology and competitive strategies. USA: CAB international University of Arizona Press.
- Pratminingsih, S. A., Rudatın, C. L. ve Rimenta, T. (2014). Roles of motivation and destination image in predicting tourist revisittention: a case of bandung-indonesia. International Journal of Innovation Management and Technology, 5(1), 19-24.
- Ragheb, M. G. ve Griffith, C. A. (1982). The contribution of leisure participation and leisure satisfaction to life satisfaction of older persons. Journal Of Leisure Research, 14(4), 295-306.
- Ready, R. ve Kemlage, D. (1998). Modeling demand for recreation sites that require prior experience: an application to whitewater river recreation. PA, USA:

- Department of Agricultural Economics and Rural Sociology Working Paper,
The Pennsylvania State University.
- Reichheld, F. F. ve Sasser, W. E. (1990). Zero, defection: quality comes to service.
Harvard Business Review, 68 (1), 105-111.
- Riddick, C.C. (1986). Leisure satisfaction precursors. Journal Of Leisure Research,
18(4), 259-265.
- Rudnick, A. (2005). Psychiatric leisure rehabilitation: conceptualization and illustration.
Psychiatric Rehabilitation Journal, 29(1), 63.
- Sabbağ Ç., Aksoy E. (2011). Üniversite öğrencileri ve çalışanların boş zaman
etkinlikleri: Adıyaman örneği. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Dergisi, (4), S. 10-23.
- Sarı, Y., (2001). Amasra ilçesinin doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilir
turizm bağlamında irdelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak
Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Scheyvens, R. (1999). Ecotourism and the empowerment of local
communities. Tourism management, 20(2), 245-249.
- Sevil, T. (2012). Boş zaman ve rekreasyon: kavram ve özellikler. S. Kocaekşi (Editör),
Boş zaman ve rekreasyon yönetimi içinde (2-25). Eskişehir: T.C. Anadolu
Üniversitesi.
- Sevim, N. ve Özer, A. (2013). Eğlence pazarlaması. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
Yayını.
- Sevimli, F. ve İşcan, Ö. F. (2005). Bireysel ve iş ortamına ait etkenler açısından iş
doymu. Ege Academic Review, 5(1), 55-64.
- Shoemaker, S. ve Lewis, R. C. (1999). Customer loyalty: the future of hospitality
marketing. International Journal of Hospitality Management, 18, 345–370.
- Sönmezoğlu, U., Polat E. ve Aycan, A. (2014). Youth center members and according to
some variables levels of leisure satisfaction. International Journal of Science
Culture and Sport. Special Issue 1. 219-229
- Stebbins, R. A. (1997). Casual Leisure: A conceptual statement. Leisure studies, 16(1),
17-25.
- Sungur, Z. (2012). Sürdürülebilir ekoturizmin toplumsal etkileri: Türkiye’den örnekler.
In International Conference On Eurasian Economies, 4, 338-344.

- Swarbrooke, J. (1999). Sustainable tourism management. UK: CAB International.
- Şafak, İ. (2003). Türkiye’deki av turizmi uygulamalarının özel avlak işletmelerine etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 4(2), 133-148.
- Şahbaz, R. P. ve Altınay, M. (2015). Türkiye’deki milli parkların rekreasyon faaliyetleri açısından değerlendirilmesi. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 3(3), 125-135.
- Şekercioğlu, C. H. (2002). Impacts of birdwatching on human and avian communities. Environmental Conservation, 29(3), 282-289.
- T.C. Resmi Gazete Sayı: 7217. Bakanlar kurulu kararı karar no: 9119: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Umum Müdürlüğü, Ankara, 1949.
- Tatlıdil, R. ve Oktav, M. (1992). Pazarlama yönetimi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Tek, Ö. B. (1999). Pazarlama ilkeleri (Global yönetsel yaklaşım, Türkiye uygulamaları). İstanbul: Beta Yayınları.
- Tel, M. (2007). Öğretim üyelerinin boş zaman etkinlikleri üzerine sosyolojik bir araştırma: Doğu Anadolu örneği. Yayımlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Tetik, N. (2012). Turist rehberlerinin ekoturizm alanındaki yeterlilikleri: Doğu Karadeniz örneği. Yayımlanmamış doktora tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Tezcan, M. (1994). Sosyolojik açıdan boş zaman değerlendirmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tian-Cole, S. ve Crompton, J. (2003). A conceptualization of the relationships between service quality and visitor satisfaction, and their links to destination selection. Leisure Studies, 1 (22), 65-80.
- Tinsley, H. E., ve Eldredge, B. D. (1995). Psychological benefits of leisure participation: A taxonomy of leisure activities based on their need-gratifying properties. Journal of Counseling Psychology, 42(2), 123.
- Topuzlu, F. K. (1990). Turizm ve rekreasyon olgusunun geleceği. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(6), 45-46.
- Torkildsen, G. (2005). Leisure and recreation management. London: Roudledge.

- Trauer, B. (2006). Conceptualizing special interest tourism frameworks for analysis. *Tourism Management*, 27(2), 183-200.
- Tuna, M. ve Türk, M. S. (2006). Kamu ve özel sektör matbaa işletmelerinde çalışanların içsel motivasyon düzeylerinin karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 619-632.
- Türker, N., Ölçer, H. ve Aydın, A. (2016). Yerel halkın serbest zaman değerlendirme alışkanlıkları: Safranbolu Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 49-62.
- Tütüncü, Ö. ve Aydın, İ. (2014). Toplum ve açık hava rekreasyon faaliyetleri: ABD örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 118-120.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uzun, A. ve Zeybek, H. İ. (1997). Akçakale mağarası. *Akademik Açı*, 4, 43-62.
- Ülker, İ. (1999). Dağ turizmi planlama yöntemleri: yüksek dağlarımız, kayak merkezlerimiz. Ankara: Turizm Bakanlığı.
- Veblen, T. (1995). Aylak sınıf, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Wallace, G. N., ve Pierce, S. M. (1996). An evaluation of ecotourism in Amazonas, Brazil. *Annals of tourism research*, 23(4), 843-873.
- Wang, H. X., Karp, A., Winblad, B., ve Fratiglioni, L. (2002). Late-life engagement in social and leisure activities is associated with a decreased risk of dementia: a longitudinal study from the Kungsholmen project. *American Journal Of Epidemiology*, 155(12), 1081-1087.
- Weaver, D. B. (1999). Magnitude of ecotourism in Costa Rica and Kenya. *Annals of tourism research*, 26(4), 792-816.
- Weston, R., ve Gore Jr, P. A. (2006). A brief guide to structural equation modeling. *The counseling psychologist*, 34(5), 719-751.
- Wight, P. A. (2001). Ecotourists: Not a homogeneous market segment. *The encyclopedia of ecotourism*, 37-62.
- Yacob, M. R., Shuib, A., ve Radam, A. (2008). How much ecotourism development contribute to local communities? An empirical study in a Small Island. *ICFAI Journal of Environmental Economics*, 6(2), 54-67.

- Yalçınalp, E. ve Var, M. (2009). Ekoturizmde yerel halkın önemi. 10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı içinde (351-364), 21-24 Ekim, Mersin.
- Yaylı A. (2014). Rekreasyona giriş. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yazıcıoğlu, E. ve Erdoğan, S. (2004). SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yeşil, P., Yeşil, M. ve Yılmaz, H. (2008). Jeolojik miras alanlarının alternatif turizm kapsamında değerlendirilmesi: Ballica mağarası örneği. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 39(2), 241-248.
- Yılmaz, B. (1989). Boş zaman ve halk kütüphanesi: kavramsal bir yaklaşım. Türk Kütüphaneciliği, 3(4), 200-206.
- Yılmaz, H. (2008). Turizm çeşitlendirmesi kapsamında ekoturizmin ürünü olarak tatil çiftlikleri: Türkiye'deki tatil çiftliklerine yönelik SWOT analizi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Yoon, Y. ve Uysal, M. (2005). An examination of the effects of motivation and satisfaction on destination loyalty: a structural model, Tourism Management 26(1), 45-56.
- Yurcu, G. (2017). Kamu ve özel sektör çalışanlarının rekreatif faaliyet katılımı sonucu sağlık algıları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(4), 942- 951.
- Yurcu, G., Kasalak, M.A. ve Akıncı, Z. (2018). Turistlerin boş zaman motivasyonunu ve tatminini etkileyen faktörler: Beldibi örneği. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi. 7 (2): 517-536.
- Yücel, C. (2002). Turizmde yükselen değer: ekoturizm. TÜRSAB Dergisi Ar-Ge Departmanı.
- Yücel, C. (2006). Türkiye'de rafting akıntıya kürek çekiyor. Türsab Dergisi Ar-Ge Departmanı.
- Zabriskie, R., B. ve McCormick, B. (2003). Parent and child perspectives of family leisure involvement and satisfaction with family life. Journal of Leisure Research, 35(2), 163-189.
- Zeijl, E., te Poel, Y., du Bois-Reymond M., Ravesloot J. ve Meulman, J. J. (2000), The Role of Parents and Peers in the Leisure Activities of Young Adolescents. Journal of Leisure Research, 32(3), 281-303.

Zorba E., Konukma F., Mollaoğulları H. ve Ağılönü A. (2001). Muğla Üniversitesi öğretim elemanları ve idari personelin hayat tarzı, aktivite düzeyleri, antropometrik ve fiziksel uygunluk seviyelerinin belirlenmesi. 3. Uluslararası Akdeniz Spor Bilimleri Kongresi (454-458). Antalya.

EKLER

Ek 1. ANKET FORMU

Sayın katılımcı,

Bu anket Doğu Karadeniz Bölgesinde ki rekreatif deneyimleriniz ve bundan elde ettiğiniz serbest zaman doyumu hakkında bilgi toplamak amacıyla düzenlenmiştir. Yanıtlarınız Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim dalında Dr. Öğr. Üyesi Fazıl KAYA danışmanlığında yürütülen bir yüksek lisans tezi için kullanılacaktır. Çalışma tamamen akademik bir amaca yönelik olup cevapladığınız sorular kesinlikle gizli tutulacaktır. Bu çalışmaya zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Barış HACİNEBİOĞLU

İletişim: 0(553) 614 98 23 barishacinebiogluiletisim@gmail.com

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER
Yaş () 18-24 () 25-34 () 35-44 () 45-54 () 55-64 () 65 ve üzeri
Cinsiyet () Kadın () Erkek
Medeni Durum () Evli () Bekâr () Diğer
Eğitim Durumu () İlköğretim () Ortaöğretim () Ön Lisans/Lisans () Lisansüstü
Gelir Durumu (TL) () 2000 TL'den az () 2000-3999 () 4000-5999 () 6000 TL ve üzeri
Meslek Durumu () Kamu Sektörü () Özel Sektör () Ev Hanımı () Emekli () Öğrenci () Diğer...
Bölge'de kalma süreniz (Gün) () 1 () 2-3 () 4-5 () 6-7 () 8 ve üzeri
Bölgede ziyaret ettiğiniz şehir/şehirler? () Artvin () Bayburt () Giresun () Gümüşhane () Ordu () Rize () Trabzon
Tatile kiminle katılmayı tercih ettiniz? () Bireysel () Ailemle () Arkadaşlar () Tur () Diğer...
Tatil kararınızda etkili araçlar kimlerdir? () Kişisel () Seyahat Acentesi () Sosyal medya () Aile, arkadaş () Diğer...
Bölgeyi ziyaret etme amacınız? () Doğa () Kültür () Sağlık () İş () Akraba, Dost ziyareti () Diğer...

Tatil süresince katıldığınız rekreatif faaliyeti/faaliyetleri işaretleyiniz. (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)	Katıldım	Katılmadım
	(✓)	(X)
Akarsu (Rafting) Sporları		

Atlı Doğa Yürüyüşü		
Avcılık Faaliyetleri		
Bisiklet Gezileri		
Çiftlik Yaşamı		
Doğa Fotoğrafçılığı		
Doğa Yürüyüşü		
Kamp-Karavan		
Kış Sporları ve Dağcılık		
Kuş Gözlemciliği		
Mağara Gezileri		
Safari Turları		
Yaban Hayatı Gözlemi		
Yamaç Paraşütü		
Yayla Etkinlikleri		
Diğer...		

Bu bölümde “Serbest Zaman Doyumuna” ve “Tüketici Davranışına” yönelik ifadeler bulunmaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Lütfen her bir ifade için bir işaretleme (X) yapınız.					
1. Rekreatif faaliyetleri özgürce seçerim.					
2. Rekreatif faaliyetleri benim için ilgi çekicidir.					
3. Rekreatif faaliyetlere katılmaktan hoşlanıyorum.					
4. Rekreatif faaliyetler özgüvenimi geliştiriyor.					
5. Rekreatif faaliyetler bana başarı hissi veriyor.					
6. Rekreatif faaliyetlerde birçok yetenek ve kabiliyetimi kullanıyorum.					
7. Rekreatif faaliyetler de kendimi tamamen aktiviteye veriyorum.					
8. Rekreatif faaliyetler kültürel ve sanatsal açıdan ilgi çekici olduğunu düşünüyorum.					
9. Rekreatif faaliyetler yeni beceriler öğrenmem de beni cesaretlendiriyor.					
10. Rekreatif faaliyetler çevremde olanlar hakkında bilgimi artırıyor.					
11. Rekreatif faaliyetler merakımın tatmin edilmesinde bana yardımcı oluyor.					
12. Rekreatif faaliyetler yeni şeyler denemem için bana fırsat sunuyor.					
13. Rekreatif faaliyetler kendimi tanımam da bana yardımcı oluyor.					
14. Rekreatif faaliyetler çevremi ve diğer insanları tanımamda bana yardımcı oluyor.					

15. Rekreatif faaliyetler genel olarak toplumu tanımamda bana yardımcı oluyor.					
16. Rekreatif faaliyetler bana doğa ile ilgili daha çok şey öğrenmem de yardımcı oluyor.					
17. Rekreatif faaliyetler kişiler arasındaki farklılıkları kabul etmemde bana yardımcı oluyor					
18. Rekreatif faaliyetler düşünce, duygu veya fiziki yeteneklerimi diğer insanlara göstermeme imkân veriyor.					
19. Rekreatif faaliyetler esnasında diğer insanlarla sosyal ilişkiler kurabiliyorum.					
20. Rekreatif faaliyetler diğer insanlarla sıkı ilişkiler kurmam da bana yardımcı oluyor.					
21. Rekreatif faaliyetlere başka insanlarla gruplar içinde olabildiğim için katılıyorum.					
22. Rekreatif faaliyetler esnasında tanıştığım insanlar arkadaş canlısıdır.					
23. Rekreatif faaliyetlerde eğlenceli insanlarla bir araya geliyorum.					
24. Rekreatif faaliyetlere katılmaktan hoşlanan insanlarla bir araya geliyorum.					
25. Rekreatif faaliyetleri birlikte yaptığım insanlara karşı güçlü bağlılık hissi duyuyorum.					
26. Rekreatif faaliyetler rahatlamama yardımcı oluyor.					
27. Rekreatif faaliyetler stresten kurtulmama sebep oluyor.					
28. Rekreatif faaliyetler kendimi duygusal olarak iyi hissetmeme yardımcı oluyor.					
29. Rekreatif faaliyetlere katılıyorum çünkü hoşlanıyorum.					
30. Rekreatif faaliyetler beni fiziksel olarak zorluyor.					
31. Rekreatif faaliyetlerde fiziksel sağlığımı arttıranları tercih ediyorum.					
32. Beni fiziksel olarak yenileyen (tazeleyen) serbest zaman aktiviteleri yapıyorum.					
33. Rekreatif faaliyetler sağlıklı kalmama yardımcı oluyor.					
34. Rekreatif faaliyetler kilomu kontrol etmemde bana yardımcı oluyor.					
35. Rekreatif faaliyetler enerji düzeyimi korumamda bana yardımcı oluyor.					
36. Rekreatif faaliyet alanları/yerleri ilgi çekicidir.					
37. Rekreatif faaliyet alanları/yerleri güzel yerlerdir.					
38. Rekreatif faaliyet alanları/yerleri iyi tasarlanmıştır.					
39. Rekreatif faaliyet alanları/yerleri hoşuma giden (beni hoşnut eden) yerlerdir.					
40. Kendimi, Doğu Karadeniz Bölgesi'ne sadık bir ziyaretçi olarak görürüm.					
41. İlerleyen zamanlarda ki seyahatlerimde Doğu Karadeniz Bölgesi ilk tercihim olur.					
42. Doğu Karadeniz Bölgesi'ni ziyaret etmeleri için aile, arkadaş yakın çevreme tavsiye ederim.					
43. Doğu Karadeniz Bölgesi hakkında çevremdeki kişilere tavsiyelerim olumlu yönde olacaktır.					
44. Doğu Karadeniz Bölgesini tekrar ziyaret etmeyi düşünüyorum.					

Ek 2. ETİK KURUL ONAY FORMU

T.C. GÜMÜŞHANE
ÜNİVERSİTESİ
Rektörlüğü

GÜMÜŞHANE
UNIVERSITY
Rector's Office

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU (Proje Onay Formu)

TARİH	:	
YER	:	
ÜYELER	:	Prof.Dr. GÜNAY ÇAKIR (Başkan) Prof.Dr. HASAN AYAYDIN (Üye) Prof.Dr. MÜGE YILMAZ (Üye) Prof.Dr. BAYRAM NAZIR (Üye) Prof.Dr. EKREM CENGİZ (Üye) Prof.Dr. HURİ İLYASOĞLU (Üye) Prof.Dr. FERKAN SİPAHİ (Üye)
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU PROJE ONAY FORMU		
Projenin Adı:	Ekoturizm Kapsamında Yürütülen Rekreatif Faaliyetlerde Elde Edilen Serbest Zaman Doyumunun Turist Davranışı Üzerine Etkisi: Doğu Karadeniz Örneği	
Projenin Niteliği:	Yüksek lisans tez araştırması.	
Proje Araştırmacıları:	Barış HACİNEBİOĞLU Dr. Öğr. Üyesi Fazıl KAYA	
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri:	Oltanbey Mah. Müze Sok. Özyurtlar Sitesi A Blok Kat:11 Daire:40 Merkez/GÜMÜŞHANE 0 (546) 488 98 01 fkaya@gumushane.edu.tr	

Araştırmanın Amacı:	Çalışmanın amacı, Doğu Karadeniz Bölgesi'ne gelen ziyaretçilerin katılmış oldukları rekreatif faaliyetlerden ne denli doyum elde ettikleri ve bu doyumun başkasına tavsiye ve tekrar ziyareti ne ölçüde etkilediğini belirlemek hedeflenmiştir.
Araştırmanın Gerekçesi:	Araştırma Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ABD'nda yüksek lisans tezi için yapılmaktadır.
Araştırmanın Yöntemi:	Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniğinden yararlanılacaktır. Anket formu, demografik bilgiler, ziyaret edilen şehirler, katılım sağlanan rekreatif faaliyetler, serbest zaman doyum ve davranışsal niyeti belirleyen sorulardan oluşmaktadır. Anket formu, serbest zaman doyumunu ve davranışsal niyeti belirlemek amacıyla, Doğu Karadeniz Bölgesi'ne gelen ziyaretçilere yapılacaktır.
Kullanılacak biyolojik, psikolojik ve teknik vb. tüm yöntemleri açıklayan etik ile ilgili özet:	Anket tekniği ile veriler toplanacaktır. Doğu Karadeniz Bölgesi'ne ziyaret amaçlı gelen kişiler üzerinde yapılacaktır. Toplamda en az 350 kişi ile görüşme yapılması hedeflenmektedir.

Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi öğretim üyelerinden Sayın Dr. Fazıl Kaya'nın "Ekoturizm Kapsamında Yapılan Rekreatif Faaliyetlerden Elde Edilen Serbest Zaman Doyumunun Davranışsal Niyet Üzerine Etkisi: Doğu Karadeniz Örneği" adlı projesi değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. ✓

Projenin etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Barış HACİNEBİOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Gazi Üniversitesi / Turizm Fakültesi -
Rekreasyon Yönetimi Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi SBE Turizm
İşletmeciliği ABD
Bildiği Yabancı Diller İngilizce (Orta)
Bilimsel Faaliyetler : -

İş Deneyimi

Stajlar : Xanadu Island / MUĞLA (2010)
Suntopia Bodrum Imperial / MUĞLA (2011)
Gümüşhane Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler
Müdürlüğü / GÜMÜŞHANE (2016)
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : Ramada By Wyndham Gümüşhane / Satın Alma
Uzmanı (2018)
Ramada By Wyndham Gümüşhane / Yiyecek
İçecek Yöneticisi (2019- ...)

İletişim

Telefon :
e-posta Adresi :

Tarih : 09.08.2021